

મહેવંત સાવળીંગા- ની વાર્તા.

(સચિત્ર.)

છાત્રી પ્રસિદ્ધ કર્તા,

બુકસેલર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુજી.

ત્રાણ દરવાજા મહાવાદ.

અમદાવાદ.

શાહપુર પ્રેસિંગેનમાં “ શ્રી પ્રગલ્ભિત થં ” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં
પહેલ ગદ્યાભાષા દલપતરામે છાપ્યું.

આવૃત્તિ ૭ મી.

પ્રત્ ૪૦૧૦.

સંવત ૧૯૭૫

સને ૧૯૧૯.

કોમલ રૂ. ૦-૮-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮-૭૩

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સુદેશન સંપાદનની વાત

વિષય ૨ - ૩૨, ગ

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ
૧૯૭૩

સદેવંત સાવળિંગાની

આઠ ભવની રસિક વાર્તા.

કુહા.

સમર સરસ્વતી સારદા, માગુ હું મતી સાર;
જેથી જય મુરખ દશા, પ્રગટે જ્ઞાન નીરધાર.
સત્ય રાજ રીધી મળે, સત્યે ઉગે બાણ;
સત્યે શુદ્ધસ પામે ધણો, સત્યે કોટી કલ્યાણ.
સત્ય થકી મજન ભલા, સત્યે વરસે મેદ:
સત્યવંત તો સુખીઆ સદા દુઃખ ન પામે તેદ.
સત્યવંત તમે સાંભળો, કયા કહું રસ આણ;
યુક્તી જુક્તી એહમાં સમજો ચતુર સુજાણ.

ચોપાઈ.

સદેવંતને સાવળીઆ તણી, વાત કહું ભવ આઠ તણી;
સાંભળજો તમે દેષ કાન, ના જુલશે ખેતાનું જ્ઞાન.
હુંકારાવીણ વાત ન થાય, માગ્યા વગર ન પારસે માય,
મરણ વીના હૈયું ન કુટાય, લગ્ન વગર ના ગીત મવાય.
શ્રોતા વક્તા સુણજો સહુ, યુક્તી જુક્તી જોડી કહું;
સજન સાંભળીને હરખીત થાય, દુરજનનું મુખડું કરમાય.

ચોપાઈ.

એક સમે શીવ પારવતી, કૈલાસ વનમાં જાય;
અસંખ્ય જુક્તી જોઈ વાવડીની, વળી બેડા તેની જોને માંય

કોઇ એક દીવસને વીશે શીવ પારવતી કંઠલાસપુરીને વીશે બેઠાં છે તેવામાં પારવતીજીએ કહેવા માંડ્યું કે સ્વામી તમે મને દેશો દેશ અને વનેવન દેખાડમાં, પણ ઇશ્વાન ખુણાનું વન દેખાડ્યું નથી. માટે કૃપા કરીને તે દેખાડો. તે સાંભળીને શીવજી કહે છે કે શું જોવું છે ત્યાં તો પાણી અને પથરવીના ખીજી કાંઈ નથી, માટે હું મારું ખ્યાન મુકીને નહીં આવું તેવારે પારવતીજી બોલ્યા—જો તમે મને દેખાડવા નહીં આવો તો હું અલોપ થઈ જઈશ એવું સાંભળી શીવજીએ કહ્યું કે જા હું તને દેખાડવા તો આવું પણ તે વનમાં અનેક પ્રકારના ઝાડ તથા ફુલ અને જનવર દેખીને તું કોઈ પ્રકારની હઠ ન કરે તો આવું ત્યારે તે વારે પારવતી બોલ્યા કે મહારે તો કાંઈ હઠ નથી કરવી એમ કહેવાથી મહાદેવ પારવતીને લાંબને વનને વીશે ચાલ્યા જાય છે. એવામાં અડધે રસ્તે ચાલ્યા ત્યાં જુવે છે, તો અનેક પ્રકારના ફુલની વાડી અને પથરમાંથી પાણી ખળખળ નીકળે જાય છે તથા કેટલાંક પક્ષીઓ ઝીણું સ્વરે કરીને ગાય છે, અને ઘણાં સુગંધી પવન પણ મદ મદ વાયા કરે છે, તેવું સુંદર વન જોઈને પારવતી ઘણું આનંદ પામી કહેવા લાગ્યા કે હે મહારાજા! આ જગા ઘણી સરસ દેખાય છે પણ જ્યાંથી આ પવન થોડો થોડો આવે છે તે ઠેકાણે પાણી હોવું જોઈએ, કારણકે આવી થંડી લહેર આવે છે તે પાણી વગર આવે નહીં. તે સાંભળી મહાદેવ કહે છે અહીંયાં અસંખ્ય જીવની નાળાએરીવાળા સાતસે પગથીયાંની વાવ્ય છે અને તેનું પાણી ગંગાનદી જેવું નીરમળ છે. તે વારે પારવતી કહે કે એ વાવ્યમાં આપણે હવા ખઈએ, તે સાંભળીને શીવજી પારવતીને લાંબને તે વાવ્ય જોવા ચાલ્યા. તે જોઈ પારવતી ઘણી ખુશ થઈ, અને કહે કે હે સ્વામી

આ વાવ્યતું પાણી મને પાઓ! તેવારે મહાદેવે એક સામના ઝાડનું પાંદડું લઈ તેનો પડોઓ કરીને વાવ્યમાંથી પાણી ભરી લાવીને આપ્યું. દોહરા- શીવ જળ ભરીને લાવીયા, વળી આપ્યું પારતીને હાથ;

પીવા માંડ્યું તે કામની તમે સુણજો સજન વાત.

જે વખતે પારવતીને મહાદેવજીએ પાણી લાવીને આપ્યું તે પીવા માંડે છે. તેવામાં એક ઝાડ ઉપર બેઠેલા જનવરનું પ્રતીબીંબ તે પાણીમાં દીકું, તેથી ઉંચે જોવા લાગી એટલે શીવાજી બોલ્યા જે તું પાણી મંગાવીને પીતી નથી અને કેમ ઉંચે જુવે છે? નીચું જોઈને પાણી પી જ, એટલે આપણે આપણા સ્થાનક જઈએ તે સાંભળી પારવતી કહે કે આ ઝાડ ઉપર જનવર બેઠા છે તે ધણા નાના અને સમજી છે, પણ હાલ તો કંઈ ઉદાશમાં હોય તેમ લાગે છે, માટે તેનું શું કારણ હશે શીવજી કહે કે હે સ્ત્રી તેવા વાદરાં તો ધણું ફરે છે. એની વાત કહેવા બેસું તો હું માસે પણ પૂરી ન થાય તે સાંભળી પારવતીને રીસ ચડી તેથી પેલા પડીયામાં લાવ્યા હતા તે પાણી ફેંકી દીધું અને માંખનું રૂપ લઈને શીવની જટામાં સંતાઈ ગઈ તેથી માહાદેવ પોતે ગાંડા થઈને ધુણવા લાગ્યા, એને પારવતીની ખોળ કરવાને વનમાં ફરતા ફરતા જેમ પારવતીને ન દેખે તેમ તેમ વધારે ધુણવા માંડ્યું.

પાત્ર પાણીનું ફેંકીયું ને, વળી લીધા માખીનો વેશ;
શીવજી પારવતીને ખોળવાને, કાંઈ ફરતા ગાંડેશ વેશ.

ત્યાર પછી શીવજી કાલાવાલા કરી કહે કે હું તારાથી થાક્યો તું જે કહીસ તે કરીશ એવું સાંભળીને પારવતી પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ કરીને શીવ સામી ઉભી. હવે શીવજી કહે હે પારવતી તું ક્યાં ગઈ હતી તારા વગર તો હું ગાંડા થઈ ગયો હતો તે હવે તને દેખીને

જાન ઠેકાણે આવ્યું. હું તને જોળી જોળીને ચાકવો, માટે ક્યાંથી તું
આવી પરવતી કહે જે હતો તમારી પાસેને પાસેજ હતી, હવે મને
પેલા વાદરાની વાત કહી સંભળાઓ હવે શીવજી કહે છે અને પાર-
વતી સંભળે છે.

ચોપાદ—શીવ કહે તું સંભળ નાર, અનુક્રમે કહુ આઠ અવતાર;

પહેલો બ્રહ્મણ્ય બ્રહ્મણી સાર, બીજો ચક્રવૈ ચક્રવી નરનાર.

ત્રીજો હરણો હરણી કહી, ચોથો મોર મોરડી યજ્ઞ;

પાંચમે હંસ હંસલી સાર, છઠે રાય તણો અવતાર.

સાતમે વાદર વાદરી યયા, વીજ્ઞેગથી બહુ દુખીયા યયા;

આઠમે યશે નર અવતાર, તે બધો કહુ હું વિસ્તાર.

વીજ્ઞેગ મટી યશે સંજ્ઞેગ, દુખ ટાળી યાશે સુખ થોક.

સોરઠો—ગયા સાત અવતાર, વીજ્ઞેગ નરનારના;

સંજ્ઞેગ અવસર શોર, આઠમો યાશે હવે.

આ સંભળીને પારવતી કહે કે આતો તમે વાત મોક્ષમ કહી
પણ તેના આઠ અવતાર શી રીતે થયા, અને શા થકી વીજ્ઞેગ થયા
તે સર્વે કહો નહીં તો સંતાપ જઘણ. શીવ કહે અરે એકવાર તો
સંતાપ જઘને માર દીલ ઉદાશ કરી નાખ્યું, ને વળી એ શું બોલી
તું કહે તેમ કરે મહાદેવ કહે છે.

કેહુગે—આજ એજાંમ થકી થાય, પ્રગટ સારદા આપ;

નારદ ત્યાર પછી થયા, મુની મહા પ્રતાપ

શશી શુકલપક્ષ તણો, દીન દીન વાધે જોમ;

અજરક ઉછરે એમ, એ અતી સુમતીના તેમ.

પુત્ર પુત્રી ન્યારે યયા, પાંચ વરસનાં જોડ;

બાળક હઠ લીધી બણી, રમત રમવાના કોડ.

પાંચ વરસના નારદને સરસ્વતી બે થયાં. કાષ્ઠક સમયને વીશે રમત રમતાં ખંત રોષ પડ્યાં તે શબ્દે શીવજી ધ્યાન ચુક્યા ત્યારે અશ્વત્થા બ્રહ્મા બુદ્ધ્યા અને સાબરમાંનું પાણી ઉછળવા માંડ્યું, ત્યારે બ્રહ્મા અને સાવત્રીએ આવીને જાનાં રાખવાને ધણાક ઉપાય કર્યાં, સકટા, કાચકા, ભમરડા, મોર ચકલી વીગેરે ધણાં રમકડાં આપ્યાં, પણ રોતાં રહ્યાં નહીં. અંતે બ્રહ્માએ બે પુતળાઓ કરી તેમાં મરહની પુતળી નારદને અને સ્ત્રીની પુતળી સરસ્વતીને આપી, તે બે બે જાનાં રહ્યાં.

નગર નામ ધારાપુરી, વસે વીંધ ત્યાં એક;
તેને નહીં પેટ સંતાન, કષ્ટ માટે ધર્યો રાવેક.
પાડોશી પણ તેહનો, હતો વાંઝીયો આપ;
તે પણ દીન રંજન કરે, ઉરમાં અતી વીંધાપ.
તપ આદરીને આજ તણું, ઉર ધરી આસ અપાર;
વીચાર કરીને બે જણા, બેઠા વન મોઝારાં

આ બે બ્રાહ્મણને તપ કરતાં ધણાક દીવસ થયા ત્યારે બ્રહ્મા પ્રસન્ન થઈ માગે માગે બોલ્યા. ત્યારે એકે પુત્ર માગ્યો ને બીજાએ પુત્રી માગી બ્રહ્માએ કહ્યું કે તમારા કર્મમાં નથી તે ક્યાંથી આપું ત્યારે બંને બોલ્યા કે તમારા જેવા મને કર્મ આગળ રહ્યું, ત્યારે તમે દેવ શાના છેવટ પેલી બે પુતળાઓ આપી, એટલે ખુશ થઈને ઘેર ગયા ને સ્ત્રીને નવ મહીના વીતે પુત્ર થયો ને બીજાની સ્ત્રીને પેટે પુત્રી થઈ, આ બંને જાણક સાત સાત વરસનાં થયાં એટલે પરણાવી દીધાં પછી પુત્ર અગીયાર વરસનો થયો, ત્યારે કાશીએ લાણવા મોકલ્યો; ત્યાં વિદ્યા શીખીને ધન રળીને પોતાના ઘર તરફ આવે છે. એટલામાં એક ગામ આવ્યું, ત્યાં તેનો સસરા

મળ્યો તે પોતાને ઘેર લઈ ગયો, અને તેનાં સાર રસોઈ કરવા છોડી ને તેના સ્વામી પાસે મોકલી, બટણની સ્ત્રી એકાંત ઠેકાણે જઈ સુઈ રહ્યાં, પણ સંસારની વાતમાં બટણ સમજ્યા નહીં ત્યારે સ્ત્રીએ તેને શીખવ્યો, હવે ફેટલાએક દીવસ પછી પોતાની સ્ત્રી સાથે લઈને આપના ગામ તરફ જાય છે રસ્તામાં જાનેને બહુજ તરસ લાગી પણ પાણી કાંઈ દીકું નહીં, પછી એક ખાવાની તુંબડીમાં પાણી દીકું તે માગવાથી ખાવાએ આપ્યું તો ખરું પણ તે નવટાંકને આશરે હતું તેથી સ્ત્રી કહે કે પાણી તમે પીઓ અને પુરૂષ કહે કે તું પી એમ કરતાં કંઈ સુકયાથી જાને મરણ પામ્યા. એવામાં પાર્વતી જાનેને મરેલાં જોઈ શીવને કહેવા લાગ્યાં કે આને સજીવન કરો? ત્યારે શીવ કહે કે સજીવન કરું તો ખરા; પણ આગળ પાછાં મને નડશે, માટે તું હજી મુકી દે. પારવતી કહે કે ગમે તે થાય પણ એ જાનેને જીવતાં કરો, પછી પાણી મંત્રીને છાંટ્યું એટલે સજીવન થયાં અને તુંબડી હતી તે શીવના પ્રભાવથી પાણીથી ભરાઈ ગઈ, તે જોઈને બાહ્યે પોતાની જોળીમાંથી લાડવા હતા તે કહાડીને ખાધા અને તુંબડીમાંથી પાણી પીધું અને ગામની બાગોળે આવીને શીવના દેહમાં ઉતાર્યા એવામાં વીપય કરવાની તેમની મરણ થઈ પણ જગાની સંકટાશને લીધે શીવનું લીંગ તેમને અડચણ કરવા લાગ્યું જેથી તે ઉખેડી નાંખ્યું અને ભોગ કરવા મંડ્યા.

કામીને નહીં શરમ, કામી જન ધરમ ન ધારે;
કામીને નહીં લાજ, કામી જન મરે ને મારે
કામીને નહીં જ્ઞાન, કામી તે કાંઈ ન વિચારે;
કામીને નહીં શુધ, જ્યારે કામાતુર થાએ;
કામી કરમ કરે બધું, ન ગણે પુન કે પાપ.

કામી સમો પાપી નહી, કહું છું સાચી વાત

તે વારે શીવજી પારવતીને કહે જે મેં તને કહ્યું નહોતું કે આને જીવાડવાથી હરકત કરશે. જો મારી મુરતી એણે ઉખેડીને ફંકી દીધી. તે વારે પારવતી કહે કે તમે તમારું સ્વરૂપ બદલીને તેના પામે જઈ ખીવરાવો, પછી શીવજી બાવાનો વેશ લેખને દેરામાં આવીને કહે અરે દુષ્ટ તમે નીકળો નહી તો આપ દંધશ. પેલાં બંને જણુ કહે જે અહીંયાં તારા બાપનું શુ લાગે છે? એ રીતે કહીને બંને જણુ મારવા મંડ્યા. તેથી શીવજીએ આપ દીધો કે તમારા સાત બવ વી-જેગમાં જજો, તે સાંભળતાં વાતજ એ જણ્યાં બાન વગરનાં થઈ ગયાં અને ત્યાંથી બેઠાં થઈને વીચાર કરતાં કરતાં વહાણું વહી ગયું ને જીનો ધણી ગામમાં આવતું લેવા ગયો એવામાં રાજનો કુંવર રમવાને નીકળ્યો હતો તે ત્યાં આવી ચડ્યો, ને જીને જોઈને કામવશ થયો, અને કહે કે તું મારી થા રાણી અને મારે ઘેર ચાલ જો સમી રીતે ચાલીશ તો ઠીક છે નહી તો જખરાઈથી લઈ જઈશ, તે સાંભળી જીએ વિચાર્યું કે હમણાં તો ગયા વગર છુટકો નથી, એમ ધારી તે કુંવરની સાથે ગઈ. અને કહે કે હાલ મારે છ મા-સનું વ્રત છે તેથી કુંવરે તેને એક મેહેલ રહેવા સાર આપ્યો, હવે તેનો ધણી આવીને જુવે છે તો પોતાનો જી દીડી નહી તેથી દુઃખ પામ્યો અને કાશીએ જઈ કરવત મુકાબ્યુ હવે એક રાતે પેલી જી મેહેલમાંથી નીકળી પુરૂષનો વેશ પહેરીને થોડે બેઠી; અને તેને એક રાવતે દીડી તેથી તે પાછળ પડ્યો થોડેક દુર ગયા પછી પેલીએ રાવતને દીડો, ત્યારે વિચાર્યું કે આ મારું શીર કપાવશે માટે એને બોલાવું તો ખરી, એમ ધારીને કહ્યું કે તું કાણુ છે. રાવત કહે હું

રાજાનો ચાકર છું પણ જો તું મારી સ્ત્રી થાય તો તને કાંઈ દુઃખ આવવા નહીં હઉં ત્યારે તેને વિચાર્યું કે હાલ તેની મરણ મુજબ હા કહું ને પછી એનો પણ ધાત બડીશ એમ ધારી તેને સાથે રાખ્યો. તેવામાં એક ગામ દેખીને પેલા રાવતને કહ્યું કે આવતું લાઈ આવ પેલો રાવત ભરસો રાખીને ગામમાં ગયો તેજ વખતે પેલીએ ઘોડો સદાશીવી દીધો અને તે કાશીએ મધ ત્યાં જઈ કરવત વાળીને પુછ્યું કે ભાઈ અહીં કાંઈ બાહ્ય આવ્યો હતો! તે વેળા કરવતવાળો કહે કે હા એક આવ્યો હતો તેને મહાદેવે શ્રાપ દીધો હતો કે તારા સાત ભવ બાળેજે જન્મે! તેથી તેને મને કહ્યું કે મારો શ્રાપ નીવારણ કરવા કરવત મુક? તેવારે મેં કહ્યું કે મહાદેવજીનો શ્રાપ મટશે નહીં અને તું કરવત મુકાવીશ તો એક ભવનું ફળ દેહ મુકાયાનું મળશે. એમ કહીને કરવત મુકાવ્યું તેની ઘોડીવારજ થઈ છે, તે સાંભળીને તે સ્ત્રીએ પણ ઘોડો ને ખીજો સામાન ધરમાદા કરીને પોતે પણ કરવત મુકાવ્યું ત્યાંથી મરીને જાને જણ ચકલી અને ચકલો થયાં ને વનમાં રહેવા લાગ્યાં. એવામાં તે જાને એક ઝાડની ઘટા ઉપર બેઠાં છે ત્યાં એકદમ દવ લાગ્યે તે દવ બેઠેલા ઝાડની નજીક આવ્યો અને તે પણ બળવા માંડ્યું તેથી તેના પાંદડાં બળી નીચે પડવા લાગ્યાં મહોમાહે એક ખીજને કહેવા લાગ્યાં.

ઠાહુંશે—પાન વધુટયાં જોને ડાળશું, ને વળી સુણો વનના રાય; અખ આપન કખ મીલીજે, હવે દુર પડંજે જાય.

પાંદડાં કહે છે—અરે ભાઈ આપણે જુદા પડીએ છીએ તે હવે ક્યારે મળીશું? ત્યારે ઝાડ મોઢ્યું કે આપણું મળવું તો બધું મુશ્કેલ છે, ડારણ કે તેમાં આપણો કાંઈ ઉપાય ચાલવાનો નથી કે અહીંથી બગીચા પહોં પેલા જનવર ખીચારાં બેઠાં છે તે કાંઈ કરતાં ઉડી

જાન્ય તો જીવતા રહે.

હવે બળતો તે દેખીને, કાંઈ તરવર કંઠે સુણ્ય રામ,

અમેતો બળીએ પાખો વીના, જુઝા પાખી ઉડી કેમ ન જાય,

ઝાડ કહે છે હે પાખી ! તમે પાખોવાળા છો તે ઉડી જાઓ.

અમારે પાખો નથી માટે બળીશું પાખીએ કહ્યું કે:—

ફળ ખાધાં ધર કર્યાં ને વળી બેશીએ રાજ તમારી ડાળ;

તમે બળો ને હમે ઉડીએ, તે પ્રીત કેમ પરખાય.

હે તરવર ! અમે નીરંતર તારાં ફળ ખાઈએ, અને વળી તારાં

ઉપર ધર કરીને રહીએ, તારી ડાળઉપર બેશીએ અને હવે તું બળેને

અમે જીવીએ એ વાત ઠીક નહીં માટે અમે તો તમારા બેમાં બળીશું.

હળદી તો જહી તજે ને વળા ચુતો તજે સફેત,

દોનું મીલે કંકુ બચા, માટે બલ હારી તેનું હેત.

પાખી કહે છે કે હે ભાઈ ! સાંભળ ? જેમ હળદર ચુતો

બેમાં થાય છે તે વેળા હળદરની પીળાસ મટી જાય છે અને ચુના-

ની સફેતી મટી જાય છે ને પછી કંકુના જેવા લાલ રંગ થાય છે

માટે હમે પણ તેવીજ પ્રીતી કરનારાં છીએ તે કેમ ઉડી જઈએ એમ

કહીને બંને બળી મુઝા, ત્યાંથી ત્રીજા ભવમાં હરણ અને હરણી થયાં

તે ધાસ ચરવાને જાય છે તેવામાં એક પારધીએ તેમને ઘેર્યાં તે

વેળા હરણો કહે છે.

પાખી પારધી કયાંથી આવીઓને કાંઈ લેવા હમારારે પ્રાણ;

વગર વાંકે અમને મારીશ તો, તેમાં તાહાઈ શું સરશે કામ.

પાખી તું ! અમારા વગર વાંકે પ્રાણ લેવાને કયાંથી આવ્યો ?

અમને મારવાથી તારું શું સાઈ થશે ? તે સાંભળી પારધી કહે છે.

હુંતો પાખી છું નહીં પણ, કાંઈ મોકલ્યો રાજાએ મને અહિં;

બાકી કરવા તેહને, હું તો લાઈ જઈશ તમને તહિ.

હે હરણુ! હુંતો પાપી નથી પણ રાજાએ મને મોકલ્યો છે તેથી હું તમને ત્યાં લઈ જઈશ એમ કહે છે તેટલામાં હરણુ કુદકો મારી ને નાશી ગયો. અને હરણુ પકડાઈ ગઈ તેને ઝાલીને લઈ જાય છે તે વારે હરણુ બોલી.

બાઈરે વીરા મારા પારથી તું કાંઈ ક્યા કરી મને છોડ.

સ્વામી માહરો નાશી ગયો કે, જેથી બાગી પડી મારી જોડ.

એવી રીતે હરણુનું બોલવું, જોઈને પારથીને ક્યા આવી, તેથી તેને છોડી દીધી, પછી તે હરણુ હરણુને જોળવા નીકળી એક પર્વત પાસે તે હરણુને મુલેલો દીધો; તેથી પોતે પણ માથું કુટીને મરણુ પામી ત્યાંથી મરીને હંસ હંસલી થયા તે એક દીવસ વનમાં ચરવાને નીકળ્યા હતા તેવામાં એક મોટો નાગ આવ્યો તે બંનેને જળી ગયો તે વખતે બંને જણ પરમેશ્વરનું નામ સંભાળું તેથી કરીને હંસલીનો જીવ દેવપુર નગરને રીશે સતવાન રાજાની કુરમતી સીને પેટે દીકરી થઈ અને તેનું નામ ગુણવતી પાડ્યું હવે તે ગુણવતીના બાપે તેનો વીવાહ તે વલ્લભ કુવરના સાથે કરીધો, અને તેની માએ તથા તેના બાઈએ અને કાકાએ જુદે જુદે ગામ વીવાહ કરીધો એવામાં લગનને વીશે તે ચારે જણ પરણવા આવ્યા તે માંહે માંહે લડવા મંડ્યા તે જોઈને ગુણવતી કન્યા ક્રોધ કરીને વીચારવા લાગી, જે માહરા વાસ્તે આ લડી મરે છે માટે મને ધીકકાર છે એમ ધારીને અમીમાં જળી મુછ તેની સાથે એક જણ મોહ કરીને બેઝો જળી મુઝો અને બીજો રાજા છોડીને દેશાંતર નાશી ગયો. ત્રીજો તેનાં હાડકાંને રાખ ગંગામાં વેવરાવી આવ્યો. અને ચોથો વલ્લભ નામનો કુવર પોતાને ઘેર જઈને સીનો પીંડ મુકીને જમવા લાગ્યો હવે જે દેશાવર નાશી ગયો હતો, તેને વનમાં

ફરતા ફરતા એક જોગી મળ્યો તેને કહે છે કે હે મહારાજ હું
 દુઃખીઓ છું માટે આજની રાત તમારા મઠમાં સુવા દો ખાવો
 કહે આ સામી ઝુપડી મેં સોજા ! પછી મુતો મધરાતને સમે પેલાને
 ઉઘેલો જણીને ખાવો ઉઠીને એક ભોંયરામાંથી મડદુ લાવ્યો તે મડદુ
 એક બાદશાહની ઓરતનું હતું તે જોગી કપરમાંથી કહાડી લાવેલો
 હતો તે દહાડે ભોંયરામાં મુકી આવતો અને મધરાતે પોતાના
 મઠમાં લાવીને અમરીત છાંટી સજીવન કરીને તેની સાથે ભોગ કરતો
 તે પેલા રાજના છોકરાએ દીકું એટલે વીચાર કરવા લાગ્યો કે
 આ જોગીએ જે પાણી છાંટ્યું કે ક્યાંથી અને ક્યાં મુકે છે તે જોવું
 જોઈએ, એમ ધારી હળવે રહીને બહાર નીકળી જોગી ને અમૃતનો
 શીશો મુકતાં દીઠો તે જોઈને પોતે સુષ રહ્યો સવારમાં જોગી
 ફરવા નીકળ્યો તે વેળા પેલા રાજકુંવરે છાંતીમાનો અમૃતનો શીશો
 ખાવાના મઠમાંથી ચોરી લીધો, અને જ્યાં સ્ત્રી બળી મુષ હતી ત્યાં
 આવીને શીશામાંથી અમૃત છાંટ્યું એટલે બંને બળી મુવેલાં સજ
 થઈને ઉઠ્યાં તે વાતની ગામે ગામ બપોર થવાથી પ્રથમની પેઠે
 ચારે જણુ એકઠાં થઈને જીવ કરવા માંડ્યું તેવામાં તે કન્યાના બાપે
 નગરમાંથી મોટા ને હુશીયાર સાહુકારને બોલાવીને કહ્યું કે તમે
 પંચાત કરો કે આ કન્યાનો વર ખરેખરો કયો તે સાંભળી
 પંચાતીએ ખુબ વીચાર કરીને કહ્યું કે સાંભળો જેને જીવતાં ક્યાં
 તે તો બાપ થયો, અને જે નદીમાં નાખી આવ્યો તે દીકરો થયો.
 દીકરો હોય તેજ વહેરાવે અને તેના ભેગો બળી મુયો હતો તે પાછો
 તેનીજ સાથે જન્મ પામ્યો, તેથી તેનો બાપ થયો અને જે
 પીંડ મુકીને ખાતો હતો તે સ્વામી થાય; માટે તેને પરણાવી
 જોઈએ. એ રીતે પંચાતીએ ઇન્સાફ કીધો, ત્યારે રાજાએ વધજ

કુંવરને તેની દીકરી પરણાવી તે પોતાના નગરમાં ગયો એક દીવસ તે સ્ત્રી અને ભરથાર બંને જણુ ગામ બહાર હવા ખાવાને ગયા છે ત્યાં એક મોટો વાઘ આવ્યો તે રાજકુંવરને મારી નાખીને જંગલમાં લઇ ગયો, એટલે રાણી જંગલમાં ખોળવા મૂક તે ધણી દીવસ સુખી તરણી ફરતી એક પહાડની નજીક આવી ને વીચાર કરે છે કે કદી વાઘ મારા સ્વામીને ખાઇ ગયો તો તહી હોય ? એટલામાં એક ચોર તે ખીચારીને લુંટી લીધી, તેથી ધણી કુઝ પામી ને એક કુવામાં પડીને મરણ પામી, તે ગાંધરી યત્ર ને રાજકુંવર પણ મરીને વાંદરો થયો, તે વાંદરો ને વાંદરી આ ઝાડ ઉપર બેઠાં એજ છે. એ જીવેને તમારા આપથી જીવ સુધી કુઝ પડ્યું માટે હવે તો તેમને વીજ્ઞેગ ટાળી સુખી કરા? તેવારે મહાદેવજી કહે કે હે પારવતી ! તું ધીરજ રાખ ! હવે એમને ધીરે ધીરે સુખ થશે.

ધીરે ધીરે રાવતાને, ધીરે ધીરે સખ કુચ હોય;

માળી સીચે શોમણા પણુ રત વીના ફળ ન હોય.

શીવ કહે, પારવતી ધીરે ધીરે સખગુ કામ થાય છે. માળી ચાહે તેટલું પાણી ઝાડને પાય, પણ રતુ વિના ફળ થાયજ નહી; માટે જે વારે એમને માણસોનો જીવ હવે આવશે તે વારે સુખ અને સંજ્ઞેગ થશે, ત્યારે પારવતી કહે છે કે આ વખતે અમૃત ચોષડી છે. માટે હમણાંજ આ વાવમાં બંને જણુ પડે તો માણસ થઇ જાય ? એવો આ વાવનો મહીમા છે.

હંચા તારા ડગમગે, ને વળી નીચેરી મહાજળ વાવ;

તેમાં પડે દો જનાવરાં તો વળી સરજો નરને નાર,

ચોખાધ—સરજો નરને નાર, વળી ધ્રુવર તો એમ કહે;

એ નાળાએરી વાવ, અવતાર તો અમર રહે;

આપ્યું સીંહાસન રાય, રાજ કરે ચક્રવે;

અનેક જુગ વહી ગય, અવતાર તો અમર રહે.

એવી રીતે કહી પારવતીને લેખને લાંથી ચાલી નીકળ્યા શીવે
કહેલું પેલી વાંદરીએ સાંભળ્યું, અને વાંદરાના સાંભળવામાં આવ્યું,
નહીં તેથી વાંદરી વાંદરાને કહે છે

હાહુરો—સાંભળ જુઠા વાંદરાને, તારૂ હૃદયું રાખ નીરધાર;

પડીએ અમૃત વાવમાં તો વળી, આવે મનુષ્ય અવતાર.

હે વાંદરા! આપણને શીવે કહ્યું તેથી વાવમાં પડીએ તો મનુષ્ય થઈએ ? તેથી વાંદરો કહે છે.

દેવી પોતાની બાળા કરીને, બાવો ચોળે જોને રાખ;

વાંદરી મેં ધન્યરારે, એવા લંગોટા ફરે જોને લાખ

શ્રી ! એમને ધન્યર કમ કહેવાય ? એવા તો રાખ ચોળી જટા
વધારી લંગોટા વાળી ધણાએ બાવા રખડે છે, માટે હું તો નહીં
પડું ? જો એવાનું કહ્યું કરીએ તો જીવ ખોઈએ ?

પછી વાંદરીએ ધણુંએ કહી સમજાવ્યો; પણ વાંદરાએ માન્યું
નહીં એટલે થાકીને વાંદરીએ તે વાવમાં શ્રી રામ કહીને પડતું મુ-
ક્યું પડતા વેતળ સોળ વરસની ઈંદ્રના ધરના જેવી અપસરા થઈ
રહી તેમાં પોતે નમ્ર શરીરે ઉભી છે પછી વાંદરો તે જોઈ મહા
મોહીત થઈ મથો ને પોતે તેની પાછળ વાવમાં પડવા માંડ્યું, એટલે
શ્રી ગોલી.

સાંભળ જુઠા વાંદરને, વળી હવે માં ભરતો ફાળ;

અમરત ચોપડીયું વલી ગયુંને, હવે સામે ઉમતો કાળ.

હે જુઠા વાંદર હવે તું પડીશ તો મરી જઈશ, કારણ કે પળ
ગઈ જો તું મારી સાથે પડ્યો હોત તો તારું કામ થાત એવું

સાંભળી વાંદરો મનમાં ધણો પસ્તાઈ શોક કરવા લાગ્યો ને સ્ત્રીને કહે છે.

અમે તે વન કરાં વાંદરાંને, વળી ફરીએ તે ડાળે ડાળ;

તુંરે વાંદરાની સુંદરી તને લઈ જશે જીપાળ.

હે જીંડી ! હવે મારા શા હાથ થશે ? તને તો આવી રૂપવંતી.

જેઠ રાજા લઈ જશે ને મારે ડાળે બટકવું પડશે ત્યારે સ્ત્રી બોલી.

કે તું શીદને ચિંતા કરે છે ? તને મુકીને હું કદી જઈશ નહીં ! તું

પહેલેથી તક ચુક્યો ને હવે વીમાશે શું વળે ? તો તું વનમાં

જઈ વનફળ લઈ આવે તો આપણે બંને ખાઈએ પછી વાંદરો વ-

નમાં ફળ લેવા ગયો, એવામાં હીરાસેન રાજા તેનો પ્રધાન તથા

એક ધાંયજો ત્રણે જણુ શીકાર રમી પાછા ધેર જતા હતા તેઓ

વાવ્ય ઉપર આવ્યા ને વાવ્ય ઉપર એક વૃક્ષ હતું, ત્યાં જઈ બેઠા

ને રૂપાની ઝારી ધાંયજને આપી, તેને વાવ્યમાં પાણી ભરવા મોક-

લ્યો. પછી ધાંયજે ઝારી લઈ એવો વાવ્યમાં એક બે ને ત્રણ પગ-

થીએ ઉતર્યો, એટલે પેલી સ્ત્રીએ ધાંટો કહાડીને કહ્યું કે ખબરદાર

કાણ આવે છે ? તે ધાંયજએ ઓચીતો અવાજ સાંભળ્યો ને બીન્યો.

તેથી હાથમાંથી ઝારી પડી ગઈ.

સોહલો—ખડ ખડ ઝારી હાથમાં પડી, માથેથી પાઘડી ઉડી પડી.

જેડા વીસરી ત્યાં રહ્યા જીમ પાડી રાજા આગળ ગયો.

ધાંયજે ધ્રુજતો ધ્રુજતો ઉઘાડે માથે રાજા પાસે આવ્યો. રાજા

એ પુછ્યું પાણી લાવ્યો ? ધાંયજે કહે મહારાજા બહુ તમારું પાણી

હું તો મારા છોકરાના નશીએ માંડીથી જીવતો આવ્યો ? હું

માંડી ઉતર્યો ને એકાએક એવો મોટો ભયંકર અવાજ થયો કે તે

સાંભળી બી. મુઓ ને ઝારી હાથમાંથી વાવ્યમાં પડી ગઈ. પાઘડી

માથેથી પડી ગઈ માથે જેડા મુકી નાઠો છું તે હજીએ સમો

વળ્યો નથી તે સાંભળી રાજા ઠાઠ તરવાર લઈવાળ્યો ઉપર આવ્યો.
 ને વાળ્યમાં એક પગથીયું મુકીને બીજો પગથીયો ઉતર્યો કે મહીયી
 મથુમથાટ કરતો અવાજ થયો તે સાંભળી ત્યાં રાજા અમયાઈને
 ઉભો રહ્યો, પછી સ્ત્રી માહેથી બોલી કે કાણુ આવે છે? હું નમનજી
 રાજાએ કહ્યું ડાકણ કે ચુડેલ છે? ત્યારે તે બોલી કે હું દુઃખની
 મારી સ્ત્રી છું પણ અનવજ છું ને તમે પુરુષ છો તેથી તમને ના
 કહું છું પછી રાજાએ પોતાને ખભે દોપટો હતો તે વાળ્યમાં નાખ્યો.
 એટલે તે લેધ પહેરીને ઉભી રહી, પછી રાજા હીંમત ચલાવી વાળ્ય
 માં ઉતર્યો ને જીવે છે તો મહા પુરુષવંતી કાઠ ઈંદ્રની અપહરા
 જોવી દીડી, તેને જોઈ રાજા અંજાઈ ગયો, અને સ્ત્રીને કહ્યું કે તું
 મારી સાથે ચાલ? હું રાજા છું. તારે જે જોઈએ તે હું આપીશ
 સ્ત્રીએ કહ્યું કે તમે મને વચન આપો! પછી રાજાએ વચન આપ્યું
 એટલે સ્ત્રીએ કહ્યું એક વાંદરા છે તે પ્રાણુ છે તેને સાથે રા-
 ખવો ને બીજી એ કે હું તમારી સાથે છ માસ પછી લગ્ન કરીશ
 રાજાએ કહ્યું કે એમ કરજો! પછી ધાંધળે રાજાના કહેવા પ્રમાણે
 મામમાં જઈ રથ લઈ આવ્યો એટલે રાજા સ્ત્રીને કહે છે કે આમાં
 એસો! હવે પેલો વાંદરા વનમાં ગયો છે અને તે નથી આવ્યો માટે
 સ્ત્રી વાર કરે છે કે જો તે આવે તો હું તેને સાથે તેડી જઈને
 રાજા ઉતાવળ કરે છે પછી સ્ત્રી હાથ જોડીને વાળ્યને અરજ કરે છે
 કે હું હવે તારા દર્શન ક્યારે કરીશ, એમ કહી વાળ્યને કહે છે.
 કોહરો—છેલસંગી વાવડી ને, વળી રહિ ગઈ ઠામો ઠામ;

તારારે જળ હવે નહિરે પીજીને, જો હેત હમારે મામ.

છેલ સંગીતા વાવડીને, જીગતે બંધાવીરે જોય;

સોને જડાવું તારા પગથીયાંને વળી નગર અમારોરે હોય.

હે વાળ્ય માતા ! તું મારે નગરે આવતી હોય તો તારા પગ
 ધીયાં સોને જડાવું એટલામાં રાજાએ હાંક મારી પણ પેલો વાંદરા
 ન આવ્યો પછી પોતે બહાર જઈ રથમાં બેડી એટલે સીપાઇઓએ
 પડદા નાખી દીધા ને રાજા ગામ બણી ચાલ્યો. એવામાં પેલો વાંદરા
 ફળ લઇને આવ્યો તો સ્ત્રી દીઠી નહિ એટલે શોકાતુર થઈ ફળ
 બળ નાખી દીધા ને કુદકો મારી ટોચ ઉપર ચડ્યો. લાંબી સરતે
 જુવે છે તો રથ જતો દીઠો, તેથી બણ્યું કે મારી સ્ત્રી જાય છે.
 પછી રીસ ચડાવી પુછડું ઉચું કરી હુકાહુક કરતો ને દાંત કરડતો
 થેકડો મારતો ચાલ્યો ન રથ પાસે આવીને ક્રોધ કરી રથ ઉપર જાય
 છે. એટલે સીપાઇઓએ તેને હાંકવા માંડ્યો તેથી વધારે રીસ
 કરી સીપાઇ ઉપર દાંત કચડતો સામો ધસવા લાગ્યો. એવામાં સ્ત્રીએ
 જવાજ સંભળ્યો એટલે રાજાએ કહ્યું કે હે મહારાજ તમારું
 વચન તે આવુંજ કે સીપાઇઓને વાર્યા કે તમે એને મારશો નહિ ?
 એવામાં સ્ત્રીએ પડદો ઉઘાડી બહાર મોં કહાડી બેયું એટલે પેલો
 વાંદરા થેકડો મારી રથમાં પેશી ગયો. તે પછી રાજાએ રાણીને એક
 દંડીયા મહેલમાં રાખી રાણી પોતાના વાંદરાને સોનાની સાંકળ
 બાંધી પણ એ બાંધી રાખે છે. રાજા કાઠ વખત પાસે જાય તો સામા
 સામા ખુરશી નાખીને બેસવું પડે, જો રાણીના થડમાં જવા જાય તો
 વાંદરા ડોળા કહાડી કરડવા જાય; પણ રાજાને રાણી પાસે આવવા
 કે નહિ પછી રાજાએ વીચાર કર્યો કે આ વાંદરા જાય તો પછી
 નીરતિ વાત થાય નહી તો એ આપણને જંખરા દેશે નહી, એવું
 જાણી માનીતી રાણી પાસે આવ્યા ને કહ્યું કે આ સ્ત્રી પાસેથી વાં-
 દરા આપો કહાવો તો ઠીક કેમકે મેં તો એને વચન આપ્યું છે તેથી
 મારાથી કહેવાય નહીં ને તમે જે વાતો સમજાવીને કહો ? એમાં

સો શું ? જ્યને એક ધડીમાં કઢાવું છું, એમ કહી ; લુગડાં પહેરી તે
 રાણીને મહેલ ગય. ત્યાં રાણીએ માન આપી પોતાની પાસે બેસાડ્યા
 પછી માનીતી રાણી કહે ખાઈ આ જનાવર આપણા દરબારના પા-
 જરામાં મોકલો ? ત્યાં ઘણી જાતના જનાવર પાળેલાં છે તે બેગો
 રહેશે; તમે તેને પાસેને પાસે શું રાખી મુકા છો ? કામુ જુવે તો
 એમ કહે કે રાણીને ખીજાં કંઈ જનાવર ગમતાં નહી હોય કે તે
 આ વાંદરા પાળે છે. એના વગર દરબારમાંથી મેનાં પોપટ એવી
 તરેહનાં જનાવર લાવીને પાંજરામાં રાખે. સારે રાણીએ કહ્યું કે એને
 તો એક ધડી પણ માંરાથી બળગે નહી કરું ? ત્યારે માનીતીને
 રીસ ચડી ને લાંબો હાથ કરીને કહ્યું કે બળ્યા તમારા ઢંગ, આવું
 કદરૂપ જનાવર તે પાળતા હઈશું તેવું વાંદરાએ સાંભળ્યું. એટલે
 રીસથી પેલી માનીતી રાણી ઉપર ઉછંગ મારીને તેનું નાક ફરડી
 ખાધું. માનીતી રાણી લોહીચુતી જીવ લઇને નાહી ને રાજ પાસે
 આવી કહ્યું કે મારે તો નાક ગયું જેવા રાજ મહા ક્રોધાવમાન થયો
 કે ક્રોધ દીવસ આપણો પણ એ ઘાટ થયે. માટે હવે તો તે એને નહી
 કાઢવોજ એવું નકીજ કર્યું ? એટલામાં એક મદારી રમત રમવા
 આવ્યો. રાજએ મદારીને કહ્યું કે તુ રાણીને ખુશ ખુશી કર કે તને
 રાજ થઈ કંઈ વચન આપે તે વચન લઈ તુ રાણી પાસે જે વાં-
 કરો છે તે માગી લે એમ કહી રાજએ મદારીને પચાસ રૂપિયા
 આપ્યા તે લઈ મદારીએ રાણીના મહેલ આવે આવી રમત કરવા
 માંડી, એટલે રાણી વાંદરાને લઈ જરખામાં આવી બેઠાં. પછી મદા-
 રીએ ખુબ રમુજ રમત કરી રાણી પાસે વચન માગ્યું રાણીએ
 વચન આપ્યું એટલે મદારી કહે કે આ વાંદરો છે તે મને આપો ?
 રાણીએ વીચાર્યું કે ના કહું તો વચન જાય તેથી વાંદરો આપ્યો

ને કહ્યું કે આખથી છ મહીને આ વાંદરાને બરાબર સ્ત્રીખતીને પહેલ
વહેલો મારી પાસે આવજો હું તને કાંઈ ધન્યામ આપીશ. હવે
મદારી વાંદરો લાંબને જાય છે જર્તા જર્તા વાંદરો રાણીને કહે છે.

ખાઓ પીઓને ધન વાવરોને, વળી કાપડ પહેરોને સાર;
તમ માટે અમ વેચાચારે, જુંડી મદારીને દરબાર.

હે સ્ત્રી? તું હવે ખા પીને મજા કર, હુંતો હવે જાઉં છું,
વાંદરાની આંખમાંથી આંસુ ચાલ્યાં જાય છે, તે જોઈ સ્ત્રી કહે છે.

વચન ચુક્યો વાંદરાને જુંડા બોલી લાગે તું તો વેણ,

તજ ઘટ સાલે મોરી પ્રીતડીને, વળી મુજ ઘટ સાલે તારાં નેણ.

હે વાંદરા? તું વળી ચુક્યો ને હવે શું બોલે થવાનું તને મારી
પ્રીતડી સાલે છે ને મને તું રહે છે તે તારાં નેણ સાલે પછી
મદારી વાંદરાને લાંબ ઘેર ગયો, છ મહીના થયા એટલે રાજાએ પર-
ણવાની તૈયાર કરી લક્ષ્મી બે ત્રણ દીવસ બાકી રહ્યા છે એટલામાં,
પેલો મદારી આવ્યો. રાણીએ પોતાના સોનેરી ચોકમાં રમવા બો-
લાવ્યો. રાજા પણ પ્રધાનને સાથે લેઈ આવ્યો ને મદારીએ રમત
ચાલતી કરી તેણે વાંદરાને ખુબ રમાડ્યો; તેથી રાજા થઈ રાણી અને
રાજાએ શીરપાવ આપ્યો. પછી મદારીએ વાંદરાને કહ્યું કે તું રા-
જાને સલામ કર એટલે વાંદરાએ રાજાને સલામ કરી ને રાણીને
સલામ કરવાનું કહ્યું એટલે પુંક ફરવી બેઠો, એટલે મદારીને રીસ
ચડી એટલે વાંદરાને પાંચ સાત લાકડી ઝપાટી દીધી તેથી વાંદરાની
આંખમાંથી આંસુ આવ્યો તે જોઈ રાણી કહે છે.

મુણ મુલક્ષણા વાંદરાને તુંતો ભરી ન શક્યો ફાળ;

તારે શરીરે પડે જોને લાકડી, તે તો મારે શરીરે ઉઠે જાળ,

હે ? વાંદરા તારાથી ફાળ ન બરાઈ તેથી તને દુઃખ પડે છે,

ને તારા આંસુ જોઈ મારા શરીરે ઝાળ ઉઠે છે પછી રાણીએ પોતાનો નવ લખનો હાર હતો તે તોડી નાખ્યો, એટલે મદારી વાંદરાને મારતો છુટો મુકી મોતી વીણવા લાગ્યો; વાંદરા છુટો થયો એટલે વીચાર્યું કે રાંડ રાતે મુખ ભોગવે છે ને મને માર ખવડાવે છે માટે લાગ આપ્યો છે તેથી કુદી રાંડનું ડોક મરડી નાખું, એમ ધારીને થેકડો માર્યો ને એક ધાણુ ઝાલ્યું પણ ધાણુ તુટી પડ્યું એટલે તે નીચે પડ્યો ને તરતજ પ્રાણુ નીકળી ગયો તે જોઈ રાણીએ મદારીને કહ્યું.

આપાઈ—તોડુરે નવસર હાર છુંડા મોતી વીણવા રહ્યો;

હમણાં હતો કરમીય, મદારી વાંદર ક્યાં ગયો.

મદારી વાંદરા સામુ જીવે છે તો મરી ગયેલો દોઠો પછી રાણીએ વાંદરાને મરી ગયેલો જોઈ વીચાર કરે છે.

હાહરો—ઉડ હમડા તર પાખડીને, હવે જીવીને શુર કરેશ,

જેશું બંધાણી મારી પ્રીતડીને, હું તો તેના ભેગી મરેશ,

રાણીએ ધાર્યું કે મારો જે જન્મ લાણી તે મરી ગયો તો હવે તેની પાછળ મરવું એમ કહી પડવા જાય છે એટલે રાજ્ય તેને આલવા ઉઠ્યો, પછી તેની સાથે પ્રધાન પણ ઉઠ્યો રાણી પડો એટલે રાજ્ય પડ્યો ને પ્રધાન રાજ્યને ઝાલવા ગયો તે પણ પડ્યો. એવો બનાવ જોઈ મદારી ગર્જારાયો કે હવે મારી શી વલે થસે, માટે હું પણ એકદમ અહીંથી જાઉં, એવી રીતે ત્યાં આગળ પાંચે મરી ગયાં.

હવે વાંદરા મરીને રાજ્ય શાલીવાહનને પેટે અવતર્યો તેનું નામ સદેવંત પાડ્યું ને તેજ મામના નમરશીઠ પદમજાને ધેર પુત્રી અવતરી તેનું નામ સાવળીંગા પાડ્યું અને જે હીરાસેન રાજા હતો તેનું મન તો પરણવામાં ને પરણવામાં રહી ગયું તેથી મારા નમરમા

માણુકચંદ શેઠને ઘેર અવતર્યો તેનું નામ રૂપાસા પાડ્યું ને પ્રધાન
 ન મનરંજણો ચતુર હતો તે લાલોખારોટ થયો ને જે મહારી હતો
 તે રાણીનું રૂપ જોઈ મોહીત થઈ ગયો હતો, તે રાંડીરાંડને ઘેર
 તેને પેટ છોકરો થઈ અવતર્યો, પણ રાંડીરાંડની ફજેતી થાય તે માટે
 તે છોકરાને લઈ વગડામાં મુકી આવી તે બાલુ ધુધરીમલની નજરે
 પડ્યો એટલે પોતે પોતાના મઠ (આશ્રમ) માં લાવી મોટો કર્યો
 તેનું નામ ગોરખો પાડ્યું. હવે સદેવંત જ્યાં બાર વરસનો થયો
 એટલે તેનું રૂપ અને લેખન કામરૂપ જેવું થઈ રહ્યું પોતે રાજ સાંજ
 પડે કે પોતાના રેવત હિપર જવાહીરનું રતન જડીત પલાણુ માંડી
 પોતે સ્વાર થઈ હવા ખાંવા નીકળે સાવળીંગા પણ એવી મહા તેજ-
 સ્વી દંદ્રના ધરની અપસરા જેવી બણી મણી ચતુર થઈ છે, તે પોતે
 દરરોજ નીશાળે જાય છે, ને પોતાના મહેલમાં તેના પીતાએ સ-
 દાવત ખાંધ્યું છે કે કોઈ અભ્યાગત માગવા આવે તો તેને આપે,
 પણ પાછો ન કહાડે સાવળીંગા ધણી શોભીતા શણગાર પહેરીને
 પોતાની સોલસે સાહેલીઓને લઈ રોજ સાંજના વખત નવ ડેરીએ
 ગરબા ગાવા જાય છે, એવામાં એક દીવસ ખાવા ધુધરીમલના ચેલા
 ગોરખે કહ્યું કે મહારાજ તમે તમારી જટા કેમ ચોળતા નથી ત્યારે
 ગુરુએ કહ્યું કે બચ્યા, બસ્ટીમે મંગનેકું જના પડતા હે સો પુરસદ
 નહી મીલતી ત્યારે ગોરખે કહ્યું કે મેં મંગનેકું જાણે? બચ્યા જાવ
 તો સહી શીર લાલોખારોટની પોળમાં મત જના? ગોરખો કહે
 ઠીક મહારાજ. પછી ગોરખો માથાના કેશ છુટા મેલી બંને બહુત
 અંચળો, ઝોળી, હાંડો, પાત્રપાવડી. ચક્રમક ચીપીઓ સેલેસીંગી અને
 કપાળે સીંદુરની અરચા કરો હાથમાં હાંડો લઈ કછો બીડી જોગી
 બની વસ્તીમાં ચાલ્યો. એક શેરી અને બીજી શેરી ને ત્રીજી શેરીમાં

અલેક જગાડતો જાય છે કે એક ખુદરી બોલી, મહારાજા તમે
લાલાખારોની પોળમાં જાઓ કે ત્યાં પદમશાશેઠની છાડી સાવળીમાં
તમને મુખ માગ્યું આપશે એવું સુણી ગોરખો મુરતું વચન ન
માનતાં તે લાલાખારોની પોળમાં ગયો. કમરે કુદરા કસી દીધા
હતા તે સાંભળી કુતરાં બસવા લાગ્યા, એવા ડોળગી પદમશા શેઠની
હવેલીમાં સોનેરી ચોકમા આવી અલખ જગાડ્યો.

ચોપાદ—સતકા બાધ્યા સદાવત કે કુડા બાધ્યા કામની;

સતકી મુરત ધરમ, બીક્ષા દોની બામની,

બાવાએ કહ્યું કે—જો સદાવત સત્યનાં બાધ્યાં હોય તો બીક્ષા
આપો અને જો કપટ કર્યાં હોય તો અમે જઈએ! એમ કહી મ-
હેલ નીચે જઈ ઉભો. પછી શાવળીમાં કહે

મારા મોહોલુ હેઠ, અલેખ બાવૈ જગાવીયા;

નવરા નોટા મારા હાય, બાવાજી પાછા ગાલીયા.

શાવળીમાં કહે કે મને વાર લાગી, તેથી બાવાજી પાછા મયા
એવું સાંભળી બાવો સન્મુખ આવી કહે છે

દેવું હોય તો કે, શબ્દ પાડો શામની;

અતીત ઉભો ને તાર દાર બીક્ષા દોને બામની.

બાવાને સન્મુખ ઉમેલો જોષ શાવળીમાં કહે છે.

હિલા રહેને બાવાજી આજ, બીક્ષા તમે લીજીએ;

તમ આવે લીલા લહેર, આશીશ અમને દીજીએ,

એમ કહી શાવળીમાં પોતે લોટનો યાગ બરી બાવાને લોટ

આવા આપતી જોષ બાવો કહે છે.

નાખ્યાં નજર ફેરા બાણ બાટો કેમ લીજીએ.

બાવો માગે જોખન ફેરાં દાન, અતીતકું દીજીએ

તે સાંભળી શાવળીંગા બોલી.

તમે પુન્યા દેવ તમે પુણ દેવીયો;

તમે થયા જોગીરાજ, તમારે નારી દેવીયો.

હે બાવા ! તમે સંસાર મુકી જોગી થયા ને તમારે નારીને

ખપ શા ? ત્યારે બાવો કહે છે.

નથી પુન્યા મેં દેવ, નથી પુણ દેવીયો;

મુરૂએ આપ્યા છે શબ્દ નાંખું છું નિત ફેરીઓ.

બાવે કહ્યું—હું તો દેવ દેવીઓને ઓળખતો નથી, પણ મુરૂને

વચને કરી અહીં ફેરા ખાઈ છું, શાવળીંગા તેના બોલ સાંભળીને તેવું રૂપ જોઈ બહુ મોહીત થઈ ચેલાને કહે છે.

કામની રૂપ સ્વરૂપ, રૂદેમાં જાણીએ;

શહેર સમુદાય મર જાય, મન ગમતું માનીએ;

શાવળીંગા કહે—નગરમાં જઈ કાઠ સારી જોઈ પરણો તે સાંભળી ચેલો કહે છે.

તમ હે રૂપ સ્વરૂપ, હાજર રહો તમ ખડી;

દેને જંખન ફેરાં હાન, લગ્ન કરને અળ બડી,

ચેલે કહ્યું—તારા જેવી રૂપવાળી બીજી કાણ છે ! એવું સાંભળી શાવળીંગાને રીસ ચડી ને ચેલાને કહ્યું.

દોહરો—બાવારે મારા બાવલીયાને, વળી નજરો રાખ્ય તારી ઠીક;

ફાડી નાંખીશ તારાં તુમડાં તો, વળી શેનેરે માગીશ બીખ.

એવું સાંભળી ચેલો કહે છે.

સુન બે ચંચલ નારીયાને, વળી બોલનકુરે જરા શીખ;

વાડેથી લવું બીજાં તુમડાંને, વળી તેમારે માગીશ બીખ.

હે શાવળીંગા ! વીચાર કરીને બોલ, તું તુમડાં ફાડીશ તો વાડે થઈ નીપજે છે તે સાંભળી શાવળીંગા કહે છે.

આપાર્થ—વાંઠા કરીને નેણુ, બાવાજી તમને મારશું;

ઝોળી પડશે ઉભી બજાર તુમડાં પુટશે હાથયું.

તે સાંભળી ચેલો કહે છે કે તું એવી કેવી કામણુમારી છું કે
નજર કરી મારીશ, એમ કહી કહે છે.

સુનખે ચંચલ નાર, કલ ઉઠ મર જાયજે;

દેને જોખન કરાં દાન દુવા દેકે જાણજે;

હે શાવળીંગા ! શું ગુમાન કરે છે તે શું ? કેટલા કાળ જીવ
વવાની છે. ત્યારે શાવળીંગા કહે છે.

જાતનેા છે અતીત, કાણુ છે તારી જાતડી.

આવવા દે પીતા મુજ આજ, પછેછે તારી વાતડી.

શાવળીંગા કહે—મુવા અતીત યદને આવી હઠ કરે છે, મારા
બાપને કહી વલે કરાવીશ ! ચેલો કહે છે.

બડા પીતા તારો શેઠ, લુટાદે પુલ વાડીયાં;

તેરે સરખી કલીકા કયા બાર, કાયકુ મેણાં મારીયાં.

હે સ્ત્રી ! તારો બાપ તો મોટો ઉમરાવ છે, તે તો પુલની
વાડીઓ લુટાવી દેછે, ને તું તો એક પુલની કળી જેવી છે. તેમાં
આટલો ગુમાન કરી મેણા મારે છે ! તેવા વચ્ચન સાંભળી શાવળી-
ંગાને ક્રોધ ચડ્યો, અને આખો કહાડી બાવાની સામું જોયું.

બાવો માંજે લોટ કે, શહેર જાણે આપણે;

સાધ્યાં નેણું કરાં બાણુ બાવો પડ્યો બારણે.

જ્યાં સાવળીંગાએ બાવાના સામે નજર કરી કે બાવો તેતું
તેજ જોઈ ભોંયપર પડ્યો, તે પડતાં શાવળીંગાની બોજાઈ બારીએ
આવી તો બારણા આગળ બાવાને પડેલો દીઠો, તે જોઈ ચીચાર કરે
છે કે નણુંદ નાનાં છે પણ કામણુગારાં નીકળ્યાં બાપડા બાવાને
જોત જોતામાં ભોંય ઉપર પાડ્યો, એમ વીચારી કહે છે.

નણદલ નાનેરાં બાળ, કામણુ કયાંથી સ્ત્રીખીયાં;
જોગી માર્યો અવધુત ધરો ધર ભીખીયાં.

હે નણદ આ બાપડા ભીખ માગનારને તમે શું કરવા માર્યો
તે સાંભળી શાવળીંગા પોતાની બેજાનને કહે છે

હાહરો—મેરે માર્યો હોયતો હું મરે નહીતર મરજો બાબી તારો વીર;
ડાખી આખને ફરકડે ને, વળી ફાટી પડ્યોરે ફડીર.

શાવળીંગા કહે કે જો મેં માર્યો દશે તો હું મરીશ ને તું બુદ્ધ
કલંક મુકતી હમણ તો તારો બાઈ મરશે. મારી તો આખ જોઈને
મુવો છે એવામાં ચેલાને ગુર આવો છુધરીમલ તે જગાએ આવ્યો
ને જુએ છે તો ચેલો ભોંય ઉપર ઉધે મોહોડે પડ્યો છે ને મહોમાં
ધુળ પેશી ગમ્મ છે ઝાળી બોળી ફેદી નાંખી છે. હવે ગુરને આવ્યો
જોઈ મોજાઈ શાવળીંગાને કહે છે

એક માર્યોને ખીજને મારશો તો વળી નમરમાં થાશે જોને વાત;
જોગી માર્યો જટાધારીઓ, બાપ જોવો ગોરખનાથ.

હે બાપ ! આ એક માર્યો ને ખીજને મારશો તો ઘેર ઘેર
વાત થશે, હવે ગુર ચેલાને કહે છે

ચોપાઈ—ચેલારે તુટ્યો જોને આબ, તુટીરે જાણે આબલી;
ચદ્રવહની નાર, કામણુગારિ કોણુ મળી.

હે ચેલા ! તને શું થયું ? તારે માથે આબ તુટ્યો કે તને
કાઈએ કામણુ કર્યો ? તે સાંભળી ચેલો કહે છે.

નથી રે તુટ્યો ગુર આબ, નથીરે તુટી આબલી;
કામણુગારિ નાર, શાવળીંગા મુજને મળી.

હે ગુર ! મને શાવળીંગા કામણુગારી મળી છે, ખીજું કાંઈ
થયું નથી, તે સાંભળી ગુર કહે છે

સુન બે ચંચલ નાર, લડકેકા કયું લડે;
શીર લેઉંઝા ઉતાર, અંદાસે કયું ખડી.

હે રાડ ! તેં મારા ચેલાને કેમ માર્યો ? તને શ્રાપ દધ બાળી
જરમ કરી નાખીશ નહીં તો સાચુ કહે ! તે સાંભળી શાવળીંગા
નરમ થઈ બાવાને નમી પડી કહે છે.

દીડી જોખનવંતી નાર, જીવડો ચાલ્યો જીનીને;

એમાં શો અમારો વાંક, શું બાબ્યા ચેલાની વાર ચઢીને.

હે મહારાજ ! મારું જોખનને રૂપ જોઈ તમારા ચેલાનો જીવ
જળી ગયો. તેમાં હું શું કરું ? ત્યારે મરું કહે કે તું એને ઉઠાડ,
પછી શાવળીંગા ચેલા પાસે આવી કહે છે.

ચેલાજી બેઠા ચાચો, આંખું તમારી આંખડી;

પહેરવા આપું પીતાંબર લાલ, ચઢવા આંખું ચાખડી.

હે મહારાજ ! હવે તો ઉઠો પણ ચેલો ઉઠે નથી, તેવારે
શાવળીંગા પોતે ચેલા સામું હસીને લલચાવે છે.

ઉઠોને માહારાજ આપણે કરીએ જોઠડી;

રંધાવું બગીચ રસોઈ જમાડું રસ રોટલી.

હે મહારાજ તમારે જે જમવાની પ્રત્તિ હશે તે તમને જમા-
ડીશ ને તમે ઉઠો ! તે સાંભળી ચેલો કહે છે.

બાબ્યા તમારાં પકવાન, બળીરે રસ રોટલી;

સધામત માહારા મેહેલા કરા લોટ બળીરે તારી જોઠડી.

હે સ્ત્રી ! મારે તો તારા કાંઈ જોઈતું નથી, પછી મરું ચેલા
ઉપર હાથ ફેરવી ચેલાને કહે છે.

ચેલા નાસવું હોય તો નાથ, કે શેહેર નહીં આપણું;

મળશે મહાજનન કરા લોક, કોઈ નહિ કહે આપણું.

હે ચેલા ! હવે તું ઉતાવળે ચાલ નહીં તો તેના સગવડાલા
જાણશે તો આપણને મારશે. એવામાં આડોશી પાડોશી એકઠા થયાં

ને ધણાં લોક ભરાઈ ગયા. ને ચાલવાની જગ્યા રહી નહીં પછી
શુર સર્વના ઉપર રોષ કરીને કહે છે.

મળી જે વરણ બહાર, દુનીયાં સરવે દુઃખી;

શેહેર કરિ દઉં હળાહળ, ધમુકયો આવો ધુંધળી.

આવો રીસ કરી લોકને કહે છે. તમ શબ્દ લોક ઉપરસે ચલે
જાઓ નહીં તો સારા શહેર હળાહળ કર ડાલુંગા, પણ લોકો માન-
તા નથી એવામાં સદેવંત કુંવર ઘોડે એસી ફરવા નીકળ્યા હતા તે
ત્યાં આવ્યા ને પોતાની પાસે આપકો હતો તે લોકોને ઝાપટવા માં-
ડ્યો એટલે માણસો દોડાદોડ કરવા લાગ્યાં. પછી આવો પોતાના
આશ્રમ ઉપર ગયો ગોરખને કુંવરે બોલાવીને પુછ્યું કે ત્યાં શું
હતું કે લોકો ભરાયા હતા, ત્યારે ગોરખો કહે છે કે મહારાજ
તમારા નગરમાં જીવતી ડાકણ છે મને વરગી હતી પણ માહારા
શુર સમર્થ હતા તેમને જીવતો ઉઠાડ્યો ને અહીં લાવ્યા નહીં તો
જીવત નહીં. ત્યારે કુંવરે કહ્યું કે ડાકણ બાકણની વાતને જવા દો.
સાચે સાચું કહો, ત્યારે એલો કહે કે તમારા નગરમાં મેં સ્ત્રી દેખી
ને તેના તેજ કરી મુઝાં ખાઈ પડ્યો હતો, એમ કહી કહે છે.

હાહરો—ભરતખંડ રાજા હુંય ફર્યો, ને વળી ભમી આવ્યો સર્વ જોઈ;

એ બદન એ અંખીકારે રાજ, નાર ન દીઠી ખીજ કાઢ.

એસી નહિ દેવળમાં પ્રતળી, ને નહિ રાણી નીજ દરબાર;

સાચું માને કુંવર મુલક્ષણારે, એતો અસરાની અણસાર.

ચોપાઈ—અસરાની અવકાર, શેઠ પદમશાની કુંવરિ;

મૃત્યુ લોકને માંય, અસરા એ ઉતરિ.

છે દિગચળ અચળ અલખેલ, ચપળાક્ષી ચમકે બદનમેં;

એ મોહિનિકિ આંખ જ્યું ચણિદા રતના ઝલકે નેનમાં.

હે રાજા કે એની આંખની ઉપમા કેવી છે કે જેના મોઢા પનને વીશે ચપળા કહેતા વીજળીનો ચમકારો થઈ રહે છે એવા ઝબકારા મારે છે એ સાંભળી સદેવંતને મોહ થયો ને કહે કે તું મને તેનું નામ ઠામ બતાવ્ય. તે સાંભળી એલો કહે છે.

દાહરો—ઉંચા નાળાયેરીનાં ઝાડવાંને, સામી સરખાની પોળ.

અત્તર કસ્તૂરી મે'કે ધણીને, એરે શાવળીંગાની પોળ.

આપાઈ—એરે શાવળીંગાની પોળ સામા જાઓ શેરીએ,

ખારીએ ઝરખાં ચાર, જુકિ રહ્યાં છે મેડિએ;

ખાદલ મોહોલ રંગ મોહોલ, ખડક મોહોલ જુકિ રહ્યાં;

એમાં શાવળી ગાં નાર, મારા મન મોહી ગયાં.

એટલે સદેવંત પોતે લાલાખારોટની પોળમાં આવી જુવે છે તો એક ધણી ઉંચી હવેલી દીડી આમાં શાવળીંગાની હવેલી કષ્ટ હશે એવો વિચાર પોતે કરે છે, એટલામાં રાજ સભામાંથી લાલાખારોટને ઘેર આવ્યા ને સદેવંત કુંવરને શેરી વચે ઉભેલો જોયો પછી બોલાવી કહે છે.

દાહરો—શેરિ વચે સદેવત આવીને, વળી ઉભા રજારે મહારાજ;

સાચું બોલોને કુંવર સુવક્ષણારે, તમે આવ્યા છો કાનેરે કાજ.

હે સદેવંત તમે અહીંયા શેરી વચે કાને સાઈ' આવી ઉભા છો ત્યારે સદેવંત ખારોટને કહે છે.

લાલાખારોટ મારે મન વશા, ને વળિ તમથી વાલેર નહિ કોય;

તમારિ શેરિમાં એક નારિ રહે, તેનો મેળાવો કરી દોને મોય.

આપાઈ—મેળાવો કરિ દોને મોય, આપું કડાં કંઠી ચોકડાં;

હુટાવી દઉં ધન માલ રૂપધન આપું રોકડાં;

આપું પાલખીઓને સુખપાલ આપું હાથી ઘોડલા;

અરધુ આહું રાજપાટ આપું રથ જોડલા.

સદેવંતે કહ્યું કે હું તમને કહો તે આપું પણ મને એ નારીને
મેળાપ કરાવો ? આરોટ કહે એનું કંઈ નામ કામ હશે કે બાપે
મારે નારીજ એવી નારીઓ તો બતાવું ત્યારે સદેવંત કહેકે પદમ
સાની દીકળી શાવળી માતેનો મેળાપ કરી આપો તે સાંભળી આરોટ કહેકે
હાહરો— એતો દામ નથી હરામનાને, ઓ રાજ લોમે તે નહિ જાય.

ધેર ધેર મારા માત પિતારે, રાજ મુખથી તે કમ કહેવાય.

આરોટ—રાજએ લોભથી નહીં લલચાય એને ધેર કંઈ

કમી નથી કે તમારી સાથે પૈસા સાડ પિત કરે તે મારાથી એને
મોઢે જમને ન કહેવાય મારા મહેલમાં તો બધે મારે માત પીતા
જેવું કે હું એને કહું ને એ જમને એના બાપને કહે તો મારી ઇ-
જત જતી રહે તે સાંભળી સદેવંત કહે છે કે હે આરોટ ! તમે
જો મને ન મેળાવો તો તમારૂં વચન જાય ને મારે તો એના પછ-
વાડે જવ કહાડવો પણ એનો મેળાપ કરવો આરોટ કહે એનું
તમારે શું કામ છે ! ત્યારે સદેવંત કહે છે હે આરોટ ! મને બાપા
એ કહ્યું કે મેં નવ ખંડ સાત દ્વીપ જોયા પણ એવી નારી કાંઈ
ઠેકાણે દીઠી નથી ને કાંઈ પણ સાંભળી નથી અને ઈંદ્રને ધેર પણ
એવી અપસરા નહીં હોય એવું એનું રૂપ છે આરોટ કહે કે એનો
મેળાપ થવો મહા દોહલો છે સદેવંત કહે કે જો તમે મેળાપ નહીં
કરાવો તો પછી બીજાથી થવાના નથી ને મારે પણ પ્રાણ મુક્યા
વિના છુટકો નથી ત્યારે લાલાઆરોટ કહ્યું કે બાઈ હમણા તું ધેર
જાને સાજના ચાર વાગતાં પાછો અહીં આવજો એટલે એ નિશા-
જેથી આવતી હશે તે તને બતાવીશ, એમ કહી આરોટ ધેર ગયા
ને સદેવંત કુંવર પણ પોતાને ધેર ગયો હવે ઘરમાં સદેવંતને કાંઈ
સુઝતું નથી ને શાવળી ગાની મનમાં ઝંખના લાગેલી છે તેથી કાંઈ

એન પડતું નથી ને વીચાર કરતાં શયુ ચાર વાગવા આવ્યા એટલે
સદેવંત કુંવર પોતાનો શયુગાર પહેરીને જવા તૈયાર કરે છે.

દોહરો—હિરા માણેક મુગટ જડયો, ને વણિ કુંડળ લટકે કાન;
મોતીઓની માળા પહેરિને, તે ઝળકે સુરજ સમાન,
કલગી તોરા ફરફરે, ને જરકશી જમો જોને સાર;
સાલા દોશાલા ઓઢીઆ, માંહે ઝાઝારે ઝળકે તાર.
શેલે કશીરે મરૂ બાંધીયુંને, વણિ ભરમછીનો સુરવાળ;
તીર તરકસને કામઠીને, વણિ શિરોધની તરવાર.

શ્રી પાપ—શ્રી પાપની તરવાર, લાલા જોને જળહળે;

એવા સજી શયુગાર રાગ મેહેલમાંથી નિસરે

આવી તરેહના શયુગાર સજી પોતે મહા કામરૂપ બની ધોડે
સ્વાર થઇ લાલાબારોટને ઘેર ચાલ્યા લાલાબારોટ સુતા છે તેમને
જગાડ્યા ને કહે કે ચાર વાગવાની વખત થઇ હવે મને શ્રી દેખાડો
બારોટ અશીણી હતો અને અમલ પાણી ઉતરી ગયેલા એટલે
મીઝજ ઠેકાણે ન હોવાથી કુંવરને કહે છે કે તમે તો મારા માથાના
મુગટ છો પણ જો બીજો કોઇ હોત ને મને આવી રીતે બણી
હિંમમાંથી જગાડ્યો હોત તો હું એને મારી નાંખ્યા વગર મુકત નહીં.
પણ તમને શું કહું? હવે મને કમુંબો પીવા દો પછી હું તમને
બતાવું બારોટ કમુંબો પીને હોઠો ભરી બેઠા, એટલે કુંવર કહે મને
બતાવો ! ત્યારે બારોટ કહે બાપ હજી ચાર વાગ્યા નથી ! કુંવર કહે
મને બાવાએ કહ્યું તે વાત ખરી છે કે ખોટી ? એવું રૂપ છે કે
નહી ? ત્યારે બારોટ સદેવંતને કહે છે.

કવિત ચાલ લાવણીની.

શ્રીવરૂપ ચીત પ્રતર્મા જાળે, ચંપક વત ચીતવન ભારી;

પુરવપુન્ય કિયા જેને કાટીક, સો પાવે એસી નારી,
 સુઝાયંચસિ નાશક બનીહે, દાંત બને ડાડમ કલિયા;
 જુગ ઝંધા અતી તન કાલમ, ચરન બને જેસી વનકદલિ.
 નાજુગ પુતલી કમર છખીલી, દશ અંગિણ્યા મગફતી;
 ચંદ્રબદન અમલોચન જેસિ, અજબ બની રંભા પુત્રી,
 એસિ અદામે સખ જમ મોહા, સુન સુંદરપર બલીહારી;
 પુરવ પુન્ય કીયે જેને કાટીક, સો પાવે એસી નારી

જેને પુરવ જન્મ કરોડો પુન્ય કર્યા હોય તેનેજ એ નારી મળે,
 નહીં તો મળનાર નહીં જેનું નાક સુઝા કહેતાં પોપટની ચાંચના
 જેવું છે, દાંત દાડમની કળીઓ કે જેની ઝંધા કહેતાં સાચળ ફગના
 થંભ જેવી છે. ને પગ કામળ વનની કદળી જેવા છે. અંગિણીઓ
 તો જાણે મગની ફળીઓ ને અંખોમાં તો જાણે સરવે જગત મોહી
 રહ્યું છે. એવી સ્ત્રી પુર્વે જન્મના સંસ્કાર વીના મળે નહીં. એવું
 સાંભળતાં સદેવંત કુંવર મહા મોહિત થઇ ગયો ને કહે છે કે વળી
 એનું ખીજું લક્ષણ બતાવો ? ત્યારે આરોટ છે.

કવિત—મુખ બન્યો મેહેતાખ સરીખો, દાંત જડે બખ સોનેરી;

પુરન પાનસો પેટ કહિજે, છાતી બની કાચી ફેરી,

કંઠ કોકિલ કોયલ જેસો, મદન કદને તુજ ઘેરી,

ચાલ ચલે મજરાજ સરીખી, સો કોઇ આશક ફરતે ફેરી.

છુટે પાસિના અમર બાલ લે, લંબે બાલ નાગન કાલિ;

પુરવ પુન્ય કિયે જેને કાટીક, સો પાવે એસિ નારી.

હે રાજા ! જો વળી એનું રૂપ જેનું મોં તો મેહેતાખ કહેતા
 રાતની વખતે બપોરીઉ છુટે છે તેના જેવી શોભા આપે છે. દાંત
 તો સોનાની રેખો જડી છે અને તેની ડોક કાલીકળા એટલે મોરનાં

જેવી છે અને તેને સ્વર કાચલના જેવો છે ત્યાં જનરાજ કહેતાં
હાથી જેવી છે લાંબા વાળ તો કળીનાગણના જેવા છે અને જ્યારે
પરસેવો છુટે છે ત્યારે તેની ખાંસ લેવાને બમરા તેની પાછળ આંતુર
માથ છે અને રાજ તારા જેવા સો આસક ફેરા ખાય છે. માટે જો
તારા નશીબમાં હોય તો તે તને મળે.

મીઠી જીંજાસે જળ્ય બરમાયા, નેનમે મોહની મારે;

લપટ બનાકે લુટ લિએ જ્યુ ચમક રહે મગને તારે.

જેસી આશકપર નજર ઢોડાવે, તે ધડી પલકમાં બર મારે;

હિંસ માયાસે કાંઈ બચ્યા નહિ, લપટ રહે જગ સંસારે.

હંસ મોર કિર કપોત કહિએ, જ્યુ કોકિલસે કિલકારિ;

પુરવ પુન્ય કીયે જેને કાટીક, સો પાવે એસિ નારી.

હે ! રાજ તેની મીઠી જીભે કરી આખી દુનીયાં મોહી રહી
છે. અને તેની આંખમાં જાણે વશીકરણ વીંછા બરી છે અને તેના
હિપર નજર કરે તેને પાડ્યોજ છે, તેની સીશોટી કાચલના જેવી છે.
એ રાજ પુરવ જન્મના સંસ્કાર વીના એ સ્ત્રી મળે નહી, તેમ તેમ
રાજ માહા ગાડો ને ઘેલો યજ્ઞ જાય છે અને બારોટને કહે છે કે
બારોટ વળી એનું વર્ણન કરો ? એટલે બારોટ કહે છે.

સોજે શણખાર બત્રીસ અલંકાર, ચોરાસી આસન જણે;

બત્રીસ કલા લક્ષણમાં પુરી, નીત પદ્મીની નીરાંને,

કવીજન જોગ જુગતસે કીનો, સમજેવો કાચ તન સાને;

રામ કૃપા હરી ઇચ્છા ખીના, મીલે ન એશિ દીલમને.

છામ પરમગીર કસે સભામે, સન સુંદરપર મલીહારી;

પુરવ પુન્ય જેને કીયે કાટીક, સો પાવે એસી નારી.

હે રાજ ! હરીની ઇચ્છા વીના કે હરી વીના ખીજ કામને

મલવી કઠણુ છે, તારા નસીબમાં હોય તો મળે એવું રૂપ સાબળતાં
સદેવંત રાજા મુરછા ખાધ બોયપર પડ્યો. ખારોટ આજ્ઞાવાસના
કરી બેઠો. કરીને કહે છે કે હે રાજા ? અત્યારથી તમે આમ બોધ
પડો છો. તો નજરે જોશો ત્યારે તો શુંએ થશે ? રાજા કહે કે હું
એને નજરે જોઇશ ત્યારે મારો જીવ ઠેકાણે આવશે માટે ખારોટ
મને બતાવો ! એવામાં ચાર વાગવા આવ્યા એટલે ખારોટ અને
રાજા અગાશી ઉપર ચડ્યા શાવળાંગાએ નીશાળમાં ચાર વાગ્યા
એટલે પોતાની સોલસે સાહેલીઓ લઇ પોતે હંસની ચાલ ચાલતી
આવે છે, અને તેનું મુખારવીંદ સુર્યના જેવું પ્રકાશ મારી રહ્યું છે,
તેથી તેને આવતી જોઇ ખારોટ કહે છે.

દાહરો—સાવળાંગા ચાલી નીશાળથીને વળી ધર બણીરે આવત;
મજરો કરેરે લાલો કવીરે, એતો ગુણુ રમે ગાવંત.

સોહલો—ગુણુ રામે વાલો ગાવંત, સમજી લો મનમેં સાજન,
મલીયુમે આવે ઓ નારી, લુટી જશે નગરી સારી.

ખારોટ કહે—હે કુંવર ! તમે ઉતાવળા જઇ ગાધી શેરીએ
હિભા રહો ત્યાં તમને તે મળશે સદેવંત વેગજેથી આવતી જોઇ
હતી એટલે મનમાં ધણો મોહીત થયો, રથવાયો રથવાયો ધોડે બેસી
ગાધી શેરીએ ગયો.

રહે થકી કામતી લાગ્યા નેનમે મુજરો, ચલે હંસકી ચાલ;
ગલેમેં ગજરો, શાવળાંગા રૂપ, ધર દીશ્વાઓ ચાલીયાં,
જેમ માન સરોવર માંહી, હંસ ગતી હાલીયાં.

સદેવંત રસ્તો રોકી બિભો છે, એટલામાં શાવળાંગા સોલસે
સાહેલીયો સાથે ચાલી આવે છે, અને જે સાહેલીનાં ધર રસ્તામાં
આવે છે તે ધેર જઇ નવ ડેરીએ ગરબા ગાવાને જવા સારૂ શો

જીતા શશુમાર પેરવા જાય છે એમ કરતાં શાવળાંગા પોતે એકલી
 ધર બધી ચાલી આવે છે, તે સદેવંતનો ઘોડો ઉભેલો જોઈ અચકા-
 ધને વીચાર કરવા લાગી કે રાજાનો કુંવર ઉભો છે તેથી સામા
 જવું નહીં કારણ કે એ મહા તોફાની છે માટે કાંઈ આડો રસ્તો
 કાઢી ઘેર ચાલી જઈ, એમ ધારી ગાંધી ઉપર ફુલો ફેલો.

કોહરો-ગાંધી કસ્તૂરી જોઈ આપજોને, વળી ખેરી નહિરે ખવાય;
 કાક માણસ આકું હિંમું રહુરે, તેના આકું તે કેમ ઉતરાય.

એવું સાંભળી સદેવંતના મનમાં એવું આવ્યું કે ગાંધીને ઘેરથી
 કસ્તૂરી લઇને આવે છે, શાવળાંગાની કહેવાની મતલબ એ હતી કે
 રાજા તું કસ્તૂરી ખોળવા આવ્યો છું તે તને રસ્તામાં નહીં મળે
 એ તો કાં એકાંત જગાએ મળે એમ કહી આડે રસ્તે થઈ પોતાના
 મેહેલ બધી ચાલી નીકળી ઘેર જઈ સોજે શશુમાર ધારણ કરી
 વાળે વાળે મોતી પેરવી મહા મુશ્કવાન વસ્ત્ર પહેરી કાંઈ રંભાની
 માફક બની ઠણી નવ ડેરીએ ગરમા માવાને ચાલી સદેવંત ગાંધીની
 શેરીએ ઉભો છે ને લાલાખારોટ અમાશીમાં ઊભા ઊભા જુવે છે કે
 રાજા મુરખ જેવો છે, તે તો નવ ડેરીએ મંઈ અને રાજા તેની વાદ
 જોઈ ત્યાં ઉભો છે તેને પાછો ખેલાવું એમ કહી ખારોટ અમાશીમાં
 રહી રાજાને કહે છે.

ઓપાર્થ-સદેવંત ઘોડીલો ખેલાવ, કે આવ મારી શેરીએ;

સોજસેં સાહેલીનો સાથ, રમે છે નવ ડેરીએ.

હે રાજા ! શું ઉભો રહ્યો છે. પાછો આવ. એ તો નવ ડેરીએ
 મંઈ ત્યાંથી રાજા ખારોટના ધર આગળ આવ્યો અને શાવળાંગા
 નવ ડેરીએ મંઈ એવી વાત સાંભળી ઘોડો છુટો મુકી ધસ્યો
 ધસ્યો નવ ડેરીએ જઈ ઉભો. અને જુવે છે તો એક એકથી ચઢીયાતી

સોલસેં સાહેલીયો દીડી. તેમાં શાવળીંગા કંઈ તે ઝોળખાતી નથી
તેથી પાછો નીરાશ થઈ ખારોટ પાસે આવી કહે છે.

જેને સોળસેં સાહેલીનેા સાથ ખારોટ કેમ જાણીએ;
કેઈ શાવળીંગા નાર, યમને તે ઝોળખાવીએ.

હે ખારોટ ! સોલસેં સાહેલીયો એકરૂપ ત્યા તો થઈ રહી છે,
તેમાં શાવળીંગા કયી ! તે મને ઝોળખાવો. ત્યારે ખારોટ કહે છે
કે હે રાજા તારા જેવો મુરખ કાણુ કે પુછ્ય ગાછ્યા વગર ઘોડો
છુટો મુકી નાદો ને મારા ઘોડાની સાથે લડ્યો ને દોરડાં તોડી ના-
ખ્યાં આવો તું બાધા ચકુઆ જેવો કેમ થઈ ગયો છે ? સાવળીંગા
તારી કીંમત કરશે કે રાજા મુર્ખ જેવો છે, માટે જરા સાણુપત
આણીને તેની પાસે જા ! સદેવંત કહે બાધ એનું રૂપ જોઈ ગડિ
થઈ ગયો છું તેથી મને કાંઈ સુઝતું નથી. ખારોટ કહે તું તારો
ઘોડો બાધી ધીરજ રાખીને જા હું તને એંધાણુ બતાવું છું તે યાદ રાખજો
દાહરો—ધુધરીઆજો ગોફણો, ને વળી સાણુડે કસખી કાર;

કંઠે લાલ એક મણી ઝળકે, ને એના હાઇડામાં ટઉકે જોને મોર.

ચિપાઈ—હાઇડામાં ટઉકે જોને મોર, હાજેરે જેમ હાથણી;

સાવળીંગા સમતોલ, ન આવે દુશ સાથની.

સહિ આંખે અંજન મેશ, એની આંખતો વણુશરમે બરી;
સહિને શોણીત શણુગાર, એને એક ટીલડી.

હે સદેવંત ? એની આંખો તો વણુશરમે આંજેલી છે ને ખીજી
એને અંજન આંખવું પડે ને કપાળે ટીલડી ચોહોડેલી છે તે
ખીજીએને સોજો શણુગારની ખરાબર છે, એવું એનું રૂપ છે, તે
એંધાણી લઈ સદેવંત ધશો ધશો નવ ડેરીએ જઈ જ્યાં સોળસે
સાહેલીઓ ગાતી હતી તેની વચ્ચે જઈને ઉભો એટલે બધી સાહેલીઓ

સરમાઈ આધુ ઝોઢી ઝોઢી થઈ મઈ, અને સાવળીંગા હતી તે પોતે
આધુ ઝોઢી તેના સન્મુખ આવી ઉભી રહી અને સદેવંત કહે છે.

સદેવંત કુંવર સુગળ, ઉભા કેમ શરીએ;

હું નકલંડી છું નાર, નેણા કેમ ફેરીએ.

દેખશે દુરીજન લોક, વિચારે વાતમાં;

આપણે સરખાં સરખાં હોય, જાએ સહિસહિના સાથમાં.

હે રાજા ! તમે તમારા સાથમાં જાઓ ને હું મારા સાથમાં
જાઉં કાંઈ આપણને દેખશે તો વાત કરશે માટે તમારે આવું કરવું
ના ઘટે આ કાંઈ એકાંત જગા નથી ને મિત્ર તે કાંઈ ઉધાડી થતી
હશે ! આવાં મીઠાશનાં વચન સાંભળી સદેવંત મહા મોહીત થઈ
મર્યો ને કહે છે.

નગર ઠઠા મુલતાન, ના દેખી એહી કામની;

મળે મોતનકા હાર, ઝળુકે છે દામની.

અંતર બીના છે કેશ, અંખીયાં દોય લાલહે;

જો ધર એશી નાર, સોઈ નર ન્યાલહે.

હે સાવળીંગા ! તારા જેવી રૂપવતી સ્ત્રી જે પુરૂષને મળી હશે
તે પુરૂષને ધન્ય છે, સાવળીંગા સદેવંતના મીઠાશનાં વચન સાંભળી
ધણી મોહીત થઈ મઈ ને કહે છે.

હોહરો.

કમર કટારિ રાજા વાંકડીને, વળિ તેને શોહિએ શીરોઈ તરવાર;
જો ધર એસા સાજના, ને વળિ ધન્ય ધન્ય તે નારિ અવતાર.

હે રાજા ! તારા જેવો જે સ્ત્રીને પુરૂષ મળ્યો હશે અને તેને
જે નારી મળી હશે તેને ધન્ય છે. અરસપરસ મીઠાશનાં વચન સાં-
ભળી સદેવંત કુંવર સાવળીંગાનો છેડો ઝાલીને કહે છે. મને તું

તારૂં મોહોડું દેખાડ. ત્યારે શાવળીંગા સદેવંતને કહે છે.

ચોખ્ખાઈ—સદેવંત છેડા મારો મેલ, પાલવ રૂડો ફાટસે;

ચુકિને દેખશું માળ, લાખેણો રાજ લાજસે.

હે રાજા ! તમે મારો છેડા મેલો કમકે અમે સ્ત્રી જાત તમને
માળ દેખશું તો તમારી લાખની આખરું ફાડીની થશે તે સાંભળી
પાલવ મુકી કાંડુ ઝાલ્યું.

સદેવંત કાંડું મારૂં મેલ, ચુડા મારો નંદશે;

મળશે માહાજન કરા લોક, ધોરણે વાંસો બાગશે.

હે સદેવંત ! મારી જાતના લોક દેખશે તો તને ને મને બંનેને
મારશે, માટે મારૂં કાંડુ મુક ? તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

હાહરો.

સુણુ શાવળીંગા સદેવંત કહે, ને વળિ મેલું તે મનની લાજ;

શીશ પડેને મારૂં ધડ પડે, ગોરિ તોએ ન મેલું આજ.

હે સ્ત્રી ! મારૂં શીશ હેડું પડે તોએ હું તને મુકવાનો નથી,
માટે તારો ધુધટ દુર કરી તારૂં મોં મને દેખાડ.

ધુધટ મુખસે દુર કરીને, તને ધુધટ નહિરે સોય;

કિયારે કુળની છે ગોરીયા, ને વળિ વદન છુપાવી ધર જાય

હે રાણી ! મારાથી મોં છુપાવીને શીદ જાય છે. શાવળીંગા
મોં દેખાડે પણ બાવાના જોવું થાય, તેથી મોં દેખાડતી નથી, પણ
રાજાને સમજાવીને કહે છે.

ઝોરે ધુધટામાં કપટ ધણીને, રાજા ધુધટ ખોલ્યો નવ જાય;

જો મેં ખોલું રાજા ધુધટો તો, વળી મરે કે મદિરે થાય.

હે સદેવંત ! તને મારૂં મોં બતાવું તો તું મરે અમર મદિરે
થયા ત્યારે સદેવંત કહે છે.

શોપાધ—મેને ખાયા ફવલીઆ બહનાગ ધંતુરેસેં કયું મરં;

મેને રમાડી કાલી નાગ, બીધુડેસેં કયું ડરં.

હે સ્ત્રી ! મેં ફવળાઓ વહનાગ ખાધો છે તો ધંતુરાથી ડરીશ ? અરે વળી મેં કાળો નાગ રમાડ્યો છે તો વીધુદાથી ડરીશ તે સાંભળી સાવળાંગા બોલી.

ધુધટડે કાળો નાગ, વીંછી ડંખ મારશે;

વાળશે નેણાં કરાં બાણુ, તમને તે ફાણુ ઉગારશે.

હે સદેવંત ! મારાં નેણુનાં બાણુ વાળ્યાં તો ફાઈ ઉગારનાર નથી માટે તમે માર મોં જોવું મુકી દો, તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

દોહરો—સાપના કાટયા સહુ મરેને, વળી વીધુડે તનમન હોય;

નારીના મારયા નર મરેતો, તારા કુળમાં ન જીવે બીજું કાય.

હે સ્ત્રી તું કહે છે કે મારી આંખો જોધને મરી જશે તો તારા કુળમાં ફાઈ જીવે નહિં માટે હે સ્ત્રી હવે રકઝક ન કરતાં મારા તપી ગએલા આત્માને તું ઠંડો પાડ, એમ કહી રાજા કહેછે.

મુખથી પાલવ દુર કરો, ને ગોરી મુખ મુખને બતાવ;

રાજાને તો સ્નેહ લાગ્યોરે ગોરી નેણુરે નેણુ મીલાવ.

હે સ્ત્રી ! મને સ્નેહ થયો છે, માટે મારાં નેણુની સાથે તારાં નેણુ મીલાવ પછી સાવળાંગાએ સદેવંતનો ધણો આગ્રહ જોધ વી-ચારયું કે મોં જોયા વીના તો મુકનાર નથી માટે એને સમસ્યામાં કહી સમજવું એમ કહી બોલી.

શોપાધ—દશે આંગળીએ વેઢ, અંગુઠે જાણે આરશી;

કયા જાણે દુરીજન લોક, અપન દોનુંકી પારશી.

નીશાળે આવજો રાજ, ચીત મન રહે ધરો;

ત્યાં મળશે એકાંત, વાલેરો વાતો કરો.

હે રાજા ! હું નીશાળે છું ત્યાં તમે જાણ્યા આવજો એટલે એ-
કાંત વાતો કરીશું સદેવંત કહે હું તો નીશાળેથી ઉઠ્યો છું તે હવે
કરીને કેમ અવાય સાવળીંગાએ કહ્યું—ગમે તેમ કરીને આવજો તારે
સદેવંત કહે એતો ખરું પણ હાલ મને તારું મોહું ખતાવ ? નહીં તો
રાત દીવસ તારી પાછળ જુરી જુરીને મરીશ એવું સાંભળું સાવળીંગા
માએ કહ્યું કે જો એમ હોય તો હ્યો મો ખતાવું એમ કહી કહે છે
સોહલો—ચાર ડગલાં મને કેડે દીએ, પંજીવી નેણાના રસ લીએ;

ત્યારે વગોવશે મુજને આપ, ને થઇ રહેજો મોટાંન માપ.

હે રાજા ! મને ચાર ડગલા આધી જવાદો, પંજી તમને મો
ખતાવું પણ તમે મને ફજેત ન કરશો એમ કહી ચાર ડગલાં આધી
જઇ મુખ ઉપરથી પાલવનો છેડો ખસેડ્યો અને જ્યાં રાજા સામું
જુવે છે. એટલે જેમ આકાશમાંથી એકદમ ઝણઝણાટ કરતી વીજળી
નીકળે અને એકાએક કાઠના જોવામાં આવે છે અને બગ્ગન જાય
તેવીજ રીતે રાજા અંગત દુર્ઘા ખાઇ પૃથ્વી ઉપર પડ્યા ને સાવ-
ળીંગા દશેક ડગલાં ગઇ એટલે રાજા આંખ ઉઘાડી જુવે છે તો
સાવળીંગા જતી દીડી એટલે મનમાં જુરવા લાગ્યો ને કહ્યું કે હવે મને
તે ક્યાં મળશે ને એતો મેળાપ ક્યાં થશે, એવી સોચનામાં સદેવંત
કુંવર માંડાં જેમ થઇ ગયો, અને મુખથી સાવળીંગા સાવળીંગા
બોલતો જાય છે.

સોહલો—શરિએ શરિએ સાદન કરે, દીલ દીવાનું થઇ રાજાનું કરે;

વેણે કામળુ કરી ગઇ વેર, નીશ્યે મરવું મારે ખાઇને ઝેર.

રાજા પોતે વીચાર કરતો કરતો રસ્તે ચાલ્યો જાય છે, એટલે
રસ્તામાં હજમ મળ્યો, તે ગોર મહારાજની હજમત કરવા નીશાળે
જતો હતો રાજા નીશાળની વાત સાંભળી ખુશ થયો, અને કહ્યું

આપ ! તું નીલાળે જઈ સાવળીંગાની ખખર લેતો આવજો એમ
કહી ઘેર ગયો ત્યાં રાણી પાટમદે બે દીવસથી રાજા ઘેર નહી
આવેલા તેથી બિદાશ થઈ બેઠેલી છે તે કહે છે.

ઓપાર્શ્વ—વેરી જાગ્યા વિદેશ, સજન જાયા શહેરમાં;

રાજાજી તમારો જીવ, ફરે છે આજ શહેરમાં.

મુખશું મીઠા બોલ, કેમ નથી બોલતા;

શાને કાળે શામ, ફરોછો ડોલતા.

હે રાજાજી ? બિદાશ કેમ જણાવેછો ? રાજા કાંઈ જિત્તર આપતા
નથી અને એક કોરે સુખ બેસી રહ્યા છો, હવે પેલો વાલીયો ગાયબ
નીલાળમાં ગયો. ને ત્યાં મડતાજી બંધી ગયા છે અને એક કોરે ની-
લાળીયા બણે છે એક તરફ પડે રહી છોડીયો બણે છે તેથી
સાવળીંગા બેવામાં આવતી નથી, એટલે તાબોટા પાડી નીલાળમાં
ગાવા મંડી ગયો. ” સદેવંત નામ મારા વાલાજીરે તેનું છે કામ
મારા વાલાજીરે, એવી રીતે કુદતો જાય છે ને ગાતો જાય છે તે
સાવળીંગાએ સાંભળ્યું એટલે વાલીયાને પડદામાં પાસે બેસાવી
કહે છે કે સદેવંતની શી ખખર છે ! ત્યારે વાલીયો બોલ્યો કે આ
તારી ચીંતામાં મરે છે ને ઘેરો ફરે છે, સાવળીંગા કહે—તું જઈ
મારા નખ લેતો જા. એમ કહી હાથ બહાર કહાડે છે એટલામાં તે
વાલીયાની આંખે આંધારાં આવ્યાં ને ચકર ખાઈ મોંય ઉપર પડ્યો
અને શુધી આવી, એટલે પાટમદે પડદામાં ગયા પછી વાલીયાને
સદેવંત પુછે છે.

સોહલો—એટલામાં આવ્યો વાલીયો રાત કુંવર પુછેછે તને વાત;

સુતારે સુખ નથી ને વળી બેઠાં નથી સુખ,

વાલીએ આવી દેખાડ્યા જીવોને નખ,

વાલીઆએ હાથેળી ઉધાડીને રાજાને નખદેખાડ્યા, એટલે રાજા મોહીત થઇ કહે છે કે આ હીરાકણીઓ ક્યાંથી લાવ્યો. અને તેં એની કાંમત શી આપી ! (હવે એ વાત રાણી પાટમદે પડદામાં બેઠાં બેઠાં બધી સાંભળે છે) એટલે વાલીયો બોલ્યો—મહારાજ ! આ હીરાકણીઓ નથી એ તો સાવળીંગાના નખ છે. રાજા કહે—એના આવા રૂડા નખ ! તો હવે એ મને મળે તોજ અન્ન પાણી લેવું નહીં તો મારે તેની પાછળ પ્રાણ ત્યાગ કરવો. હે વાલીઆ ! તું એના નખ લાવ્યો ત્યારે એનું કેવું કવું છે ? એમ સદેવંત પુછે છે ।
એ.પાઠ.

જેવી દીઠી હોય નાર, તેવી કહી બતાવજે;

કુડને કપટ કાંઇ, હજીએ નવ રાખજે.

વાલીઓ કહે છે.

સોહલો.

મેં એવી નથી દિઠી નારી, અને હુંતો કરં નગરી સારી,
તમને કહુંછું સાચી વાણ, પણ જોએ વાગે મોહનાં બાણ-
દાહરો.

કર આલીને નખ કાપતારે, મારં હજયું તે નવ રહું ઠાર;
જાણે અણુકે રાજા વીજળીને, જેમ ઇંદ્ર ધટામાં ધનધાર.

એ.પાઠ.

ઇંદ્ર ધટામાં ધનધાર, અણુકે જેમ વીજળી;

એક દિઠી અલખેલ, સુખ રે અતિ ઉજળી

નીશાળે દીઠીરે જોને નાર, એવી નથી તારા રાજમાં;

ધડી એક બેઠાંતોરે પાસ, મેંતો દીઠી લાજમાં.

હે રાજા ! મેં તો પડદામાં દીઠી હતી, પણ એના નખ

જોયા એટલે હું તો બોયમાં જાથુ ખાઈ ગયો તે બે ધડીએ થુકી
આવી એવું સાંભળી સદેવંત કુંવર ચીતબ્રમ મળને ઘોડાની ઘોડા-
ગમતો ચાલ્યા (કહેવત છે કે રાજના કુંવર રીસાય ત્યારે ઘોડાની
ઘોડારમાં જઈને મુવે છે,) રાજ ઘોડારમાં ગયા. એટલે રાણી પુછે
કે હે વાલીયા ! હું રાજને ક્યારની બોલાવતી હતી પણ મારી સાથે
બોલતા નહોતા અને તું આવ્યો એટલે તારી સાથે હથી ખુશીને
ચાલે વળ્યા તેનું કારણ શું ? વાલીઓ-કહે ખાઈ સાહેબ ! મારું
નામ ન હો, હું તમને કહું. પેલી વાણીયણુ આપણા રાજએ
રાખી છે, એ સાંભળી રાણીને પોતાના મનમાં ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો ને
નકકી કયું કે રાજ બે દીવસથી ઘેર નહોતા આવ્યા તે એનાજ વા-
સ્તે મારે બહીયાં રહી શું કરવું છે ? હુંએ મારે પીયર જમ્મશ એમ
ધારી રાણી રીસાયા. હવે સદેવંત કુંવર ઘોડાની ઘોડારમાં છે, પછી
રાજ લાલા ખારોટને ઘેર જઈ ઘોડાની ઘોડારમાં કુંવર પાસે આવ્યા
ત્યાં કુંવર પોતે સુતા છે એટલે રાજએ કહ્યું કે તું કેમ રીસાયો છે,
તને કાંઈએ આંખ દેખાડી હોય તો તેની આંખ ફાડું, કાંઈએ ગાળ
દીધી હોય તેની જીભ કાપુ, કાંઈએ આંગળી દેખાડી હોય તો તેના
હાથ કાપું. મારા બેઠાં તને કહેનાર કાણુ છે ? ત્યારે સદેવંત પોતે
મનમાં વિચાર કરે છે.

બોપાઈ.

સદેવંત બેઠા ત્યાં, કે મનમાં વિચારજ કરે.

કહું બે મારી પેર, પીતા મારા શું કરે.

મારા પીતાને કહું તો ખરા, એમ ધારી પીતાને કહે છે.

મારે જવું છે જોને આજ, બણવાને કારણે;

માનેને મારા તાત નિશાળીયા લાવો ખારણે.

હે પીતા ! મારે બચવા જવું છે, માટે નીશાળીયાને બોલાવો !
સોહલો.

રાજા કહે છે કુંવરને વાત, રાજવાળામાં બેઠા કરો તમે કાજ;
વારે વારે કુંવર બચવું નવ હોય, માટે મનમાં વીચારી જોય.

હે સદેવંત કુંવર ! હમણાં તો તું બણી ગણી બનીસ લક્ષણો
થયો છે ને પાછો કહે છે કે મારે નીશાળે જવું છે, એ તો શું હવે
તો તારે રાજકાજ કરવાનો વખત છે કે રમવાનો વખત છે ? આવા
વચન સાંભળી કુંવર કહે છે.

શ્યામાધ—સદેવંત કુંવર સુળણુ, આવી જિભા ખારણે,

મનમાં છે મોટી હામ, બચવાને કારણે.

ગોરને તેડાવોને આજ, પીતા માનો મારી વાતડી;

નહિતો જોજો કાલ કરે, હું દેહની ધાતડી.

હે પીતા ! તમે બચવા નહીં મોકલો તો હું મારા દેહની ધાત
કરીશ એ સાંભળી રાજા મહા ચીતાતુર થઈ લાલાખારોટને કહે છે
કે આને હું શું કરું આ તો કહે છે કે મારે બચવું ને મારે
તો એને ગાદીએ બેસાડવો છે. ખારોટ કહે હોય સીંહઠ ખાલ હઠ,
રાજા હઠ અને જોગી હઠ, એ હઠ પુરી કરવી નહીં તો એ કાંઈ
ઝેરઝેર ખાઈ મરસે, પછી રાજા કુંવરને કહે છે.

સોહલો—રાજા કહેછે કુંવરને વાત, ના કરવી તારે દેહની ધાત;

માનીછે તારી મેં બધી વાત, નીચે બચવારે જાઓ પ્રભાત,

હે કુંવર સુખેથી નીશાળે જજો, કુંવર કહે ના, હાલ તમે મેં

હેતાને બોલાવો ! પછી રાજાએ તરત મહેતાને તેડવા મોકલ્યું. હવે
રાજા પોતે કુંવરને જમાડી લાલાખારોટને તેડી રાજદરબારમાં ગયા,
એટલે ગોર રાજસભામાં આવ્યા રાજા કહેકે કુંવરને નીશાળે બચવા

મુકવો છે. માટે તમે મહુરત જુઓ ! ગોર વિચાર કર્યો કે ભણીગણીને
 તો હમણાં હઠયા છે ને ફરી નીશાળે કેમ આવતો હશે ? મને લાગે
 છે કે કાલે પેલો ધાંચળે સાવલીંગાના નખ લપ્પ ગયો, જેથી કાંઈ
 એમને લટપટ થઈ છે ખરી, માટે નીશાળમાં આવે ને શાવલીંગાનો
 ખામ જાણે તો પછી મારે જીવવાની આશા રહે નહીં, માટે હું
 એ મહુરત આપું કે એમનો મેલાપ થાય નહીં કેમકે સાવલીંગાને
 હવે પરજીવાનું છે, માટે એ સાસરે જાય ત્યાર પછી સદેવંતને મહુ-
 રત આપું તો પછી મને કાંઈ હરકત થાય નહીં એમ ધારી મહે-
 તાએ કહ્યું કે મહારાજ ! હમણાં પાંચ સાત દીવસ મહુરત આવતું
 નથી કારણ કે તમે વ્યતીપાત વષધરાટ ને પચક એવું છે, માટે સાત
 દીવસ પછી મેલડાને રાજાએ કહ્યું, સા. ચારે આવશે. પછી ગોર
 પોતાને ધેર ગયા. હવે સદેવંત કુંવરને રંશ તો ચઢી પણ શું કરે
 ત્યાં સભામાં કાંઈ કહેવાય નહીં માટે પોતાને મેહેલ જઈ જમાલખાં
 ને કમાલખાં એ સીપાઈ હતા, તેમને કહ્યું કે હું મ અખી જાકે ગોર
 જલદી બોલા લાવ ? એમ કહેતાજ સીપાઈ હઠીને મહતાને ધેરગયા
 ને કહ્યું કે કુંવર તમને બોલાવે છે, માટે અખીને અખી ચાલો ! પછી
 ગોરને તેમના સ્ત્રીએ કહ્યું કે હમણાં તમ ગયા હતા ને પાછા કુંવરે
 કેમ તેડાવ્યા ! મહેતાએ કહ્યું એતો કુંવરનું તેડું નથી પણ એ તો
 જમડાનું તેડું આવ્યું છે. ગોરાણી કહે એમ કેમ બોલો છો ! ગોર
 કહે કે હું મુર્ત જુડું આપી આવ્યો છું ? તેમાં ગોરાણી કહે કે જાવને
 હવે તે કહે તેમ કરજો, નહીં તો પાછા ધેર જવતા આવવા દેશે
 નહીં ગોર કહે કે એ વાતનો ખરી પણ ત્યાં જતાં મારો પગ ઉપડતો
 નથી તે શું કરું ? પછી ગોર જેમ તેમ કરી લુગડાં પહેરી કુંવરને
 મહેલ આવ્યા કુંવર આખો લાલચોલ કરી કોધમાં બેઠો છે તેમણે

કેડમાંથી કટાર ખેંચ્યો ને કહ્યું કે મહત્ અત્યારે છે કે નહીં ! નહીં
તો પેટમાં મારણું કટાર, તે જોઈ ગોર થરથર ધુન્ને છે આ નહીં
મારશે ! ગોર કહે એ કટાર તમે મેનમાં ધાલો ને હું તારા પી-
તાને હમણાં જઈ કહું છું. એમ કહી ગોર રાજા પાસે જઈ કહે છે
સાહેબ મને અશીશની લહેરમાં ખમર ન રહી તેથી હું જીવમાં પાછલા
વરસનું ટીપણ લાવ્યો હતો, પણ ઘેર જઈ તપાસ્યું તો આજનું
ઓઘડીયું એવું તો ઠીક છે કે ન પુછો વાત ! રાજા કહે એમ હોય
તો વરઘોડો ચડાવી અત્યારે નીશાળ ગરણું કરીએ ! પછી ગોર ની-
શાળે ગયા અને રાજા વરઘોડો ચડાવી ધામધુમથી નીશાળે જાય છે
અઉટામાં લોકોની ઠૂઠ જોવા મળી છે. નિશાળમાં રહી શાવળીંગા
વરઘોડો આવતો જોઈ મહેતાને કહે છે.

હાહુરો—હલકે મેંની જોવા મળીને, વળી જીવે નાનેરા બાળ

સોના શ્રીફળ હાથે ધરીને, ઠાકરા ચાલ્યા આવેરે વિશાળ.

દોલ નગારા વાગીયાને, મેતા શેરણ્યો મળેરે વિશાળ.

માનોનેરે મેતા તમારી નીશાળે, સદેવંત બણવા આવે આજ

હે મહેતા ! તમારી નીશાળે કાઈ રાજના કુંવર જેવું બણવાને

આવે છે તેના વગર આટલી ધામધુમ હોય નહીં હવે સદેવંતના
આપે મહેતાને કહ્યું.

ગોર મારા ગોરજીને તમને, લળી લળી લાગું પાય.

સદેવંત કુંવર સુલક્ષણારે તેને લાવે તે વિદ્યા બણાવ.

હે ગોર ! હવે કુંવર જીલ્લી ન જાય તેમ કરજો ? મહેતા કહે

મારું. હવે ગોર અશીશની લહેરમાં આવ્યા તેથી સદેવંતને કહેકે હું
સુધ રહ્યું ને તું સોટી લઈ છોકરાને બણાવ. એમ કહી ગોર ઉઘી
ગયા. હવે સદેવંત પોતે પડદાની પાસે જઈ તેને ઓસીકુ દેખ બેઠો

છે ને છોકરાને બણાવવા માંડ્યા. સાવળીંગા સદેવંતને શબ્દ સાંભળી પોતે પણ છાડીઓને બણાવતી હતી તે તેજ પડદાની પાસે આવી વાત્સાર કરે છે કે હવે સદેવંતને બોલાવાય કેમ ! તેથી પાટી ને ધાવ વાંચે છે.

સરસ્વતી માતાને વીનવુંને, વળી ગણપત લાગુ પાય;
પાટીયું લખીયે પ્રીતશુંને વળી, તેતો વાંચી સંભળાવો રાય.

તે વાંચી સદેવંત ખુશી થયો અને પોતે પણ પાછો તે પાટીમાં ધાવ લખી પડદા તળે પાટી ખસેડી મુકી.

માત સરસ્વતીને વીનવુંને, હું તો કથન ન જાણું કાણ;
પહેલીરે પ્રીત સદેવંતશુંરે, બ્યારે મળીઆર્તા નેજુરે નેજુ.

હે સાવળીંગા ? હું તો કથન કે કેણ કાંઈ જાણવાનો નથી, પણ નવ ડેરીએ જે દીવસે મળી તે દીવસથી પ્રીત જાણું છું. તે ધાવ વાંચી સાવળીંગા બણી ખુશી થઈ હવે સદેવંતે વિચારું કે મહેતા જમશે તો દેખશે તેથી ઉભો થવા જાય છે એટલામાં સાવળીંગાએ પાટી લખી પાછી ખસેડી મુકી.

સોહલો.

નિચે નેજુ નહિ મેલું કાઢી, બેસો બેસો મારિ જાતી ટાઢી;
જો મારે આપણુ કરશે રીસ, તો સોપીશ પહેલું કાઢી મારે શીશ.

હે સદેવંત ! તમે કેમ બીઓ છો ! જો નીચે નેજુ બેસો તો કાઢી નહી મુકું ને જો આપણો માર રીસ કરશે તો હું માર શીશ તેને પહેલું વાઢી આપીશ. આવું સાંભળી સદેવંતને હીંમત આવી નેથી પોતે પાછી પાટી લખી.

બહુતર મહુતર ના જાણુ બેઠ વાંચુછું પણ નથી વિવેક;

ગોર આપણો રિસાળવોછે, તે દેખે અને કડવું વચનકહે.

તું મને બેસારે છે તો ખરી, પણ ગોર ઠવકા દેશે તો સદેવ
બળી શાવળીંગા પાટી લખી આપે છે.

સાવળીંગાના અક્ષર ચાર, ગોર વખાણે વારંવાર;

મનમાં ફડટ લગારે ન ધરો, પાટીયું ભરિને રાજખારી ચોરિ કરો.

હે રાજા ! તમે મનમાં જરાએ શીકર રાખશો નહીં અને પા-
ટીઓ લખી લખીને પડદા તળે ખસેડી મૂકો ? ત્યારે સદેવંત કહે
પાટીઓ લખે શું વળવાનું ? તું કાંઈ એવો ઉપાય કરે તારે મારાને
મેળાપ થાય આ તો જેમ સ્વપ્નામાં જોઈએ તે જગત્તે એટલે
કાંઈ નહીં એવું છે, માટે તું આખે આખ મળે એવા ઉપાય કર.
એટલે સાવળીંગા કહે આજનો તો દહાડો મયો પણ કાલે તમે ગો-
રને ચંપાખાગમાં ઉભણી આપો પછી ગોર સીધા લેવા ગયો એટ-
લે તમે નીશાળીઆને કાઢી મુકજો અને હું છોડીએને કાઢી મુકીશ
એટલે આપણ એકઠાં થઈશું એવું સાંભળી સદેવંતે તેવા કલ્યા પ્ર-
માણે બીજે દહાડે ગોરને કહ્યું કે આજ ચંપાખાગમાં ઉભણી છે માટે
તમે ત્યાં જજો ! ગોર કહે—નિશાળ મુકીને કેમ જવાય ? સદેવંત
કહે—કાઠારી તમારા વગર સીધા કાઢીને નહીં આપે માટે તમે પડે
જશો તો સીધા મલશે પછી ગોર સીધા લેવા ગયા પછી સદેવંતે
છાકરાને કહાડી મેલ્યા અને શાવળીંગાએ છોડીયોના મરી કાઢી મુ-
કા અને પડદા ખડદા તોડી નાખ્યા તે જોઈ સાવળીંગા કહે છે કે
તમે આ બધા પડદા કાઢીને ઉઘાડુ કયું ? હવે મહેલા આવશે તો
શો જવાબ દઈશું ? પેલો કાણીઓ ગોરને તેડવા ગયો છે તે હમ-
ચાં બેઠાવી લાવશે. સદેવંત કહે છે કે જેમ થવાનું હશે તેમ થશે
પછી સદેવંતને શાવળીંગા બે જણુ બેઠાં વાતો કરે છે.

કાહ્યો—નેણુ પદારથ નેણુરસ, વળી નેણુરે નેણુ મીઠત;

અળણ્યાશું પ્રીતડીરે, એતો પ્રથમ નેણુરે કરત.

હે સાવળીંગા ! અળણ્યા માણુસથી પહેલી પ્રીત આંખે જો-
યાથી થાય છે, તે સાંભળી સાવળીંગા કહે છે.

નેણુ પદારથ નેણુરથ, ને વળી જં કરી જાણે દાય;

જેવો મીઠો મેવો વેણુનોરે વળિ નેણુ તે કદીએ ન હોય.

હે સદેવંત કુંવર ! એકલી આંખો તો શું કરે પણ જો સારી
રસ ભરેલી ખોલી આવડતી હોય તો તે કરે । એવું નેણુથી થાય
નહી તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

ફટ નેણા ફટ પાપીઆ, તને હજુએ ધરપત નરી,

નારીને મન નેડો નાહને, પછી લાલચ ત્યાં શું રહી.

સદેવંત ખોલ્યો—હે નેણુ ! પાપી ચંડાળ, તને હજુ ધરપત
વલતી નથી, આને મન તો કશુંએ નથી, તો તું શીદને લાલચ રા-
ખે છે । તે સાંભળી સાવળીંગા ખોલી.

નેણુ અમારાં લાલચુને, રાજા ભટ્ટી આવે ટળીટળી જાય,

દેખી ચંગા માંડવાને, જેતો ફાકટની બીખારીરે થાય.

સાવળીંગા ખોલી કે હે રાજા ! અમે તો અમારાં નેણુને ધણાં
એ વાળીએ છીએ પણ ફડા માંડવા (જવાન માણુસ) ને જોઈને
બીખારી થાય છે, તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

અમે નેણુને વારિએ, ને વળિ રાખીએ ઠીકાઠીક;

દેખી ચંગા ગોરિઆરે, જેમ માગી ન મળે જોને બીખ.

હે સ્ત્રી ! જેમ તું વાળી રાખે છે તેમ હું પણ વાળી રાખું
હું પણ મારી સ્ત્રી જોઈ બીખ માગે ન મળે, તેવી રીતે લાલચુ
થાય છે. તે સાંભળી સાવળીંગા કહે છે.

કાંક નેણુને તમે વારજો, ને રાજ હાથડું તે રાખો જોને હાથ,
ચંચળ નેણુએ તો સ્વાનમતી ને રાજ નફટ બીખારિનિ જાત,

હે રાજ ! તમારી આંખો કુતરી અને બીખારીની માફક કેમ
ખાટકે છે ? તે સાંભળી રાજને રીસ ચડી અને છે કહે કે તે મને
કુતરાને બીખારીની માફક ગણ્યો ? તે સાંભળી સાવળીંગા કહે છે.

પગ ઉપર પાટી ધરિને, રાજ મેલ્યાં જો શીશ;

ગોર આપણો આવશે તો રાજ ઉઘટી કરશે રિશ;

હે રાજ ! તમે આમ ઉંધુ માથું ધાલીને બેઠા છો ને ગોર
આવશે તો ખીજશે ? સદેવંત બોલ્યો.

કુલ છુડે કામનિ તણા, ને વણિ ઉંચ નિચ ધર જોને જાય;
અમે નેણુનિ મારિએરે, મારી આંખો અખજ ખાય.

હું તો ધણોએ મારાં નેણુને વારં છું પણ મારી આંખો આ-
ખજ ખાય છે, સાવળીંગા પછી આવાં રોસ બરેલાં સદેવંતનાં વ-
ચન સાંભળી નમી જઈ કહે છે.

સુણ શાવળીંગા સદેવંત કહે, ને વલી મેલીને મનની માણ;
ઢોઢેર ખાઈને હુએ મતતો મારો પીતા લાજે શાળીવાન
હે રાંડ તારા મનમાં કસુએ નથી, પણ હું તો તારે વારતે
મરત તો મારો પીતા લાજત.

નારીને માટે કીયા નર મુઆ, ને રાજ તમે કશાછો પહેલ;
પ્રીત કરીને પાછા ખસેરે, એતો ખેલાડુ નહી ખેલ.

ચોપાઈ—ખેલાડુના ખેલ નેણા રસ વોરતા;

મુખસે મીઠા ખેલ, હવેજો તમે ખેલતા.

નારીને સાર એવા ફટલા નર મુઆ તે મને જતાવો ! ન-

હી તો તમે મરી રસ્તો કાઢવાના હતા કે શું પણ પ્રીત કરી પાછો

હું એ માણસ ન જાણવો, માટે તમે મારી સાથે હશી ખુશીને
બોલો ? પછી સદેવંત બોલ્યો.

પદમણી તારાં વેણુ, દેમાં પરવરે;

બાણાવળીનાં છુટયાં બાણુ, તે તો પાછાં કેમ ફરે.

હે શાવળીંગા ! તારાં જે વેણુ તે મારા હૃદયમાં સુસરા ચાલ્યા
જાય છે જેમ બાણાવળીનું બાણુ પાછું ન ફરે તેમ તને છોડનાર
નથી ! તે સાંભળો શાવળીંગા કહે છે.

ઢાહરો.

પ્રિત અગોચર કીંજીએરે, રાજા માર કહુંરે તું તો માન;

કાષ્ટને નવ સાંભળાવીયેરે, રાજા એકથી બીજે કાન.

રાજા પ્રીત કરવી તો છાની કરવી પણ એક કાનથી બીજે
કાન જાય એમ કરવી નહી, ત્યારે રાજા કહે મેં કાને કાને સાંભ-
ળાવી એ બતાવ ત્યારે સાવલીંગા કહે કે જુઓ એક લાલાખારોટને
બીજી વાલીઆ હાથમે તથા ત્રીજી પાટમદે રાણીએ મને થોડીવણી
મહેતા પણ જાણે છે માટે કાંઈ સમજણુ રાખો ? પછી રાજા ઉભા
થાય છે કે સ્ત્રી મહા કામાતુર થઈ સદેવંતની ઘોંતીની પાટલીતાણી
ખેંચે છે કે હવે ક્યાં જાઓ છો ? એટલે સદેવંત થરથર ધુજવા
લાગ્યો કારણ કે એણે કાષ્ટ દીવસ કાષ્ટની સાથે પ્રીતી કરેલી નહી
તથા આ પહેલ વહેલી થઈ તેથી દહેસ લાગી હવે કાણી ગોરને
સોંપી કહાડ્યા પછી કહું કે મહારાજ સદેવંતે તો પડદા ખડદા ફાડી
નાખ્યા એવું સાંભરી ગોર ત્યાંથી ધસ્યા ધસ્યા નીશાળે આવ્યા ત્યાં
સદેવંતને શાવળીંગા ઝાલી રહી છે તે જોઈ મહેતા કહે છે.

પકડીયા કામનીએ છેડકારે, રાજા થર થર થર થર થાય;

એવે સમે ગોરજી આવીઆરે એતો તંણુ તણી માંય.

ચોપાઈ—તંબુ તણીરે માંચ, સદેવંત શું કરે;

લોકડીયાની લાજ હાથમાં નવ ધરે,

ગેર ત્યાં આવી સદેવંત કહે છે કે હું કાષ્ઠની લાજ રાખતો નથી ! મારીને પડદા બડદા ફાડી નાખ્યા તથા છોકરાને મારીને કહાડી મુક્યા માટે હું તો જમને તમારા પીતાને કહીશ મારે હવે નીશાળ બણાવવી નથી, એવી ધમકીનો અવાજ સાંભરી શરમાઈને નીચું જોઈ નીશાળની બહાર ચાલી નીકળ્યાં, પછી ગેર સાવળીંગાને કહે છે કે તેં પણ બધી નીશાળ બગાડી તે સાંભળી સાવળીંગા કહે છે.

કાહરો.

ધરે ધુળ્યાં ને છાપરાં હાલીયારે કંઈ ખોરડો તે ખડખડ થાય;

વા ને વંટોળીયો આવીયો તે ગેર પડદા ઉડીર ઉડી જાય.

હે ગેર ! વાને વંટોરીએ ચડ્યો તેથી મારીને છાપરાનાં નવાં ખખડવા લાગ્યાં ને પડદા છુટીને એની મેજે ઉડ્યાં.

ચોપાઈ—શીખ દોને ગેર, દિશાએ ચાલી એ;

રૂડાં વધાંમણાં ફાર્ય, પીતાજીને આપીએ.

એમ કહીને નાર, ધરમણી ચાલીયાં.

મળીયા સદેવંતરાય, મુખે મુખે માળીઆં.

રજા લઈ સાવળીંગા બહાર નીકરી એટલે સદેવંત કહે છે કે જુઓ આખો દિવસ આપણો અકારત ગયો ને ગેરે જાણ્યું ત્યારે સદેવંત કહે છે કે મારાથી કાલે નીશાળે નહીં અવાય આપણું કામ પેલા કાણીઆએ બગાડ્યું હવે કેમ કરીશું ! સાવળીંગા ખોલી ગેરે ડાંગર વાવી છે માટે બધા છોકરાને અને છોકરીઓને એક દિવસ ટાવા મોકલે છે પણ તમે નથી ગયા અને હુએ નથી ગઈ માટે કાષ્ઠને કહો કે કાલે તમારી વાડીએ અમે હુડા ટાવા જમશું ને હું

ભાત આપવા આવીશ. તે સાંભળી સદેવંત પાછો ગોર પાસે આવ્યો.
 ને કહ્યું કે તમારી વાડીએ જવાનો વારો અમને નહીં આપો? બધા
 ને આપો છોને તારે ગોર બોલ્યા તમે રાજા છો ત્યારે સદેવંત
 કહે ઘેર રાજા પણ આંહી તો નિશાળીઆ ત્યારે ગોર બોલ્યા કાલે
 તમે જાઓ? સદેવંત કહે-મારૂં ભાત આપવા સાવળીયાને મોક-
 લાએ ગોર બોલ્યા-ભાઈ? આવશે તો મોકલીશ પછી સદેવંત ત્યાં
 થી ઘેર ગયો અને પોતાને ઘેર ગયા પણ ખાવું પીવું સુઝતું નથી.
 ને ઉદાશ થઈને બેઠા છે, ત્યારે ગોરાણીએ કહ્યું કે તમે આજ
 ઉદાશ કેમ છો? ગોર કહે રાજાનો કુવર વાડીએ જવાનો છે તેને
 ભાત આપવા સાવળીયાને મોકલવીતી છે તો એ કદાચ ન જાય
 તો પછી જીવવાનું ઠેકાણું નથી ગોરાણી કહે એમાં તે શું છે, મારી
 પાસે મોકલાએ એટલે હું સમજાવીને મોકલીશ ખીજે દીવસે સદે-
 વંતે પાટમદેનો પાથરવાનો રત્નજડીત ઓછાડ હતો તે છાંતોમાંનો
 સેષ બચડીમાં બાંધ્યો, તે પાટમદેએ દીઠો એટલે સદેવંતને કહેછે.

દિવસ ચડ્યો પહોર, બચકા ક્યાં બાંધીઆ;

પાટમદેના ઓછાડ તે, કોને કાજે ચોરીયા;

એ વરણાગી આજ, કોને તમે દેખાડશો;

સાચું કહેને મારા શામ, પાછા ક્યારે ઘેર આવશો.

હે મહારાજા આ વરણાગી આજ તમે કોને દેખાડશો ને તમે
 ઘેર ક્યારે આવશો, પણ રાજા કાંઈ ઉત્તર આપ્યા વગર ગોરની
 વાડીએ ગયા ત્યાં એક ચંપાના ઝાડ નીચે જડીત ઓછાડ પા-
 થરીને સુતા અને ત્યાં સાવળીયાની વાટ જુએ છે ઝાડ ઉપર
 બેસીને પક્ષીઓ પોત, આમ, જમ, સીતાફળ લીંબુ, નારંગી, ગોર,

ખારેખ, દાસ પપનસ એ સરવે કુળજાતિ કાચી ખાઇને નાખે છે
 પણ કામ ઉડાડતું નથી, સાવળીમા નીશને મન એટલે જે રે કહ્યું
 કે તને ગોરાણી બોલાવે છે સાવળીમા કહે તું કામ છે. ગોર કહે
 કામ કામ હશે ! સાવળીમાએ કહ્યું-હું તો કામ જતી નથી ! પછી
 ગોરે ધણું ઢહી ગોરાણી પાસે મોકલી ત્યાં ગોરાણીએ કહ્યું કે આ-
 જ ગળના કુંવર સદેવંત વાડીએ ગયા છે અને તું કામ દીવસ
 વાડીએ મન નથી તેથી આજ ભાત સમન જ. સાવળીમા કહે-મે
 તો તાડી દીડી નથી ને હું તો કામ જતી નથી ગોરાણી કહે
 મરજ હોય તો પુછતા પુછતા લંકામાં જઇએ. સાવળીમાના મનમાં
 જવાનું તો હતું ને ગોરાણીએ જ્યારે ધણું કહ્યું ત્યારે કહે લાવો
 જાડે પછી ગોરાણીએ બે લાડવા લતા તે જમાણમાં વીટીને આપ્યા
 તે લખ સાવળીમા ચાલી તે વાસ્તે જતાં વીચાર કરે છે કે મારા
 રાજ આ લાડવા ખાય ! એમને વાસ્તે તો ખત્રીશ ભાતની રસોઇ
 અને તેવીસ ભાતનાં સાક કરી સોનાના થાગમાં મુકી ઉપાની ઝારી
 માં ચોખુ નીર ભરી શોગે શણગાર પહેરી જઇને જમાડીશ. એમ
 કહી એક કુતરો આવ્યો તેને લાડવા ખવરાવો દીવા, અને પોતે
 ત્યાંથી પોતાના રંગ મહેલમાં એકાંતવાસ કેપર આવી અને રસોઇ
 કરવા સાર નહી ધોઈ સાવળીમા બેઠો, પોતે નાના પ્રકારનાં પક-
 વાન શીરો કંસાર, દુધપાક, આરીયાં, મલકાં કોરે મવાર, મગ
 ચોરની શીંગો, રતાળુ સરણ, ડોડી વતક વાંતોળો વીગેરે નાના
 પ્રકારનાં સાક રધાર્યા અને વળી ફળાં અડતી ફાળુ છત્યાદી ભાત
 ભાતનાં બજાયાં ખનાવ્યા એ રીતે ધણી સુદર રસોઇ કરી મરી
 મીઠું વીગેરે મસાલો નાખીને તૈયાર કરી પોતે શણગાર સજવા
 દાસાને બોલાવે છે દાસીએ એક રાવતની સાથે માયા કરી હતી
 પણ ચાર દીવસથી તેની પાસે મન નહોતી તેથી હમણાં મારી તે

કામમાં છે મારે જમ આવું એમ ધારી તેની પાસે મન ત્યારે પેલા
 રાવતે ચાર દીવસથી આવી નહોતી તેથી ક્રોધ ચડ્યો. ને તેને
 ખાંચ સાત ચાખકા સમાવી દીધા ને કહ્યું કે રાંડ ચાર દીવસથી
 ક્યાં મન હતી દાસી કહે-મદારાજ કામમાં ભરાઈ હતી તેથી
 જવાયું નથી તે રીસાછને ખેડો ને દાસી પણ રીસાછને કારે બેડી
 અને રાવત મનાય ત્યારે સાવળાંગા પાસે દાસીથી જવય, અહીં
 સાવળાંગા રસોઈ કરી શણગાર સજે છે અને દાસીને ઘાંટો કદાડે
 છે પણ ત્યાં કાણ હોય ને મોત્રે ! પછી પોતાને દાઢે મજબૂત ઉ-
 થાડી શણગાર સજવા માંડ્યા ને મનમાં દાસીને માનો ભાંડે છે.
 હવે તમામ રસોઈ સોનાના થાળમાં ભરી ઉપર રૂમાલ ઢાંચી થાળ
 ભરી કારે મુક્યો છે અને પોતે અંજે સોળ શણગાર સજે છે એ-
 વામાં એક લાકડાનો કકડો ચુકામાં શળમતો રડી જવાયી તેની
 ધુણી જોઈ તેની બોળમ બોળમાં બેડી હશે તે રંગ મહેલમાં
 આવીને કહે છે.

શેઠ મોહોટા શાહુકાર પીયુ ઘેર પીયારે;

નર વીનાતી નાર. તું આવડો બનાવ કેમ કરે.

દેખશે દુરીજન લોક, વીયારે વાતમાં;

આપણે કિતમ જન, હળવા પડીએ નાતમાં.

હે બાઈ ! આપણે મોટાનાં છોઈ થઈને આત્રા તોફાન નાં કે-
 રીએ ! સાવળાંગા મદા કાપગમાન થઈને બોળમને કહે છે.

મેં માનીતી કાઈ, સદા શીવની માનતા;

સહુધુ સોળ શણગાર, અંગ પર શોભતા.

અથમ પુછ્યું જઈને, મારી માતને;

પછી કહી દઈયું, અમારા બાતને.

હે રાંડ ! હું મારી માને કહીને પહેરું છું હવે જો કહીશ તો તારા માંટીને કહીશ તે સાંભળી બોળામ કહે નહી એના બાઇને કહીને માર ખવરાવશે માટે શાવળીંગાને સાર લગાડવા વાસતે સમજાવીને કહે છે.

બાઇ મેં હશીને કીધો ખ્યાલ; એના નવ આણુસો ઓરતા તમે સજો સોળ શણગાર, પહારો અંગ શોભતા.

હે બાઇ ! હુંતો હસ્તા હસ્તા કહેતી હતી એટલામાં તમે આટલી બધી રીશ શું કરવા કરો છો પછી બોળામ કહેછે કે હું જ્યારે નમુ છું ત્યારે ઉંચે જઈ બેસે છે. એના બાઇને કહી શું કરશે !

કહ્યા માટે શુચ, કરશે તમારા બાતને;

પુત્રવાને ફળ હોય, તો તેડાવો રૂડા સાથને.

હે બાઈ માનના માની હોય તો સાહેલીઓ તેડી વાજતે ગાજતે જાઓને એકલા શું કરવા જાઓ છો એટલું કહી પોતે નીચે જઈ બેઠી, શાવળીંગાને બાળીનાં વચન આણુ જેવાં લાગ્યાં હવે બોળામ અને દાસીને ગાજો બાંડતી જાય છે ને શણગાર પહેરતી જાય છે.

દાખરો.

કડાં સાંકળાં અણવટ વીંછવા, ને વળી ઝાંઝરનો ઝમકાર;
બાળુખંધ બેરખીને ચીપ ચુડકાને વળી નવસર મોતીનો હાર.
ચોપાઈ—હેમ જડયા હાર, મોતી જાણે મેડીયા;

કેસર ચંદન લાઠ, હળવે તે તાણીયાં.

શીથો લયો અનુપ, ગજ મોતનકી રાખડી;

બોલે અંગારે વેન, પુલાં ફેરી પાખડી

કાંખીને કડકારે વીંછવા વાજણે;

ઝાંઝરનો ઝમકાર, ધુખરા માજણે.

ફરતી શુધરમાળ અંગપર શોભતી;
 શોભા ઈંદ્રના છેડ, અપસરારે ઉતરી.
 અંગે ક્રમક્રમકી લોલ, બત્રીસી જેની ઉજડી;
 દાડમ કળીયાં દંત બની એક પુતળી.
 નાક સુડાની ચાંચ તેણે પહેરી વેસરી;
 હાથ નેણાકેરે ખીચ, ચોડી એક ટીલડી.
 સન્યા સોળ શણગાર, આપેરે સમરીયાં
 કાળજી તાળી રખ, આખેમાં ડરીજાં ધર્મા.
 સરવે શણગાર, બની સુખડ નારીયાં;
 હાથ લીધો ચાર, જળ બરી ઝારીયાં.
 ન્યારે ઉડીરે અલભેલ, દાશીરે પધારીયાં;
 બાધરે દોનુંકી નજર વારીવારી વારીયાં.

હવે સાવળાંગા શણગાર સજીને મહેલમાં ઉતરે છે, એવામાં
 દાસીને આવતી જોઇ એટલે રીસ કરી યાજ હેઠે મુકી એક સામે તકતો
 હતો તેમાં પોતાનું મુખારવાંદ જુવે છે, અને કહે છે કે આ મારો
 સાળુ બહુ હલકો છે તેથી હું ખીજી મલકાપરીની જે સાડી છે તે પહેર
 દોહરો.

આજા સાળુરે મારે ઓઢણેને, હુંતો પહેર અંગારે અંગારીર;
 જેના પાલવ રૂડા શોભતારે, એવા પહેર મલકાપરીરે મલંહીર.
 એમ કહી હલકો સાળુ કહાડી નાખ્યો અને ચીર કહાડી પે-
 હેર પછી હાથમાં સોટી લઇ દાસીને કહે છે

શુધ વીનાની ખાચડીને, રાંડ હમયામાં કાંઈ ન જાણ;
 એકતો ફરીજન મારી બાબી થઇને, તેતો હમંડામાં કરી મઠ હાણ
 એમ કહી દાસીને બે તણ સોટીઓ જડાવી દીધી કે રાંડ તું

જતી રહી ને મારી બોજાઈ આવી મને મેણાં મારી ગઈ તે માફે
સાંખવાં પડ્યાં ત્યારે દાસી કહે છે.

સોજતડી બાઈ સહુને સરખીને, વળા કાપને રાખને કાપ રાંક;

પદમણી મનમાં વીચારજે, બાઈ ગરીબનો કાઢે વાંક

હે બાઈ ગરીબ તારેવંત બધાને પ્રીત સરખી હેય ! તમે તો
મારો વાંક કઠાડોડો પણ મનમાં વીચાર હવે આવળાંગા મહેલમાંથી.
એમ આકાશની વાંજળી ઝંપકે એમ તેજ મારતી નીકળી.

કવિત— મજતી મદંગ ખેઠા કટાક્ષ માન તુજને,

નેને નેન મોઢે અંજન બનાયકે;

આલુપણ લીમમણી બનીઠની અતી પ્યારી,

ફારી ધન સારી મતખારી લપટાય કે,

અતી હું ગદાજયું અંધકારી બીજલી,

ચમકે માનુ અટારી ચઢી આયકે;

સુંદર શાવળીંગા ચલી જાય,

બજારમાં શણગાર સખી લગાય કે.

કવિત—શીશ પુલ શીરરાડ, ખેશરતો ફાજદાર;

કરણ પુલ કારકુન, ગજરા તો કાજ હે.

નેન તો અમર જકે, ચોંધરી અધુર ખેન;

બાજુ બંધ છડીદાર, છડા છડી છાજ હે.

દાનુ કે કુછ જાન, કંચુકી ખીરાજમાન;

નર્મસહકી જોબનકી, જમદારી કાઢી હે.

સુંદર સજ શણગાર, પ્રીમતકુ મીલનેકું;

કાંઝરેકા કોર માનુ, નોખત જયું બાજ હે.

અચકા ઓડ માનુ, કોટ કીયો ધુવટકો,

એકલિ ચીન અલી નારયો દહાયો હે
 મારેતો શમશેરે અતી, કટારી દીક અંજનકે,
 જીતકો નમરો અમડામંદિ અજયો હે.
 મોતીરામ નેન બાળ; કામરી અંધુક માન;
 મન હુડી અટક, અધડો મચાયો હે.
 રોજ સુશડા મીલે, આશુપણ ખેતપરે;
 આજ ગોરી ધડે ગલકે, મરદકું ચડાયો હે.

આવી તરેટથી તેના શણગારની અને તેના બદનની અગણીલ
 શોભા આપતી સાવળીંગા બજારમાં જાય છે.

આપાધ—નારી ઝાઝા નેહ, બજારમાં નીસરયાં;

સારા શહેરમાં લોક દેખી દીવાના હો રજા.
 જેમ હાથમાં હોવો સાર, જોવાને નીસરી;
 કારે આભે કાય, અબુકે છે વિજળી.

સોહલો.

સુંદર બજારમાં ચાલી જાય, લોક કહે રૂપવંતી વાયે વાલ
 છેલ જુવે તેને ટેમ સુહાય, હાથું કુટેને કહે હાયે હાય.

સાવળીંગા ચાલી જાય છે એવામાં એક વાણીયો ધી તાવતો
 હતો તે હાથમાં કુહું લેષ તાવડામાં રેડવા જતો હતો તેવામાં તેણે
 સાવળીંગાને જોઈને ખેભાન થઈ ભોંયમાં ધી રૂડી દીધું તે જોઈ એક
 જુવાન આજણ વાણીયાને કહે છે.

દોહરો.

પડ્યો બાજશુ ટાજશુ, ને જટ જટ કુરંગીની ખાય;
 ઘીરે વેચતાં વાણીયારે, તારા ધરત દોળી દોળાઈ જાય.
 વાણીયા, એમાં શું દીકું કે તેં ઘી દોળી નાખ્યું ત્યારે વા.

શ્રીઆ બ્રાહ્મણને કહે છે.

સાચા દંભથી સમરણ કરીને, વળી ચાલી જાય મુરત નીરધાર
ધેર આવે માગીએ એવી નાની નાજુક નાર.

વાણીયો કહે એના રૂપ ઉપર એક કુહું તો શું એવા પાંચ
કુહાં ઉતારીને ફેંકી દઉં કાઠના સામું તો જોતી નથી બ્રાહ્મણ કે
છે તું તો નુકશાન કરી તેના સામુ જીવે છે પણ જો હું એને જો-
લાવું એમ કહી સાવળીંગાના સામો જઈ ઉભો રહ્યો પણ સાવ-
ળીંગાએ સામુ ન જોયું ત્યારે બ્રાહ્મણે એક ધાવ કહ્યો.

નારી તું કંઈ નથી જણતી, ને વળી જણેરે સ્નેહ ઉડાય.

આ તેલડો તને સામો મરયો, ને તું રસની ભાગીરે કેમ જાય.

તે સાંજળી સાવળીંગાને ધણી રીસ ચડી એટલે આંખ કાતરી
બ્રાહ્મણના સામુ જોયું એટલામાં બટને ફેર આવ્યા ને મુઝા ખાઈ
એક કીચડનો બરેલો ખાળ હતો તેમાં પડ્યો ને આંખો તરી ગઈ.
ચોપાઈ—સન્યા સોળ શણગાર, પીયુ કેરે કારણ;

માર્યા નેણુ કેરાં બાણુ, બ્રાહ્મણ પડ્યો ખાળમાં.

બટને પડેલો જોઈ વાણીયો કહે છે—ભાઈ ! પાસે જઈ કેવો લાભ
કમાયો અમે વેગળે રહ્યા ને નુકશાન તો થયું પણ આખર બેર તો
છીએ હવે સાવળીંગા ઉભી બજાર ચાલી નીકળી અને તેનું રૂપ મ-
હા તેજસ્વી કે જેવી આકાશની વીજળી પ્રગમનો ચંદ્ર અને હોરી-
ની ઝાળ માફક પ્રકાશ પામી રહ્યું છે અને જે જીવે છે તે મોહીત
થાય છે, એક સોનારની દુકાન હતી તેમાં તે ઘાંટ પડતો હતો તે
એને જોઈ પોતાનો હથોડો માથામાં મારવા લાગ્યો. અને ચોરામાં
જે ચારણ બાટ બેઠેલા તે અને દુકાનોમાં બેઠેલા વાણીયા તેને જોઈ
મોહીત થયા.

ચોરે મોઢા ચારણ બાટ બજરે મોઢા વાણીયા;
સોનીએ ફાડ્યા શીશ, લવારે પગ તોડીયા.

એવી રીતે સાવળીંગા કંઈકનો છલુકો મારતી ચાલી જાય છે
એવામાં ખાળમાં જે બટ પડ્યો છે તેની સ્ત્રી જમવાની વખત મધ
છે તેથી મહારાજને ખોળવા નીકળી છે. એવામાં એક આદમીક છે
છે કે બાયડી જાય છે તેને લેઈ મુઠા ખાઈ પેલા ખાળમાં
પડ્યો છે ત્યારે પેલી સ્ત્રીએ રીશ ચડાવી સાવળીંગા સાથે લડવા
લાગી તું મારા ધણીને મારી ક્યા જાય છે તેવારે સાવળીંગાએ સામુ
જોયું એટલે તે પણ સ્થંભી મધ પછી બટાણીને કહે છે.

હાહરો.

ચંદ્રબદન મૃગલોચની, રાંડ બર્યો તારો જોને રંગ.

તને દેખી મારો પીયુ પડી ગયોને, રાંડ કાદવ બરીયોરે અંગ

હે રાંડ! બળ્યું તારૂં રૂપ કે મારો ધણી કાદવમાં પડ્યો તે
સાંભળીને સાવળીંગા કહે છે.

મુને દેખીને તરવર ડોળે, વળી હરતીના છુટે જોને દાંત;

જાઓને સજયર ઘેર સાકર વેચ કે જીવતો રહ્યો છે કંઈ.

હે રાંડ મને જોઈને તો હાથીના દાંત ઉખડી પડે છે, પણ તારો
ધણી જીવતો રહ્યો માટે ઘેર જઈ સાકર વેંચ્યો, એવું સાંભળી બટાણી
કંઈવાણી પડી મધ અને પોતાના ધણીને ખાળમાંથી ઉઠાડી ઘેર
લઈ મધ. હવે સાવળીંગા બજરમાં ચાલી ચાલી દરવાજા આગળ
આવી ત્યારે ત્યાં દરવાજામાં એક જવાન અને એક ધરડો એવામે
સામસામા સીપાઈ બેઠા છે પેલા જીવાન છોકરાને કહ્યું કે દેખો
અહીયાં! ક્યા મજેકી નાજુક નાર આતી હે ત્યારે બુઢો બોલ્યો કે
અહીયાં એ તો કોઈ જીવતી ચુડેલ હે તું નાના હોઈ ક્યા બોલતા

હે અમી અમરમાં બડા જીવન કરે આપડે એક સોનીકા ઉનકું
 દેખકર શીશ પુટ ગયા, એક લુદારકા પાઉ તુટ ગયા, ઓર એક બ-
 નીયાકા ઘીકા કુલા દેખ ગયા, એક અમનતો બીયારા ભુરી તરસે
 પડા હે ને કુછ તું બોલેગા તો ફરીખી તેરી એસી દાવત હોવેગી
 મેં બાગ જાવેગા છોકરો : હે કયા અપનેકુ કુછ કરેગી ! અપને તો
 હસકી સાથ મીધી બાન કું જે એમ કહી સાવળીગાને કહે છે.

નહીરે મારી તેને છુટીરે કરારીને, વળી નહીરે અરખી તરવાર;
 દોરે નેહેમે તુને માર દીએ ને વળી ધાયત કીરતી બખર.

છોકરો કહે છે કે હે સો ! તેગ પાસ કુછ હથીયાર તો હે નહી
 ને તેને સારી અમરકું કતલ કર ડાલી એ તો બડી જીવનકરી બાવ
 એ સાંભળી સાવરીંગા કહે છે

દીલડી ચોટું તો મીયાં ત્રીસ મરેને, વળી સેથો પુક તો મરે શાક;
 કાજળ આંખુ તો કેર કરેને, વળી નીતના મરે પાંચ પચીસ.

હે મીયાં ! હું રાણમાર સજીતું તો મને દેખે એટલા બોય પડે
 એમ કહી થાળ લે- દરવાજા બદાર નીકળી એવામાં એની એક
 સમપણી સામી મળી તે કહે છે.

કંચન થાળ જોને કર ધર્યોને, વળી તારે હપડે હરખ ન માય;
 પમરે પડેછે ઉતાવળો ને વળી કોને સમયર કયાં જાઓ.

શોપાર્થ—કોને સમયર કયાં જાઓ, એકાએક નીસરી;

મુજ સમયરનો સાથ, તે તું કેમ વીસરી.

તારા દીવની વાત મારા આગળ નહી કરે;

સરવે શાહેલીયોની આણ, અડીથી જો તું ડગલુ બરે.

હે સમયર ! ઉતાવળી ઉતાવળી કયાં જાય છે તે કહે તો ખરી
 જાય તો તને બધી સમયરોની આણ છે.

હાહરો—મેં માનીતી શીવની માનતાને, વળી દીવસ ચડતારે જાય;
જવું ગોરની વાડીએ રે, મારાં પુલડીયારે કરમાય.

હે બેન ! શીવની માનતા માની છે ન ગોરની વાડીએ જવું
છે. તે સાંભળી સમયર કહે છે.

બોલડીયું તો તારી મીડી લાગેને, વળી પેણુનાં નથી તારાં મુઠ્ઠા;
જાઓ છો ગોરની વાડીએ ને ત્યાં ક્રમ જાતનાં પુલ.

હે બેન ? ગોરની વાડીએ કષ્ટ કર્મ જાતનાં પુલ છે તે મને
કહે હવે સાવળાંગાએ ગોરની વાડી જોઈ નથી તો કુત્ર શી રીતે
જાતાવે ? પણ પોતે મહા ચતુર છે તેની કહી જનાર છે.

ચોપાઈ—ચંપો મરવાને શળ, વળી કેવડો મડી કેતડા;

જામ જાવંતરીને ડોલર, ચપેલીન બહુ ફળી

વરણ અદારે જાત, તેની જુદી જાતડી;

છે એક ચંપાને છોડ, તેમાં વળગી મારી વેલડી.

કરમ સંજોગે કેમ, વળગી છે વેલડી;

કહું છું સાચી વાત સાંભળ મારી સાહેલડી.

એમ કહી પોતેજ બેનપણીને સમજાવે છે, બેનપણી કહે—
બેન ! તારી બોલી ઉપરથી હું બધી મતલમ સમજી ગઈ. પણ જોને
કંઈ હળવી પડતી.

સોહલો.

સમયર વીતી એ ભરથાર, કાંક રાખો બોલ્યાનો વિચાર;

વેણુ વેણુ પાડો છો જાત, આપણે ઉત્તમ માજન જાત.

હે બેન મણી મણીને બોલ તો આપો છો પણ જો ને મડીથી

મન ન થાય એમ કહી ફરીને કહે છે.

હાહરો—સાંભળ મારી સાહેલડીને, વળી કાંક રાખોને વીચાર;

જુગતે કરીને જમાડજો, ને વળા પળ લેજોને ઉમાર.

હે બેન જુગતાઇથી રાજને જમાડજો સાવળાંગા કહે તારા ક-
રતા મારામાં અકલ ધણી છે

સાંભળ મારી શહેલડીને વળા પુરણુ મેંતો કીધા કામ;

જુગતેથી રાજને જમાડીશું, ને મારી લાજતો રાખે મારો રામ.

હે બેન ! લાજ તો પરમેશ્વર રાખનાર છે એમ કહી પોતે વાડી
બણી ચાલી રસ્તામાં બે રસ્તા આવ્યા એટલે ખમચાઇને ઉભી અને
એક ગોવાળાંઆને પુછે છે.

સોના ઉઠાણી શીરપાર ધરીને, વળા માથે તે મેલીયું જોને બાત;
બાઇ વીરા ગોવાળાંયા વીનવુંને મારી કેઇ વાડીને કેઇ વાટ.

હે બાઇ ગોરની વાડીનો રસ્તો કીયો !

ઉચાતે આખા જોને આંખલીને, વળા નીચે છે દાડમ દાલ,

ઉપર સુડા જોને શાટવેર, તારી એ છે વાડીને એરે વાટ.

હે બેન ? આ આખાને આંખલીયો દેખાય છે. અને ઉપર સુ-

ડા કલોલ કરે છે એ તમારી વાડી એ સાંભળી સાવળાંગા પોતે હ-
રખમાં ચાલી જાય છે અને જ્યાં પવનના ઝપાટાથી માથા ઉપરનું
ચીર ખશીને અંબોડે આવી રહ્યું છે અને મુખારવીંદ ઉમાડું તેજ
મારી રહ્યું છે અને ચોટલાની વેણુમાં પડીયાં કાળાં ભમરની માફક
ઝળઝળી રહ્યા છે અને પોતે મહા મદમાં દરખજર હંસના માફક મ-
દતી ચાલી જાય છે, તે જોઈ સદેવંત કહે છે.

ચોપાઈ—છુટે પડે જોને નાર, એમના એમ આવજો;

શુનકટ કરી આંચ, આડી નલ લાવજો.

છુટે પેટે જોને નાર, લાગે બહુ સારીયાં;

સાવળાંગા શમતોલ, નાવે બીજી નારીઆં.

એ સંભળતાં સાવળાંગા પીચાર કરે છે કે રાજાએ મને સાજ-
કહાડવાનું કહ્યું તેથી પોતે ધુપટો તાણી આવી.

અવળા ફરીને અલભો, આપને શમરીયાં;
શનપટ છેડા તાણુ, ધુપટ લપ્પ વાલીયાં.
માથે સોનાનો થાલ, જળ બરી ઝારીયાં;
ચંપાને થડ હેઠ, આવીને બાત ઉતારીયાં.

ચંપના થડે બાત ઉતારી પોતે આવી ઉભી છે તે જોઈ સ-
દેવંત મહા કોપાયમાન થયા ને કહ્યું કે તું મને જમાડવા આવી છે
કે ધુપટો તાણી રાવા ? એમ કહી રીસાઈ ત્યાંથી પોતે ઉઠી આઘા
ગયા. સાવળાંગાના મનમાં કે રાજા પેશાબ કરવા ગયા હશે તે હ-
મણે આવશે પણ રાજા તો આવ્યા નહી તેથી રાજાને મનાવવા
સાર ચંપાના ઝાડને કહે છે.

હાહુરો.

ચંપા તુજને બમર છંડે, વળા મુજને છંડેરે સાજન;
હેતને પ્રીતે અમે આવીયાં, કેમ રીસે બરાયા રાજન.

સોહલો.

રીસે બરાયા એ રાજન, ગોઠા ગરવા મારા શાજ સાજન;
કહ્યું નથી વાલા તમને કેણુ, દુભાણુ જેમ દુસ્મનના વેણુ.

હે રાજા ! તમને મેં કાંઈ કહ્યું નથી ને તમે રીસાઈને કેમ બેઠા
છો તમારા જીવની ખાતર ત્રણ ગાઉ ચાલી આવી ને પગમાં તો
ફાલા પડી ગયા છે. તોએ તમે બોલતા નથી એનું કારણ શું ? રા-
જાને રીસ ચઢી તેથી હુડા ટોવાનો માળો હતો તેના ઉપર ચઢી
બેઠા સાવળાંગા કહે—મહારાજ પગ ધુવો અને કહો તો થાળ ચઢી
લાવું ને પછી રાજાએ એક આંબલીની શાટી લેઈને ઝપાટી દીધી

જીથી સોર ઉઠ્યો તેથી નીચે બેસી રાવા માંડ્યું ને પોતે પસ્તાવો કરેછે કે મેં ધરમાં હજી લગણુ કાઢતો દુકારો ખાધો નથી તે બહી માર ખાવો પડે છે, એ મારા કરમનો વાંક છે. એમ કહી રાજ પાસે ગઈ અને કહે છે.

દાહરો—તુને વાએ ઝપેટીઓને, કેમ રાજ માટે ચડીયોરે મુળજી ઝાંઝર માથે ચીર છરેરે, તુને કેમ ન આવેર કમાણુ.

હે રાજ તમને દયા નથી આવતી કે તમે આમ ગાંડા થઈ ગયા, રાજ કહે—તને કહ્યું કે તું આવતી હતી એમને એમ છુટે પડે આવજે, ત્યારે તું તો ધુંધટો તાણીને મારા નામનો છેડો વાળીને આવી. એમ કહી કહે છે.

ઓપાઈ

છેલ જમાડવાને કાંઈ, આરી હુંતો ગોરીયાં;

કરોધ ચકીરે કામન, પગેરે ઉપાડીયાં.

તે સાંભળી શાવળીંગા કહે છે હે રાજ! અમારો સ્ત્રીનો ધર્મ છે કે લાજ મરજદાથી આવવું પણ પવનથી મારા અખોડાપર ચીરનો છેડો આવી ગયો ને ખસેડતાં જરા નીચો ઊતરી ગયો. તેમાં મારો શો વાંક કહાડો છો ?

લાગી પવનની આંખ, શનષટ સારાં ઉડીયાં;

આધા શાળુ કોય, અમર લેઈ ઓઢીયાં.

એવું સાંભળતાં રાજ ખુશી થયા ને મનમાં કહે છે, ખામડીને અમર વાંકે મારી પછી થાળ પાસે આવીને બેઠા.

દાહરો.

નથીર નીરાને નથી સરાવરાને, વળા નદી કુવામાં જોનેદાશ,
નીર દોળયા નહિ મળેને, રાજ દેસો કંઈ અમને દાશ.

સોહલો.

દેશો કાં તમે અમને દોષ, અને ચડ્યો તે ઉતારો રોશ;

શમથા સમજી હયા તમે જાણી, પચુ દોષ્યાં ન મળે પાણી.

હે રાજા ! આ પાણી તમે દોગા નાં ચું તે હું ક્યાંથી લાવીશ
અહીંયાં સરોવર કે કુવાનાં કેશ નથી તે સાંભળા રાજા દરી પડ્યો
ને જોને કહે છે કે જે જમાડા તે પાણી નહી પાવ ? વાસ્તે પાણી
લઈ આવે તો જમીએ નહીં તો થાગ લઈને પાછાં ઘેર જાઓ,
આવળાંગા કહે ક્યાંથી લાવું ? ત્યાર રાજા કહે છે.

દોહરો.

હંસ કુવોને હંસ વાવડીને, વળો હંસકી તું રોચન દાર;

નીર ભરી આવો મુઠ્ઠી, આપણુ ભોજન જમીએ સાર.

હે સ્ત્રી આ હંસ કુવા ઉપરથી પાણી લઈ આવે ? હવે સા-
વલીંગા કુવા ઉપર સાગુ આંધી ઝાર. કુવામાં ફાંસી પણ કુવો ઉંડો
તેથી પહોંચ્યા નહીં તેથી કુવા ઉપર કેળી છે. એટલામાં ગોવાળીઓ
ગાઓ ચરાવ છે. તેને કયું ભાષ ? અહીં મારું ચાર પહોંચતું નથી
ને બીજે કાષ પાણી મળતું ? ગોવાળીઓ કહે-શહેરમાં જાએ તો
મળે નહીં તો અહીંયાં એ ગાઉ ઉપર નદી છે ત્યાં જવ તો મળે.
પછી ચીરતો કછોટો વાળો હાથમાં ઝરી લઈ પોતે નદી ભણી આ-
લી રસ્તામાં જતાં પગે કાંટા વાળ્યા અને ચાર પણ કાંટામાં ભરાઈ
ને ફાટવા લાગ્યા. એવી રીતે ઉજ્જડ વગડામાં ચાલતી નદીએ જઈ
અને વિચાર કરવા લાગી કે અહીંયાં કાષ છે નહીં, માટે હું નાહી
લઉ. પછી લુગડાં ઉતારી નદીમાં નદાયા પડી, નદી તીરે એક સી-
મડાનું ઝાડ ઉગ્યું હતું તેને કહે છે કે,

નહિ કીનારે શીમળાને, જુડાં ન ઉગ્યારે તું દુર;

મારૂં જોખન તારાં પુલડારે, જુંડી જાએ વાને વટોર.

તે સાંભળી સીમડાનું ઝાડ કહે છે.

હું નદિ કીનારે વસુ શીમડોને, વળી સોટા પાંસરો દોર;

તારૂં જોખન મારાં પુલડારે, જુંડી જાને વાને વટોર.

પછી એક ચંપાનું ઝાડ હતું તે જોખને કહે છે મારા રાજ્ય
ચંપાની સુગંધી લે છે તેથી મને પણ અહીં મળ્યું. માટે એવાણી
મારૂં બે ચારેક પુલ્લ વીણી લઉં નદીની સામી તીરે એક કેળનું ઝાડ
હતું તે પેલા ચંપાને કહે છે કે મારાં અમૃત જેવાં ફળને મારાં પાત
રામાં સહુ ભોજન જમે છે તેનું તો નામ નથી લેતી અને તારી પા-
સે ભરેલો સરખો પણ નથી આવતો ને તારાં ફલ આ કામળ સ્ત્રી
હરખથી વીણે છે. ભાઈ તુંતો મહા નશીબવાન ! એમ કહે છે.

ચંપા તુંતો સભાગીયાને વળી શીતળ જોને તારી છાંય;

શાવળીંગા વીણે તારાં પુલડારે, એતો કાંપી કર કર ખાય.

હું શેના સભાગીયો ! સભાગીયા રાણીજીના હાર, કે તે રા-
ણીની ડાકમાં હોયે છે. તે સાંભળી હાર કહે છે.

હાર કહે અમે શેના સભાગીયાને, વળી સભાગીયાં રાણીનાં ચીર;
કેડ પડે જોને પાટલીને, વળી વીંટાઈ વજેરે શરીર.

હે બાઈ ? રાણીજીનાં ચીર આખો દહાડો શરીર ઉપર રહે છે
તે સભાગીયાં છે. વળતી ચીર કહે છે.

ચીર કહે અમે શેનાં સભાગીયાને, વળી સભાગી નદીનાં નીર;

ચીર ઉતારી કાંઠે મુક્યાં, વળી નિરને સોંપ્યાં શરીર.

અમે સભાગીયાં હોઈએ તો ઉતારી વેગળે મુકે ? સભાગીયાં
નીર જોને આખું શરીર સોંપી દીધું છે.

નીર કહે અમે શેનાં સભાગીયાને, વળી ઉલટો ધ્રુવે છે જોને મેલ.

સભાગી શાવલીંગા સુંદરી, એને રૂડા મળેરે કાઈ છેલ.

નીર કહે છે—શાવલીંગા સભાગીકે. તેને પરણે તે સભાગી;
અમે શેના સભાગી; અમારામાં તે મેલ ધ્રુવે છે.

શાવલીંગા કહે હું શભામણીને, વળી સભાગી સદેવંતરાજ
રૂઠયા રાજ માનશે, તો ભાઈ શુધ્યા અમારરે કાજ.

ભાઈ હું સેતી સભાગીયણુ ! પણ સભાગી મારા રાજ કે
આટલું કરતાં રીસાઈ બેઠા છે, ને હવે મનાય તો સાડે નડી તો
મારે ફેરો અફળ થસે, એમ કહી વાડીમાં ચાલી.

ચોપાઈ—શાવળીંગા રૂપસરૂપ, વાડી દિશા ચાલીયાં

કાજળ કાળી રેખ, નેણમાં ડાલીયાં,

સજ્યા સોળ શણુગાર, આખરે સમારીયાં;

કે કંચનના બાંધીયાં કાચ, વાડીએ પધારીયાં.

શાવળીંગાને વેમળેથી ઉતાવળી શ્વાસ ભરી ચાલી આવતી ને-
પ્રતે મનમાં વીચાર કરે છે કે એક ડગલું ન ભરે તે મારા સાડે બે
માઠિ નદીએ જઈ પાણી ભરી લાવે છે મેં એને વગર વાંકે મારી
એમ કહી પોતે કહે છે. હવે આવે એટલે અટ જમવા બેસવું પણ
જ્યારે તે પાસે આવી એટલે વીચાર ફરી ગયો કે શું આપણે એને
પહેલા બોલાવીએ ? ગરજ હશે તો બણીએ બોલાવતી આવશે હવે
શાવળીંગા પાણી લઈ આવી. પાસે ઉભી પણ રાજ બોલતા નથી.
ત્યારે શાવલીંગા રાજને બોલાવે છે.

ઢાહરો.

રૂડી ચપા ફરી હાંચડીને, વળી વાયરે શીયાળુ વાય;
જમી લોને રાજનને વળી ભોજન ટહાડાં થઈ જાય.
હે મહારાજ ! જમી લ્યો ભોજન ટહાડાં થાય છે.

પીરશા વીના જોને પદમણીરે, એતે કામની કેમ ખવાય;

અવર પુરુષનો ઓતરેરે, જુમતેરે જુમતે જમાય;

હે શાવળીંગા ! તું કહે છે કે જમી હ્યો; જમી હ્યો પશુ

પીરસ્તી તો છે નહીં ? તે સાંભળી શાવળીંગા બોલી-હે રાજ ! હવે સાંજ તો પડવા આવી છે અને કાંઈ જોવા આવશે તો મોટો વર-ધોડો થશે, પણ મને તેની હરકત નથી, તમે જમો તો ખરા ! હું કાંઈની ખીક રાખતી નથી.

જેમ મેદની જોવા મળેને, વળી વીવામાં ફેર વરતાય;

તમે જમશો રાજનતો, વળી તેરે જમાડું મારા રાય.

હે રાજ ! જો લોકની ઠૂક જોવા મળે ને મારો વીવાહ થઈ

રહ્યો તેમ જમશો તોએ તેમ જમાડીશ.

સુણુ શાવળીંગા સદેવંત કહેને, વળી વરતાઈ રહી બધીવાત;

હેતે ને પ્રીતે અમે પાળીશુંને, વળી નહી વટલાવું મારા હાથ

હે શાવળીંગા ! હવે તો હું તારી સાથે પરણીને વર વહુ જમે

છે તેમ જમીશ, તે સાંભળી શાવળીંગા બોલી.

સુણુ સદેવંત શાવળીંગા કહે, ને વળી તનમાં રાખું જોને ટેક

આજ જમાડું મારા રાજને, વળી વીવા કરતાં વીશેષ.

તમારી એવી કરજી હશે તો મારા વીવાહ કરતાં વીશેષ રીતે

જમાડીશ. તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

સુણુ શાવળીંગા સદેવંત કહેને, વળી પાળોકે નહી પાળો પ્રીત;

હેતેને પ્રીતે અમે પાળીએરે, તમને રાજવળાની રીત.

હે શાવળીંગા ! હું તને મારા રાજવળાની રીત આપું તો

ખરા ! પણ તું પાળે ત્યારે ?

સુણુ સદેવંત શાવળીંગા કહેને, વળી પાળીશું અમે પ્રીત;

હેતને પ્રીતે તમને અલગ્નેને તમારી રાણીની.

હે રાજા ! અમે તે પાણીશું માટે અમને તે આપણે, એ સાંભળી સદેવંત મનમાં હરખ પામ્યો. તેમ શાવળીમાં પણ ખુશી થઈ પોતે કહે છે.

સોહલો.

હશી હશીકામની જોને ઝાલે હાથને, સાંભળો રાય મારી સાચી વાત;
કોડેથી આજ જમીશું કંસાર, સહિ મરત લોક જીએ સંસાર.

હે રાજા ! લોક છે જીવે હું આજ કોડેથી જમીશ ને જમા-
હીશ; એમ કહી સદેવંતનો હાથ ઝાલે છે.

આપાઈ—ચંપા ફેરી છાંય જમાડુ રૂડા છેલ્લે;

મેલી મરજદ, કરે રંગની રેલને.

કરો કરોની વાત, ડરાવી હુંતો નહીં ડરે;

આજ મનની મોજ, નહીતો વખ ખાઈને મર.

હે રાજા હવે હું કાઢની લાજ મરજદ ગણવાની નથી, મારી
સાથે સુખની વાતો કરો અને મનની મોજ પુરો.

દોહરો.

કહો તો કામનીતુને હીરાદઉને, વળી કહો તો આલુ ગામને ગરાસ;
મોઢે આવે તે માગજોરે, કામની તુને તુઠયા છુંરે આજ.

હે સ્ત્રી હીરા, મોતી ગામ ને ગરાસ જે માગ તે આપું; તારે
જે જોઈએ તે માગ હું તને તુષમાન થયો છું.

કુડી લાલચને શુંએ કરેને, એતો ખાધેથી ખુટી ખુટી જાય;

પણ એકવચન આપોઅલમેલડાને, તે જીગજીગ નહિ વીસરાય.

હે રાજા ! એવા હીરા મોતીની લાલચ શું કરવા આપો છો.
મારે ઘેર કાંઈ કમી નથી; પણ હુંતો કાંઈ એક તમારી પાસેથી વચન

માથુંહું જે જુગ જુગ વિસરીએ નહી તે સાંભળી સદેવંત કહે છે
એકતો મારાં ધર ફેરી ધારીયાને, એક મારા નેણાં ફેરી જોને નારી;
તુજ ઉપરથી બીજી સુંદરીને, હું વારી નાખુ સોસારે વાર.

હે સો ? કહે તો મારા ધરની સ્ત્રીની માફક ધણુ અને મારી
સખળી રાણીએ તારી ઉપર વારી નાખુ. તે સાંભળી શાવળીંગા મ-
નમાં કહે છે કે ધડીમાં રીસાઇ જાય છે અને ધડીમાં પાછા મળી
જાય તેની સાથે પ્રીત કરીએ તે જનમ સુધી નમે તો સારું, નહી
તો ફજેતી, એમ કહી રાજાને કહે છે.

નફત આવો નહોતી જાણતીરે, નીકર પગડે ઉપાડતી જોય;
ખેરે ધડીરે કારણેરે રાજા ધરના ગુલામરે ન હોય.

રાજા તમારા જેવા નફત કાઢી નથી ધરના ગુલામની માફક
રાત દીવસ રાખી કાઢી મુકા એમ થવાનું નથી એ સાંભળી રાજાને
ક્રોધ ચઢ્યો કે મને તેં નફત દહ્યો, પણ હું તને મુકનાર નથી એમ
કહી તલવાર લઇ ઉભો રહ્યો.

સુણુ શાવળીંગા સદેવંત કહેને, વળી મેલું તે મનની લાજ;
શીશ પડેને માફ ધડ લડેને, વળી તોએ ન મેલું તેને આજ.

સે.હલો.

તોએ ન મેલુ તને આજ, કેમ કરી રહેશે તારી લાજ;
સમથા સમજીને તું લે, અને કહેવું હોય તે અમને કહે.

એવાં રાજાનાં વચન સાંભળી પીયાર કરે છે કે રાજા મેલનાર
નથી કાં મારશે પણ હું એની રીસ ઉતારું.

દાહરો.

શંશ સલામત રાજવીને, તમે જુગ જુગ અમર રહો;
અમે ધર દિશાએ ચાલીઆને, વળી કહેવું હોય તે કહો.

હે રાજા તમે બાટલા બધા કોપાયમાન થઈને મારવાને અને
મરવાને કેમ હિલા યાઓ છો ? અમે અમારે ઘેર જઈએ છીએ,
એવા વચન સાંભળી સદેવંત રાજા તરવાર મ્યાન કરીને કહે છે કે
જઈશ નહીં ગયા કેડે મને ગમશે કેમ ! ને તને તો નહીં મારૂં પણ
મારો જીવ ખોઈશ, તે સાંભળી શાવળીંગા કહે છે.

ચોપાઈ—શીશ સલામત રાજા, એવી રીસ નવ રાખીયે;

પ્રેમ ધયાધો તમારે હાર, સખરસ ચાખીયે.

દીર્ઘા હોય કીરતાર, તે તો આપણે ખાઈએ.

આલ્યા હોય દાન કથીર, સોનું ક્યાંથી પાઈએ.

સોનું રૂપ સ્વરૂપ, તેમાં નહીં વાસનાં;

નક્કત કીનો નાગરવેલ, ભુલ્યો નવ તારના.

દોહરો.

હમણાં એમ વરતાવશો, તો વળી કુળમાં કરીશજ કેર;

અમને આવડુ શીદ કહોને, વળી વીધાતરા શું તારે વેર,

સોહલો—વીધાતરા શું તારે વેર, કહીએ તો લાગે કડવું ઝેર;

હવે નથી તું મારે હાથ, નોતરજ્યાં મહારાજની નાત.

રાજા કહે તારે મને ચીડવાને અહીં લડવું છે.

ચોપાઈ.

પણ આવડી શું કરોછો અલવાણ, પ્રીત તે જોયા જેવડી;

હે રાંકને ઘેર રતન, વીધાતરા થઈ વેવલી.

હે રાજા તારા જેવા રાંકને ઘેર મારા જેવું રતન ક્યાંથી મળે

તોએ તમે રીસાઈ જાઓ છો, રાંડ વિધાતરાજ વેવડી છે કે આજા

સેજ લખ્યા ? તે સાંભળી સદેવંત બોલ્યો.

સાહુરો—સુણ શાવળીંગા સદેવંત કહેને, તું તો જુલ્યો તે બેદ ખતાવ
 બોજન કરીએ આપણુ મેજણાને, વળી ઝોરીરે તુતો આવ
 હે સ્ત્રી હવે રીસ નહીં મારે માટે પાસે આવ આપણે એકડાં ખેશી
 જમીએ ત્યારે શાવળીંગાએ કહ્યું કે તમારી જોડે મેગીને વટલાઈ મરવું છે!
 અમે વેપારી વાણીયાને રાજા, વળી પળીએ વેચતાં તેલ;
 તમરે અમ વચે અંતર ઘણોને વળો ક્યારં ચંપોને ક્યકિળ.
 હે રાજા ! અમે તો તેલના વેચનાર, જોડો કુળ અને ચં-
 પાનો અંતર છે એટલો તમારાને મારા વચે છે.

નથીરે વેપારી તમે વાણીયાને, જોરી નથીરે વેચતાં તમે તેલ;
 તમને અમમાં રાણી અંતર નહી, જેમ ચંપે વીટાણી નાગરવેલ.
 હે શાવળીંગા ! જેમ ચંપાને નાગરવેલ વીટાણી છે તેમ તું
 મને વીટાએલી છું હવે તારા મારા વચે આંતરે સો રહ્યો છે !
 વહાલામાં વટાળ હોય નહીં મારા બેગી આવીને ખેસ.

શોનુ જાણીને રાજા સંગ કરે, ને વળી નીપજે જાત કથીર;
 કાયા વટાળી અને પત ખોઈએ. તો વળી સાંસા પડેરે શરીર.

હે રાજા તમે કહો તો તમને હું હાથ વતી જમાડુ પણ ત-
 મારા બેગી ખેસીને જમવાની નથી; કેમકે શોનુ જાણીને સંગ કરે
 ને મહીથી કથીર નીકળે, તો કાયા વટાળી પછી વીમાસવું પડે.
 એવા વચન સાંજળી સદેવંતના મનમાં રોડ લરાયો, તેથી થાળને
 ખસેડી મુકી હાથ લોઈ વેગળો ખેડા. હવે શાવળીંગા વિચાર કરે
 છે કે આ તો વળી ઉલટી પાછી પરા થઈ ? રાજા પાછા રીસાયા
 તેથી રાજા પાસે જઈને કહે કે હું તો મસ્કરીમાં કહેતી હતી, એટલા
 સારું શું રીસાઈને ખેડા આવો. આપણે બેગા ખેસીને જમીએ તેમ
 તેમ રાજા અવળું જોઈ ખેસે છે અને કહે છે કે હવે મારે ખાવું.

જ નથી ત્યારે શાવળી'ગા મહા રદન કરે છે ને રાજના મોઢા આપે.
અળ ખોરા પાથરે છે તોએ માનતા નથી.

સોહલો.

નરની અંગાડી નારી ખોળા ધરે, તેમતેમ અલખેલો અવરો રહે
નારી બેઠી રદનજ કરે, આંસુડાની ધારા ઝરે,

તોએ રાજ મનમાં કાંઈ દયા લાવતા નથી, શાવળી'ગાએ વીચાર
કર્યો કે હવે હું રીસાઉ તે વગર એ માનસે નહી, એમ ધારી પોતે
રીસાય છે.

આપાદ-આખે આંસુડાની ધાર, અલખેલી ઉડીઆં;

નારે માનો મારા રાજ, હવે હું જાઉં ઉડીયાં.

મરશે રાણીને રાજ, જવાજ તે માગશું;

પદમણી કહે છે રાજ, પ્રાણ અમે પાડશું.

હે રાજ ! હવે તમે માનતા નથી તેથી પ્રાણ મુકીશ એમ
કહી સાળુને કછોટોવાળી કુવા ભણી ચાલી એટલે રાજ કહે છે કે
કુવે પડી મને નામોશી આવશે; તેથી રાજ પોતે શાવળી'ગાને ઝા-
લવા દોડયા અને કુવા ઉપર જતાં તેનું કાંકુ ઝાલીને પાછી ખેંચે
છે તો એ માનતી નથી અને કુવા ભણી તણાતી જાય છે, ત્યારે
સદેવંત નાના પ્રકારના ટાક્ષાવાલા કરી કરગરે છે ત્યારે શાવળી'ગા કહે છે.

પાલવડે મત જીવ જમરા તું છે વાલમા;

આંખો હાથ ન લગાડ, આંખા છે રાવળા.

કાચી કલીયુ મત તોડ, તુટગીરે ડાલીયાં;

છેડા હમેરા છેડ, દેઉંગી તને ગાલીયાં.

હે સદેવંત તું મારો પાલવ મુક, અને માર કાંકુ ઝાલો છે તે
અરણ્ય જશે તેથી હું તને માળો દઈશ. તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

ગારો દેને દશવીશ, ગાળો તારી સાંખથુ;
 તુજ સરખી નાર, તે તો ઘેર રાખથુ
 શેઠ મોટા શાહુકાર, હુંટાગે પુલ વાડીયા;

હે સ્ત્રી ! તું મને ગમે તેમ ગાળો દે, ગમે તેમ કહે પણ હું
 તને મુકનાર નથી હું તને કાલાવાલા કરું કાટમાં હાથ મુકું
 તોએ તું મને ગાળો બાડે છે એવી રીતે શાવળોંગાને ઘણી રીતે
 સમજાવે છે પણ માનતી નથી ત્યારે રાજ સમ ખાય છે કે જો
 હું તને દગોદઉ અને તારાથી બેઠમાન થાઉં તો મારા પીતા શાલી-
 વાહનના સમ છે એમ કહી રાજ ગદગદ કંઠે થઈ રહ્યા છે શાવ-
 ળોંગાએ વીચાર કર્યો કે જો હું ઘણી રકઝક કરીશ તો મારા ઉપર
 કાપાયમાન થઈ કાં મારું કે કાં એમનું માથુ જુદું કરશે, માટે હવે
 બોલું એમ કહી કહે છે.

કાહરો-પદમણીને તો પ્રીત ઘણીજે, વળી રાજ ઝાઝેરી રીસ;
 આરાં તેડીને ચોકમારે, મારું વાઢીરે લેશો જોને શીશ.

હે રાજ ! હું પ્રીતમાં આમ કર છું. પણ તમે ઘણા રીસા-
 વળાછો માટે પાસે બોલાવી માથુ કાપી લ્યો તેથી બીહું છું પછી
 જાને જણ થાગ આગળ આવી જમવા બેઠાં, અને નાના પ્રકારના
 હાસ્ય વીનોદ કરતાં જાય છે અને અરસપરસ એક એકનાં મોઢામાં
 કાળીઓ ધાલતાં જાય છે. રાજ પોતે હેતમાં શાવળોંગાને ઘણું ખ-
 વરાવે છે ત્યારે શાવળોંગા સદેવંતને કહે છે.

અનંતથી અદક કાષ્ટ નથી, ને રાજ સજણ રજણ કે સેણ;
 જમી લ્યોને ઠાકરારે, વળી નેહ કરે છે જોને નેણ.

હે રાજ ! અનંતથી કાષ્ટ મોટું નથી, કાં સુજનને રંજન કરું

હેતાં ચાંદની રાત તે બધા અન્યથી ઓછા હેતવાળાં છે આપણી
આંખો નેહ કરે છે માટે એક એકના મોઢામાં ધાસ્યા કરતાં વધારે
છે, માટે તમારે હાથે જમી લ્યો.

શ્યાપાદ-મોજન કરતારે જાઓ, નીરખો તમે નેણશું;

અંતર રાખુ આજ, સદેવંત સેહેજશું.

કાંડે જમુ કંસાર, પદમણી અતી પ્રેમશું;

રીત અદેકરી હોય, બોલાવોને વેણશું.

હે રાજા ! જમતા જાઓ અને આંખે જોતાં જાઓ અને
મહેડિયી વાતો કરો. પણ ધડીએ ધડીએ મને કાંઈ જોધા મારો છો
કાંઈ ગળામાં હાથ તો ધાલોછો અને ચુટીઓ ખણોછો, તે શું કરવા
કરો છો ? હું આજ તમારા ભેગી બેસી કાંઈ કસર રાખનાર નથી.

જુગતો કરીને કાંઈ, રાજાને જમાડીયા;

મનગમતા મુખવાશ, અલમેલાને આપીયા.

ક્યારની કરધું અરજ, હાથ મેંતો જોડીયા;

શીખ દેને મારા શામ, જીવ મારા ઉદાશ થયા,

હવે શાવળીંગા હાથ જોડીને કહે છે કે જમતાં જમતાં આંખો
દલાડો વહી ગયો. માટે મને રજા આપો તો હું જાઉં કેમકે મને
વાર થઈ તેથી હમણાં જોર પેલા કાણીયાને ગોકલશે ને તે અહીં
આવશે તો પછી ફજેતી થશે. માટે મન હશે તો માળવે મળીશું.
તે સાંભળીને સદેવંત કહે છે.

દાહરો.

પદમણી બાળ્યા શુરે જાણીને, વળી શું જાણે ચંપાને રસાળ;

સુડા તારી સાખ્યો પુરશેને, વળી પદમણી તુતો પાસા ઢાળ્ય-

હે સ્ત્રી ! જરાવાર અહીં બેસ. અત્યાર સુધી તો રીસાવા મ-

આવામાં વખત ગયો, ત્યારે શાવળીંગા કહે છે કે હે રાજા ! આવી
 હિતાવળમાં મને ખોટી કરવાનું કહોછો. પણ ગેર પુછશે તો હું શું
 કહીશ ? ત્યારે સદેવંત કહે છે કે તું ગમે તે જવાન દેજે પણ જરા
 વાર તો બેસ તો ખરી, તે સંભળીને શાવળીંગા કહે છે

મુજ સદેવંત શાવળીંગા કહે, ને મારા હમ્મડામાં આવે છે વિચાર;
 ઓરાં અમે આવીએને, તમારા પંડિતનો નહી પાડ્યાર.

હે સદેવંત ? રાજા હું તમારી પાસે આવું તો ખરી પણ
 મારા મનમાં વિચાર આવે છે કે તમે ધણાં રીસાળવા છો તેથી
 તમારા ધંડતો પતીયાર પડતો નથી.

મુજ સાવળીંગા સદેવંત કહેને, મેતો મેહેલીએ મનની માણ;

પદમણી ઓરાં આવેએને, વળા શાખ્ય લખુ શાલીવાન.

હે સ્ત્રી મારા આપના સોગન ખાધા તોએ તું માનતી નથી પણ
 જો હું તારાથી દૂરો કરતો મારી સાત પેઢીના સમ છે એમ કરી
 પછી તરવાડ ઉઘાડી કરીને કહેછે કે આ શક્તિ મને પુછે ? રાજા
 નો ધણો આગ્રહ જોઈ શાવળીંગા બહુ ખુશી થઈને રાજાને કહે છે
 શમ તમારા અમે પાળીયાને, આ લોહ ધારા શુરે કરંત;

અમે વેપારી વાણીયારે, રાજા દેખી દેખીને કરંત.

હે રાજા ? હું તમારા સમને માનુ છું પણ આ ધારવાળોલો-
 હોડુ શું કરવાનું છે કે તેને વારેવારે બિધાડુ કરો છો અમે વાણીયા
 તે જોઈને બીહિ છીએ, તે સંભળીને સદેવંત તલવાર મ્યાનમાં કરી
 નાખી દીધી અને સાવળીંગાનો હાથ ઝાલી બોલિ ઉપર બેસાડી.

સોહલો.

અંપાને થડે બેઠાં જોડા જોડ, ઉપર સુડા કરે કલોલ;

નરને નારી બેઠાં ઓળાઓળ, ન દીસે આંપણ કે જોડ.

ઓપાઈ—ચંપા ફેરી જાય, સાલ ફેરા સાથરો;

મુખશું મુખ મીલાવ, ચુંબન અલખેલો કરે.

અરસપરસ વદતાં મીઠી વાત મુખમાંથી મોતી ઝરે;

ખંતે જણુ ચંપાની છાયા તમે સાળના પાથરા ઊપર રત્ન જ-
ડીત ઓછાડ પાથરી બેઠા છે અને એક એક અરસપરસ નાના પ્ર-
કારના હાસ્યવિનોદ કરે છે ? હવે નીશાળમાં ગોર છોકરાંને કહેજે સાં-
જ પડીને હજી સુધી વાડીએથી કાંઈ આવ્યું નહીં માટે કાંઈ ખબર
કહાડવાં જાઓ.] ત્યારે કાણીઓ કહે સાહેબ કહો તો હું જઈ આ-
વું ? ગોર કહે તું એકલો જઈશ તો કુંવર મદા રીશાળવો છે માટે
નો આઈખંધ બાડીઓ કરીને મહા ખંધો હતો તેને લઈને ખંતે
જણા વાડી બણી દોડવા આજ્યા ગોર વિચાર કર્યો કે એ છોકરા
છે માટે હું પાછળ પાછળ જવું નહીંતો એમનો કાંઈ ઘાટ ઘડાઈ
જશે એમ ધારી ગોર પોતે હાથમાં લાકડી લઈ ધીરે ધીરે પાછળ
આજ્યા જાય છે.

કોહરો.

ગોર નીસાળીયા શાવધ કર્યારે, વળા વાડીએ મોકલવાને કામ;
ઝડેવંત શાવળીમા ગયા વાડીએ એને જઈ આવોને જોય.

ઓપાઈ—જઈ આવોને જોય, હજી લગણુ શું કરે;

લોકડીયાંની લાજ, હઈયામાં નવ ધરે.

હવે પેલો કાણીઓને બાડીઓ બે વાડની બહાર ઉભા રહી
ને જુવે છે તો ખંતે જણા ચંપાના થડ નીચે જોડાં જોડાં બેઠેલાં
છે તે લાંબો હાથ કરીને કાણીયો બાડીયાને બતાવે છે કે જો પેલાં
કેવાં નીરંતે બેઠેલાં છે, તેટલામાં શાવલીંગાએ બાડીયા તરફ જોયું

તે કાણીઓ દીઠા, એટલે અડપ ઉઠતી કે લુગડાં સજ કરી હાથમાં
યાળ લઇ સદેવંતને તેમના તરફ લાંબો હાથ કરી કહે છે.

એઠાં છે જોડા જોડ ચંપા ફરી ઝાંચડી;

શીખ દયોને શામ દહાડો રહ્યો છે બે ધડી.

એટલે સદેવંત સુરજ જોવાને વાડ બાણી નજર કરી તો છા-
કરા દીઠા એટલે તલવાર તાણીને તેમની પાછળ ધાયો. એટલે કોઠ-
રા પોતે મુડીઓ વાળીને નાઠા. નાસતા નાસતા ગોર સામા મળ્યા,
એટલે ગોરને કહે છે.

દોહરો.

અમને વીતીતે તમને વીતશે, ને તમે સાંભળો પંડીત પ્રવીણ;

સરખે સરખા મોકલ્યાને, ગોર તમે અકલના હીણ.

હે મહારાજ ! તમે જાઓ છો તો ખરા, પણ અમને વીતી
તે તમને વીતશે તમારી અકલ અકલ પુટી મછ દતી કે આવા ડાહ્યા
યઇ બે સરખે સરખાને મોકલ્યા છે. તે સાંભળી ગોર કહે છે કે
બાઇ ત્યાં એવું છે ? ત્યારે કાણીયો કહે સાંભળો.

ચીર ઉપર ઓઢી ચુંદડીને, વળી પીળી પામરીયાં;

લાલરે કુંજન બચોરીયારે, જેમ સજેડે જડીયાં.

હે મહારાજ ચીર ઉપર ચુંદડી ને તેના ઉપર પીળી પામરી
ઓઢી છે ને જેમ લાલ કુંજન બચોરીયાં ભેગાં લપાઇને બેસે તેમ
એઠાં છે. ગોર કહે એતો ઠીક, આપણી પણ વાડીની શી ખબર છે
ત્યારે કાણીઓ કહે સાંભળો.

સાઢીને કાંધો સાથરોને, વળી અડધી તેમુડા ખાય;

ગોર તારી વાડીઓરે, તેતો ભેરાઇ જાય.

ખાંદાં બરાબ્યાં મેહેતા ખીંટીએને, વળી શીરાઇ ઝોકાં ખાય;

આલ દુશાલા પાથયારિ, ત્યાથી બેઠા સદેવંત રાય.

એ સાંભળી ગૌર મહા ઉદાશ થઇ વાડીના ઝાંપા આગળ આવીને
હવા છે. હવે શાવળીંગા મહા ઉદાશ થઈ રાગને કહે છે.

શોપાધ-સીલવંતીની શીલ, પ્રતમા પાળીયા;

તમે રાજવંશી કુળ રૂપ, અમે જાતના વાણીયા.

સીલવંતા રાગ જોઇ, તમારા સાંભળે;

ભવો ભવ ભર્યાર, વાલમ નહી વોસરે.

દાહરો.

હું પડદે રહેતી પદમણીને વળી દીવસ ન દીઠા જોને કાય;

સાચુ માનો સદેવંતરે, મારે દુશ્મન કાણુજરે હોય

અતીતને લોટ આપી, વળી નહિએ ઉતર્યા મારાતમ;

તે દહાડેથી ચટપટ લાગીરે, મને ધડીએ ન રહેતું જોને સુખ.

અદક પાંસળી આવીઓને, મારા ધરમાં ગયેલ ધાટ:

હે રાગ તમાર શોજ મને ધણું સાંભળે છે. એમ કહી રદન
કરે છે, તે જોઇ સદેવંત કહે છે કે તું મને રગ આપ.

આ જીભે જાઓ નહી કહું ને વળી કહું તો જીભ કપાય;

જાતાં તમને જાણીનેરે, મુને વધીરે વીસામણ થાય.

વાડીથકી વળીયાને વળી ચરચર દાજે મન માંય;

તમને મુકતા સાહય્યારે, મુને વાડી તે ખાવા જોને ધાય.

હવે શાવળીંગા પોતે દીલગીરી થઈ લુગડાં સજી હાથમાં થાળ
ધઈ ધરબણી ચાલે છે અને સદેવંત પણ ઉદાશ થઈ પોતાના વસ્ત્ર
હથીયાર સાંભારી ધરબણી જતાં પોતાના મનમાં કહે છે.

સોહલો.

હાયરે સુદર મારી ચાલી જાય, ને વાડી મને ખાવા ધાય;

કાણીયે બગાડી મારી સારી હેર, ઉદાશ થઇ રાજ માથા ધેર.
રાજ પોતે કાણીયાને માળો બાંડતા આડે રસ્તે થઇ ધરમણી
આથ્યા અને મહેલમાં જઇ બેઠા હવે શાવળીંગા વાડીના ઝાંપા આ-
મળ થઇ ત્યાં ધેર કહે છે ભાત આપી પાછા આવવું કે અહીં બે-
શી રહેવું ? મારી વાડી બેદાનબેદાન કરી નાંખી ? તેની ધમકીના
અવાજ સાંભળી શાવળીંગા ગોરને કહે છે.

તમોને ગોર નમસ્કાર, ને વાડીમાં મને નથી લાગી વાર;
સાલ વાઢીને સાથે ક્યો, બીજે બગાડ કાંઈ નથી ક્યો.
ગોર તમારી વાડીએ ગર્હ, પૂલછે પણ તેમાં વાસના નહી;
ફાગટ ફેરો અમને થયો, રાજ તો કેઈ વારનો ગયો.

હે મહારાજ ! રાજ તો ધણીવાર થઇ ગયા છે. તેમાં મેં જન્મે
જ્યું કે લાવને હું થોડીવાર હમણું હુડા ઉડાડુ તેથી મને વાર લાગી
તે સાંભળી ગોર કાણીયાને કહે છે કે તું કહેતો હતો કે બેજાણુ બેઠા
છે તે ક્યાં છે ? કાણીયો કહે—સાહેબ હમણું હતાં ત્યારે શાવળીંગા કા-
ણીયાને કહે મુવા હમણું હતા તો ક્યાં ગયા શું પાંખો કરી ઉડી
મયા ! તુંજ લડાઇખોરો છે કે જેને તેને જીવું સાચુ બરાવે છે ? હવે
ગોર શાવળીંગાના લુગડાનો ડોર ફરી ગયેલો જોઇ શાવળીંગાને કહે છે.

દાહરો.

ગુણુકા ફેરી થઇ છોકરીને તેંતા માંડ્યો ગુણુકાનો ધાટ;

કાણે ચીર તારાં બીજાવીયાને, વળી કાણે લગાવ્યા હાથ.

હે શાવળીંગા ! તારાં ચીર કાણે પલાળીયાં ! તે સાંભળી શા-
વળીંગા ગોરને કહે છે.

નથી ગુણુકાની હું છોકરીને, ગોર નથી ગુણુકાનો મારો ધાટ;

મારાં ચીર કાણુ બીજાવશેને, મુને કાણુ નચાવેરે હાથ.

હે ગોર ! ચીર મારાં કાણુ પલાળનાર છે. તે સાંભળી ગોર
કહે છે. તારી અતલસની કાંસળી ઉપર જે જમાડવા મોર હતા તે
પણ ઉખેડી નાંખ્યા ! તે સાંભળી ગોર કહે છે.

લીલી અતલસનું તારું કાપડુને, માંદી ઝીણા ઝીણા ટાંકલ મોર;
મોર તારા કાણુ ઉખેડીયાને, એવો કાણુ મળ્યો તે તને ચોર.

તારી અતલસની કાંસળી ઉપર જે જમાડવા મોર હતા તે પણ
ઉખેડી નાંખ્યાં ? તે સાંભળી શાવળીંગા બોલી.

સેજ અતલસનું મારું કાપડુને માંદી ટાંકલ ટહિરે મોર,
ગોર તમારી વાડીએ ગઇ ને, મને સદેવંતે કીધી ઝકઝોર.

હે ગોર ! તમે મને ક્યારના જુઠા આળ મુકા છો, ત્યારે જન-
ઓ સદેવંતે મારા મોર ઉખેડી નાખ્યા અને ચીર પલાળ્યાં.

આપાઇ—શીખ દીયોને ગોર, ઘર દીશાએ ચાલીએ;

રૂડાં વધામણાં આજ, પીતાજીને આલીએ.

પછી ગોર પાસેથી શીખ લઈ ઘર ભણી જાય છે.

શાવળીંગા રૂપ સ્વરૂપ, ઘર દીશાએ ચાલીયાં;

આવે છે મોહોલા માંય, પીતાજીને ભાળીયાં.

જેવી શાવળીંગા પોને મોહોલમાં જાય છે તેવીજ તેના બાપે
દીડી ત્યારે વીચાર કરે છે.

સોહલો.

કંથ જોગ થઈ કુંવરી વીશાળ, ઠાલી માથે બેસે છે આળ;

હવે નહીં રહે આપણે હાથ, માટે તોતરીએ માજનની નાત.

મોતીએ મેઝાં સે.ને સજો, ચાલતુ નીર સાગરમાં ભજો;

કન્યાનો હવે નથી કાળ, વાર કર્યાનો હવે નહીં વહેવાર,

હવે છાડી પરણવા જોગ થઈ, તેથી ઘડીયાં લઈ લેઈ પરણાવી

દેવી હવે સદેવંતને કાંઈ મુઝ પડતી નથી મધરાતને સમયે પલંગ ઉપર સુતા શાવળાંગાનો મેલાપ તુટ્યો તેવી ઝંખના કરે છે એટલામાં ઉઘ આવી તેથી ઉઘી ગયા અને ઓચીંતાનુ તેને સ્વપ્ન થયું કે જાણે હું શાવળાંગા બંને જણુ ચંપાબાગમાં ખેડાં છીએ ને હું ગળામાં હાથ નાખવા જાઉં છું તેમ પોતે ઊંઘમાં લાંબો હાથ કરી નાખ્યો એટલે જાગી ઉઠ્યો ને જુલે છે તો ચંપાબાગે નથી. ને શાવળાંગાએ ~~મૂંઝ~~ ફક્ત પોતાના હીરામણુ પોપટના પાંજરા શીવાય ખીજું કાંઈ દીકું નહીં. તેથી મહા નીરાશ થઈ કહે છે.

હાહુરા.

સ્વપ્ના તુંતો સુલતાન બયોને, વળી રહ્યો નદી સારી જોને રાત;
કામણુગારી વીચોગે ગઈ, ને વળી હેતેરે મેં નાંખ્યો હાથ.

હે સ્વપ્ના ! તું સારી રાત કમ ના રહ્યું જો તું સારી રાત રહ્યું હોત તો મારે શાવળાંગાનો મેળાપ રહેત, પણ આતો ઉલટો વીચોગ થયો.

ચોપાઈ— હેતે ગળામાં નાંખ્યો હાથ, ચમકીને ઉઠીયાં;

ઉઠ કહુંતાં જીવ કલપાય, મળ નવ લુંટીયાં;

હે સ્વપ્ના ! હેત કરીને હું ગળામાં હાથ નાંખવા ગયો પણ જાગવું પડ્યું ને ઉલટો જીવ કલપાવા લાગ્યો.

હાથમાં મોટી છે હામ, મનનીરે મનમાં રહી;

કાને કહું વાત, કામના તે વિચેજી થઈ.

પછી પોતે પલંગ ઉપરથી, ઉઠીને મહા નીરાશ થઈ ઝરખે આવી જુલે છે તો શાવળાંગાનો મહેલ દેખાય છે તે જોઈ પોતાના હીરામણુ પોપટને કહે છે.

હાહુરો.

શો શો કાશે જોને શેણું વશેને, વળી અહીંયાં તે કયાથી હોય;

મુશ્કરે સોહાગી સુડલાને, વળી તેતે કાણુ તે આવે જમ જોય.

હે પોપટ ! આ શાવળીંગાનો મહેલ દેખાય છે પણ મારે મન તો સો કાશ જોડો વેગળા છે ને તેની હવે કાણુ ખખર લાવે એવું છે. તે સંભળી પોપટ કહે છે.

નોકર છું તમારા ચાકરને, વળી જ્યાં મોકલો ત્યારે જાય;

લખવું હોય ત્યાં લખજોને, તમારા મન માન્યા કામ થાય.

હે રાજા ! તમારો હું ચાકર છું ને તમે એમ થું બોલ્યા કે તેની કાણુ ખખર લાવે ? આવી રીતે પોપટનાં વચન સંભળી રાજા ઘણો હર્ષ પામ્યો ને કાગળ લખી પોપટની કોટે બાંધ્યો. તે લેખ પોપટ ચાલ્યો સાવળીંગા મહેલામાં સુતી છે તેને પણ સદેવંત જેવું સ્વપ્ન આવ્યું ને તે ઓગીંતી ઝગડીને જાગી તો કંઈ દીકું નહી. પછી પોતે નીરાશ થઈ પોતાના પલ્લમ સામે એક મોટો તકતો બાંધ્યો છે તેમાં પોતાની છબી જોઈ કહે છે,

પાન આવ્યું તે મુખ લાલરે, તારા અમૃત જેવાં જોને વેણુ;

સ્વપ્નામાં દુઃખ દેખ ગયાને, વળી લાલરે તારાં જોને નેણુ.

ચોપાઈ.

જખરી લાગી નેણુકી ચોટ, તુને બરછી લીની મારને;

તેરે મારનેકી દાદ ફરીયાદ, કીસે મેં જાજે પોકારને.

હાકેમ મારે હુકમ થું, સજન છેહ દેખ ગયા;

કહેતાં જીવ કલપાય, મનના વીચાર મનમાં રહ્યા.

હે રાજા ! સ્વપ્નામાં તમારાં નેણુ જોઈ અને તમારાં વેણુ સંભળી મહા ખુશી થઈ હતી, એવું બે બડી રહ્યું હોત તો મારો જીવ ખુશીમાં રહેત, પણ આ તો જાગીને ઉદાસ થવું પડ્યું આવી રીતે મનને વિશે ચિંતા ધરી ઉદાસ થઈ શાવળીંગા પોતે બારીએ આવી

બેઠી છે ને સામે સદેવંતનો મહેલ દેખાય છે તે જોઇ કહે છે.

ઢાહરો.

સામી મેડીએ મારા સજ્જન વશે, વળી કાણુ લાવે તે સમાચાર;
પ્રથમ લેઇ ચાંપુ મારા ઉમમરિ, વળી આપુ તે માલ અપાર.

જો આ વખત કાંઈ મહારાજની મેડીએથી રાજના સમાચાર
લાવે તેને મોં માગ્યો સરપાવ આપુ એવો તુરંગ ચલાવે છે. એટલામાં
પેસો પોપટ રાજની ચીઠી લઇ આવતો જોયો, તેથી પોતાના મનને
વીશે ધણી ખુશી થઇ રાજની ખબર પુછે છે ત્યારે પોપટ કહે આ
ચીઠી વાંચી જુઓ ? ચીઠી લેઇ મહા આનંદ પામીને કહે છે.

બલે આવ્યો સભાગી સુડલા, વળી બધા લાગોરે સમાચાર;

વારી વારી લેઉ તારા વારણાં, તને આપુ એકાવળ હાર.

હે પોપટ ! તું બલે આવ્યો, ને રાજના સમાચાર લાવ્યો,
તને વધામણીમાં આ હાર આપુંછું. એમ કહી પોપટની કાંટમાં
નાખવા જાય છે એટલે પોપટ શાવળીંગાને કહે છે.

અખંડ રહો ગોરીબાનિ, વળી અખંડ તારોરે અવતાર;

લખવું હોય તો લખજોને, પંખી શું કરે તમારો લેઇ હાર.

હે સ્ત્રી ! તમે અખંડ રહો ને તમારો અવતાર પણ અખંડ રહો
મારે હારને શું કરવો છે ! કાંઈ લખવું હોય તો લખી આપો તે
લેઇ રાજ પાસે જઈ પછી શાવળીંગા કાગળ વાંચે છે.

તું સભાગી સુડલોને વળી કંઈ ઉંડી ઉંડી જાય;

સોને મડાવું તારું પાંજરને, છુંડા મોતીએ લેઉરે જડાય.

સુનું મંદીર સુના માળીયાં, ને વળી સુનુરે બધું ગામ;

જે દીન રાજ વીયોગે ગયા, તે દીન મને નીંદ્રા હરામ,

વારી વારી લેઉ વારણાં, ને વીરા બેઠે ઓરો તુંતો આવ;

સંદેશો લાવ્યો મારા સામનો, તે હું વાંચુ ને તું વંચાવ.

ચોપાઈ—ચંપા ફેરી જાય, શાળ ફેરા સાચરા;

કોડે આવ્યો છે કોઈ, તેતો નથી વીસર્યા

હમયાની જે ઝાઝી હોંશ, તે મનની મનમાં રહી;

કહેતાં જીવ કલ્પાય, કામની તું વીચોગે ગમ.

હે સ્ત્રી ! તારી જે પ્રીત તે હું જરાએ વીસર્યો નથી અને તું વીચોગે ગમ તેથી મારો જીવ ધણો કલ્પાય છે, એ વાંચી શાવળીંગા કહે કે રાજાને મારા ઉપર ધણું હેત છે, પછી પોતે કાગળ લખી પોપટની ફાટે બાંધ્યો, અને પોપટને કહ્યું બાપ રાજા એક બે વખત રાજાને ત્યાંથી સમાચાર લેખ મારી પાસે આવજો, પોપટ કહે સારું. એમ કહી ચાલતો થયો. હવે પોપટને ત્યાં વાર થઇ તેથી કુંવર મહા ચીંતા કરે છે.

પોપટ પંખીની જાત, કાં લમાવીયો;

ગુણવંતો ગંગારામ, હજી નવ આવીયો.

રાજા કહે કે કાણુ જાણુ રાંડે લમાવીને ત્યાં બેસાડી મુક્યો એવામાં પોપટ આવ્યો, તે જોઇ રાજા કહે છે,

સોહલો.

પોપટ પંખી ચતુરસુજાણુ, પદો પોપટજી તમે શ્રી લમવાન;

ગુણવંતો આવ્યો ગંગારામ, તે કીધાં મારાં સરવે કામ.

પોપટ તું આવ્યો તે ઠીક થયું હવે મારું, બધું કામ સફળ થશે; પછી શાવળીંગાને કાગળ રાજા વાંચે છે.

ચોપાઈ—સારા સમાચાર, લખીને તમે કાવજો;

મારે મહેલ રાજ્ય, એકવાર તમે આવજો,

એથી મળેરે એકાંત, અમનેરે તેડાવજો;

અમને મળેરે એકાંત, તો તમે વહેલા આવજો.

રાજ વાંચીને ગણા ખુશી થયા એમ કરતાં પ્રભાતમાં પહેર
અર્થ એટલે શાવળીંગાના બાપ પદમશા શેઠે પોતાના સર્ગા તેડાવી
વીવાહની તૈયારી કરવા માંડી.

શેઠ મળી શાહુકાર, હડતાલો હાટે દીજીએ;
શાવળીંગા કેરાં લગ્ન, ધડીઆં આપણુ લીજીએ.
ગોરને તેડાવ્યા બાજ, લગ્ન લખાવીયાં;
હમ હમ વાગ્યાં ઢાલ, ગાય છે સાહેલીયાં.

સોહલો.

ચોખા કંકાવટીને લગ્નજ શાર, લગ્ન વધાવે વારંવાર;
સાતમને શોમવાર, લગ્ન કહેવાય, પધારજો તમે રૂપાશાય.

ચોપાદ—શંકર તેડાવ્યા ચાર, લગ્ન લખાવીયાં;
ગામે ગામથી કોઇ, સર્ગાઓને તેડાવીયાં
સાતમ સોમવાર, આઠમપર આવજો;
કાચવી માણેકથળ, માંડવા રોપાવજો.

શાવળીંગાના બાપે લગ્ન નીરધાર્યા અને ગોરને શાવળીંગાને સાસરે
ખોડ્યો. હવે રૂપાશાએ પોતાના સર્ગા વહાલાને ખોલાવી તૈયારી કરી.
પછી સવારના પહેરમાં રૂપાશા શેઠ હાથી, ઘોડા, પાલખી રથ તથા
ઊંટ સાથે તમામ જન લેઈ નીકળ્યા, તે સાંજરે મુગીપર પાટણ
આવ્યા અને ગામની બાજોળે તલાવ ઉપર પડાવ નાંખ્યો ને પોતે
બંદુકાના અવાજ કરવા માંડ્યા, એટલે પદમશાહ શેઠને ખબર
થઈ કે જન આવી માટે આપણે સામા વરધોડો ચઢાવી સામઘરું
કરી જાનીવાસે તેડી લાવીયે, પછી શેઠ પોતાના સર્ગાવહાલાને તેડી
વરધોડો ચઢાવી તેડવા ગયા, હવે ઘર આગળ શાવળીંગાને તેની
સાહેલીયો છે પછી શાવળીંગા વિચાર કરે છે કે હમણાં જો કહું-

રાજને મળું' તો લાગ ઠીક છે તેથી સાહેલીઓને કહે છે.

સોહલો.

શાવળીંગા મનમાં કરે વીચાર, લગન તો આવ્યું સાતમશોમવાર

ન જોઇ મેં ખંડી ખજાર, ન જોયાં મેં ચંદનના ઝાડ.

ન જોઇ મેં નગરમાં વાટ, ન જોયાં મેં ગાંધીનાં હાટ.

નથી જોયા પનથટના ઘાટ, સાસરે જઈ શી કરશું વાત.

હે સખી ! હવે મારું લગન આવ્યું ને મેં આપણી ખંડી ખજાર
ને ચંદનખાગમાં ચંદનનાં ઝાડ જોયાં નથી ને હું સાસરે જઈએ ને
મને ત્યાં ઠાઠ પુછશે તો હું એને શો ઉત્તર આપીશ, માટે તે આપણે
જોવાં જોઈએ તે સાંભળી સાહેલીઓ કહે છે કે ખાંધ એક ગાઉ સુધી
જઈને એમાં તે શું જોવું છે શાવળીંગા કહે ત્યાં નાના પ્રકારના પુલ
ફલાદીક ને બીજા મેવા પણ ધણી જાતના પાકે છે તે ખાવાની બહુ
રમુજ પડે છે એવી રીતે લાલચ દેઈને સાહેલીઓને સમજાવી પણ
શાવળીંગા મનમાં વીચાર કરે છે કે રાજને શી રીતે તેડાવું.

સોહલો.

કરમ મારું એવું અભાગીયું, ન બન્યો રાજનો એકે લાગ;
સુડાની સાથે સંદેશો કહુ, રાજને તેડાવી લઉં.

શાવળીંગા પોતે કહે છે કે આટઆટલા લાગ તો મારા ફોગટ
ગયા ને જતાં જતાં જરા લાગ આવ્યો તો તેમને સંદેશો કોની
જોડે કહાવું ? એવો વીચાર કરે છે એટલામાં પોપટ રાજની ખજાર
લેઈને આવ્યો તે જોઈ શાવળીંગા કહે છે કે ભાઈ ! આ ચીઠી તને
લખી આપું છું, તે તું તાકીદથી રાજને આપ એમ કહી ચીઠી લખે છે.
ચંદનતલાવડી રાજ ચંદનખાગ, ધડી બે ધડી બેસવાનો લાગ;
ત્યારે આવો મારા સુંદર સ્યામ, પુરીશું હયાની હામ.

હે રાજા ! તમે ચંદનતલાવડી ઉપર ચંદન બાગમાં આવો તો
આપણે બેમાં થઈશું, એવું લખી પોપટની કાટે બાંધી તે પોપટ
રાજાને આપી. રાજા ચીઠ્ઠી વાંચી ખુશી થયા હવે સાવળીંગા પોટે
સાહેલીઓને લઈ બાંકી બજારમાં થઈ ચાલતી જાય છે.

ચોપાઇ—છુટે પટેરે નાર, આવેરે અલખેલીયાં,

વણજ કરતારે વેપાર વાણીયા સરવે ભુલીયાં.

અમીરને ઉમરાવ, મુરછા સરવે પામીયાં.

શેઠ મોટા શાહુકાર, ઠેશ ઠેર ઠરી ગયા.

આવી રીતે બજારમાં પોતે કંઈકને મુરછામાં પાડતી ચાલી
જાય છે : તે શહેર બહાર નીકળીને જ્યાં ચંદન તલાવડી છે તે તેની
પાસે નદી વહે છે તેમાં રમવા લાગી.

ઢાહરો.

ધન ધન નદી બર રામકીને, ધન લીલારે લીલા તહીયાં;

થોકે થોકે દેહરાને, વળી પદમણી પુતળીયાં.

ચોપાઇ—પદમણી પુતળીયાં, ઝબુકે જેમ વીજળી;

એકથું એક અલખેલ, મુખેરે અતી ઉજળી.

નજરો તણું ન્યાલ, લીએ એઉ તાલીયાં;

કે ધનરે બગેશર બાગ, રમતી સહુ સાહેલીયાં

નદીમાં સર્વ નહાય છે ને તાલીઓ લે છે ને અરસપરસ એક
એક સામા દુહા કહે છે. ત્યાં સદેવંત આગ્યા ને સાવળીંગા સદે-
વંતના સામું જોયું એટલે સર્વે સાહેલીઓએ પણ રાજા સામું જોવા
માંડયું, પછી સદેવંતે વિચાર્યું કે આ બધી વાત જાણી જશે તો પછી
શાવળીંગાથી મારી પાસે આવી શકાશે નહી, માટે હું આઘો જાઉં
એમ ધારી પોતે નદીની સામી તીરે જઈ પગ ધોવા માંડ્યા. એટલે

સાવળીંગાએ કહ્યું.

કાહરે.

સખી સરોવર આપણે, વળી ધસી ધસી ધ્રુવે કાઢ પાય;

દુખેરે થાઓ રાજ દુખળારે, વળી લાંબીરે કરકર ખાય.

સાવળીંગાએ પોતાની સાહેલીઓને લાંબો હાથ કરી કહ્યું કે
આ કાણુ આપણા સામે બેસી પગ ધ્રુવે છે ને રાજને લાંબો હાથ
કરી સમશામાં ચંદનખાગ ખતાવ્યો કે તમે ખાગમાં જાઓ હું આમને
રમતે વળગાડી આવું છું, પેત્રી સાહેલીયો રાજને જોઈને કહે છે કે
અમે છોડીઓ રમીએ છીએ ત્યાં આવી કેમ બેઠા છો ? તું તારે
રસ્તે જા ? સાંભળી રાજ પોતે ચંદનખાગમાં ગયા અને આસોપાલ-
વના ઝાડ તળે જઈ બેઠો.

એમથી એક અલખેલડીને, વળી નાવા તે જાતે બેઠી નાર;

પાવઠડેરે જોને પદમણીરે, વળી પુતળીઓની જોને હાર.

ચોપાઈ—પુતળીઓની જોને હાર ઝમુકે છે દામની;

હાથી કોકાં ખાય, ધ્રુવે છે કામની.

પછી સાવળીંગાએ વીચારું કે રાજને ખાગમાં મોકલ્યા છે
ને હું અહીં રમત કાં છું તેથી અકળાશે. માટે હવે જઈ એમ
ધારી પોતે સાહેલીઓને કહે છે.

સોહલો.

જેવા જેવો ચંદનખાગ છે, ને ત્યાં એક આ ખીયારો માળીજ રહે,
જુઠી જુઠી સાખ્યો ભરેને, દરખારમાં જઈ દંડજ કરે.

હે બેન ! ખાગતો જેવા જેવો છે પણ માંડી એક માળી છે
તે દરખારમાં જુઠું કહી દંડ કરાવે છે તે હમણાં ખાગમાં ગયો છે
તે ઘેર જશે એટલે આપણે જોઈશું, ત્યાં સુધી આપણે આખમીયા

મણી રમીએ, પછી ખીજ સંતાવા માટે જુદી જુદી નાડી અને સાવળીંગા નાઠી તેવીજ બાગમાં ગઇ.

હાહરો.

સામારે આંખા જોને આંખલીને, વળી છે દાડમ અને દ્રાક્ષ;

આસો પાલવને ઓળવેરે, ગોરીએ ફેળામાં પાડી છે વાટ.

સાવળીંગા પોતે આસોપાલના ઝાડને ઓઠે થઇ ફેળામાં રસ્તો પાડી કુલના છોડે ખુલતી જાય છે. કેમકે એને કાંઇ ખીક નથી મને કાંઇ ખીજશે ? બાગના માલીકતો એને તાબે થઇ એનાથી પહેલાં આવીને બેઠા છે.

શીરપર બેટી લટીયાને, વળી છુટેરે પેટે ચાલી જાય;

પદ્મનીને તો પ્રેમ ધણોને, વળી લાલજ આંખો જોને થાય.

સાવળીંગા ને સદેવંત મહા કામાતુર થયાં છે ને સાવળીંગાના માયાના વાલની લટો છુટી ગઇ ને કામના ફેફમાં આંખો લાલગુમ થઇ રહી છે પોતાને ઠંડા પવનથી ને કુલની મુગંધીથી ધણો પ્રેમ થઢે છે પછી સદેવંતનો હાથ ઝાલી ચંપાને ધટામાં જઇ બેઠી ને સદેવંતને કહે છે.

ચોપાઇ—ઓ અલબેલા રાજ, બલા તમે આવીયા;

સુડાને સંદેશો, લખીને તેડાવીયા.

હું વારી મારા રાજ, વારી વારી તેડાવીયા;

વચન બાંધ્યાં હોય, જન્મરો અમે હારીયાં,

અમે આંખ્યા વાલમરાજ, તમારી વાડીએ;

છેલ છખીલા શામ, આંખોને મોજો માણીએ.

સાવળીંગાના મીઠા અમરત જેવા વચન સાંભળી રાજ મહા કામાતુર થયો ને તેના નેણની અદાએ કરીને તેનું કામજ લેલ્યું.

બેદાષ ગાંડાતુર થઈ રહ્યા છે ને શાવળીંગાના મોઢાને હાથેવતી ખુબ દુખાવે છે ને તેના કામળ છે કમળ પત્ર જેવા અધર ઉપર ચું-
ખન કરે છે.

અલભેલ કીર્ધા એલવ, નાખી ગળામાં આવડી;

હિભા છે જોડા જોડ, ચંપાકેરી છાંયડી.

હાહરો—મેલોને છખીલા શામ, મોડું માર ભાગશે;

અમો ચુકી દઇશું વેણ, કડવા, તમને લાગશે

સાવળીંગા કહે હે મહારાજ તમે મોહોડું દખાવો છો તો તે
દુખવા આંખું ને ભાંગી જશે અને પછી તમને કહીશું એટલે રીસ
અડતાં વાર નહીં લાગે માટે મો ચુકી દો ? એવું કહેતાજ સદેવ તને
રીસ ચડી કે રાંડને હું હેતમાં પ્યાર કરું છું ત્યારે એ વળી એની
મોટાઇમાં જાય છે, તેથી પોતે આધા મેઠા ને સાવળીંગાને કહે છે

ચોપાધ—ઓરે નારી અજાણ્યું, મારે નથી પ્રિતડી;

લેવા આંખો કાઢ, રાણીજીની રીતડી.

પ્રિતોને પરિણામ છે, તે તો અમે જાણીયાં;

આલો અમારી રીત, વહાલા કરો વાણીઆ.

હે સ્ત્રી ! ન જાણીશ કે હું તને વળગતો આવું, પણ મેં તારી
પ્રીત જાણી, માટે મારી રાણીજીની રીત પાછી આપ, અને તારો
વાણીઆ જે આવ્યા છે તેને વહાલા કર ? મારે તારો ખપ નથી !
આવા રાગનાં રીસનાં વચન સાંભળી શાવળીંગા નરમ થઈ મનમાં
કહે છે કે હું તો હસતાં હસતાં કહેતી હતી અને આ તો પાછા
રીસાયા હવે સમજાવું એમ કહી કહે છે.

રાગ સોળ સાહેલીઓનો સાથ, જીવન જે તેઓ રહ્યા;

નાખ્યા ગળામાં હાથ, અંખોડા રેલે ગયા.

હેતે દુખાવ્યું મોડુરે હાથ, મોડુરે મારૂં ભાગશે;
મજથી કેમ દેવાશે ગાળ, લાખેણા રાજ લાજશે.

હે રાજ ! તમે તો મારું હસતે મોડું દુખાવ્યું હશે. પણ મારું મહોડું મસ દુખ્યું ત્યારે મેં તમને કહ્યું. જો તમને આડો જવાબ આપું તો આપની પાસે રીસતું તો વસાણું જ છે, તેથી મેં વિચાર કરીનેજ આ કહ્યું. કાંઈ તમે મને ઓછા વહાલા છો કે તમને ગાળ દેખાયે ! રાજ કહે ધડીમાં હસાવે ને ધડીમાં તરછોટી નાખે છે ને ધડી પછી તું તો પરણીને જવાની છું મારે મારે તો પ્રીત કરી નથી ધડી સારું ક્યાં પાછો તારી પાછળ સોચના કરતો ફરે તે સાંભળી શાવળીંગા કહે છે.

દોહરો.

સુણ સદેવંત સાવળીંગા કહેને, વળી એવું શું બોલોછોરે આપ;
વરું તો સદેવંત કુંવરને, વળી ખીન્ને મારે ભાઇનેરે આપ.

હે રાજ ! તમે મને કહો છો કે તું પરણીને સાસરે જઈશ પણ આ મારું વચન કે પરણું તો સદેવંત કુંવરને નહીં તો ખીન્ન બધા મારે ભાઇ અને આપ બરાબર છે.

સુણ શાવળીંગા સદેવંત કહે ને વળી હાથમાં રાખજો વિચાર;
કાલ આપ્યા તે પાળજોરે, નીકર ખરતી નથી ઢાંકણ હાર.

હે શાવળીંગા તું આ કાલ આપે છે, પણ વીચાર કરજો ? જો નહીં પાળે તો તારીને મારી બેની લોચ રઝળશે.

જેવાં બોલ્યાં ગોરની વાડીએ, ને વળી એ વાતો અહીંયાં તું માન ;
કુડ કપટ તજો માનની ને વળી અમે તમારે મેં માન.

ગોરની વાડીએ વચન આપ્યા હતાં, અ ને અહીંયાં આપે છે
તેવાં પાળજો ને તારા મનમાંથી મશ્કરીને કપટ કહાડી નાખજો.

આવું સાંભળી શાવળીંગા ખુશી થઇ રાજનો ધણો આગ્રહ જોઇ.
 પોતે રાજને લેઇ ચંપાની ઘટામાં જઇ પોતાનું ચીર પાથરી બેઠા.
 ચોપાઈ—ચોપટ કીધાં ચીર, પીતાબર પાથર્યા ;

નાખી ગળામાં હાથ સજ્જનો સારજ કર્યા;

બેઠા જોડાજોડ લાગે બહુ સારિયાં;

નાની સરખી સાહેલીએ; આવીને પોકારીયાં.

જ્યાં બંને જણ ચંપાની ઘટામાં ચીર પાથરી બેઠા છે એટલામાં નાની સરખી સાહેલી હતી તે બીજીએને તેડીને બોળતી બોળતી બાગમાં આવી સાવળીંગાને બોલાવી, એ સાંભળી શાવળીંગા જાટ ઉડી અને રાજ ઝાડ એટલે સંતાપે હવે શાવળીંગાને સાહેલી કહે છે કે તું કોની સાથે વાતો કરતી હતી શાવળીંગા કહે—તુ આંધળી થઇ હજી ! તારો બાપ કાણ છે ? અહીં હોય તો જો હું તો આપણે રમતાં હતાં તે વખત કાંઈ સતાઇને બાગમાં દોડી તે દોડતાં મને કંઈ ચડી એટલે મારૂં ચીર પાથરી અહીં સુતી સુતી ઉઘ્યા કરતી હતી તેથી તે જ જણ્યુ કે કાંઈની સાથે બોલે છે, તે સાંભળી નાની સાહેલી બોલી.

દાહરો.

સુણને મારી સાહેલડીને, તમે કાક સાથે કરતાં હતાં વાત;

તમને જોવાને અમે આવીયાંને, વળી સોળ સાહેલીઓ સાથ.

હે શાવળીંગા ! તું વાત કરતી હતી તે અમે નજરે જોયું ને જુદું કેમ બોલે છે ? બાવા તેના બોલ સાંભળી શાવળીંગા નાની સાહેલીને કહે છે.

નાની સરખી સાહેલડીને, વળી મરજો તારો જોને વીર;

વાલમ મારો વીયોગે મયોને, હુંતો સુખ ન પામી શરીર.

હે રાંડ ! તારાં મુળ વઢાયાં ને તેં મારી પેર બગાડી એમ કહી સાહેલીએને લમ્પ ધર બણી ચાલી રસ્તામાં ચાલતાં વાડીના ઝાંપા આગળ મહાદેવનું દેવળ હતું તેમાં સાવળીંગા દરશન કરવા મમ્મ ત્યાં મહાદેવને કહે છે.

સીપાઇ—દેરાં એટલા દેવ, પથરા મેં તો બણીયા;
 શાવળીંગાએ સોનાનાં છત્ર, સદાશીવને માનીયા.
 અલખેલો મારો રાજ, દીડી નજરે બાળથું,
 સોના કરાં છત્ર, સદાશીવને ચઢાવથું.

શાવળીંગા સદાશીવને કહે છે કે જ્યારે મારા રાજને હું મળીશ ત્યારે તમને સોનાનું છત્ર ચડાવીશ એવી માનતા માની પોતે ધર બણી ચાલી સદેવંત પેલી નાની સાહેલીને ગાળો દેતો દેતો પોતાને મહેલે ગયો હવે શાવળીંગાના આપ જન તેડી લાવ્યા અને હવેલી-માં હિતરો આપ્યો. પછી શેઠે કુલોકાનો વરઘોડો ચડાવવાની તક્યા-રી કરી અને મોટા શાહુકારોને વરઘોડે આવવા તેડાં મોકલ્યા પછી શાવળીંગાને પીઠી ચોરવા સાર ખોલાવે છે તો શાવળીંગા નથી શેઠ કહે આ વખત ક્યાં ગમ્મ હશે ! એમ કહી સીપાઇ-એને જોળવા મોકલ્યા શાવળીંગા ધેર આવી એટલે સરવે સાહેલી-એએ પીઠી જોળવા માંડી

સોહલો—કંકુ ને કેસર ઘોળાવ, પદમણી ને પીઠી ચોળાવ.

સરખી સાહેલી મંગળ માથ, પદમણી ઉપર રડા પડદા થાય.

શાવળીંગાને પીઠી ચોરી નવરાત્રી વસ્ત્ર શલ્યુગાર પહેરાવી તૈયાર કરી હવે પદમશા શેઠે કહ્યું કે રાજને જન્મેને કહો કે પદ-મશા શેઠની દીકરી શાવળીંગાનું આજ લગ્ન છે માટે કુલોકાના વરઘોડમાં આપ સ્વારી લેમ્મ વહેલા પધારજો સીપાઇએ ત્યાંથી

રાજા પાસે આવી રાજાને કહ્યું, એટલે રાજાએ સદેવંત કુંવરને સાથે
 લઇ જવા જોલબ્યા, ત્યારે સદેવંતે કહ્યું કે મારા શરીરને મુખ નથી
 તેથી હું તો નહીં આવું તમે એકલા જાઓ ? (મનમાં કે રાડ એકતિ
 મળી ત્યાંથી પાછા આવ્યા તો પછી આ ધણા લોકમાં શું વરવાનું ?
 મુઓ એ શેઠને મુખ એની છોડી કે વગર દુઃખે માંદા થવું પડે છે)
 પછી રાજા પોતે હાથી ઘોડા પાલખીઓ અને રથ લેઇ શેઠને ત્યાં
 આવ્યા એટલે સર્વે લોકો તૈયાર થયા ને પછી કન્યાને ઘોડે બેસાડી
 એટલે વાજત વાગવા માંડ્યાં.

ધમ ધમ વાગ્યાં જોને ઢાલ, ત'બાજી જોને ગડમડ્યાં;

અમીર ઉમરાવ, સાથે સરવે પરવ્યાં.

ત્રંબક વાગે જોને તુર, શરણાષ્ટમે સાદજ પુરીયા;

ધીડધીડ વાગે નોખત, ને તાંસાં વાગે સુરીયા.

પાલખીઓ ને મુખપાલ, હાથી ઘોડા હળ હજે;

શેઠેરના સરવે લોક, કુલેકુ જોવા મજે.

શાખો બાંધી શાલીવાન, મોટે માંડવ આવીયાં;

માંડવ ફેરી માંહય, આવકાર લેઈ પધરાવીયા.

સાથે સારા લોક, વેપારી વાણીઆ;

ઈંદ્રનો અવસાન, એણી પેરે આણીયા.

ઘોળા ને ધવળા ચાર, ઘોળી જોને જોતરીયાં;

તેતો જે તો ખાર સરવે બેલા લેઇ પરચરીયા.

એવી ધામધુમથી વરઘોડો ચડી બજારની વચે જઇ સોનેરીયા.

ચોકમાં આવ્યો ને ત્યાં વાજતની ધુમ મચી રહી. તથા બંદુકોને
 તમંચા છુટી રહ્યા છે તેનો અવાજ સદેવંત કુંવર સુતા છે ત્યાં
 આવ્યો તે સાંભળી રાજા કહે કે વરઘોડો તો જોડે એમ ધારી પોતે

અગાશી પર ચડ્યા ને જુવે છે ઇંદ્રધટા થઈ રહી છે ને તમામ
રસ્તો લોકથી ભરાઈ ગયો છે તે જોઈ સદેવંત કુંવર ખુશી થઈને
કહે છે કે આમાં મેળાપ તો નહીં થાય પણ જોઈએ તો ખરા કે
તેણે કેવા સજુગાર પહેર્યા છે એવું ધારી પોતે હેમ મહેલમાં આવી
અમુલ્ય શજુગાર સજે છે.

દાહુરો.

જરકશી જામે પહેરીયો, ને વળી માથે તો કસમી મોળ;
રત્ન જડીત શીર પેચ પાંધીઓ, તે દીસે છે આકમઝોર.
કલગી તોરા શોભતાને, વળી ગળે મોતીયન ફેરા હાર;
કમરે શેલાં લપેટીયાં ને એમાં ઝુકી રહી તરવાર.

ચોપાઈ—ઝુકી રહી તરવાર, કામ રૂપ સમા જાણીયા;
સજ્યા શોભીત હથીયાર, તરકશ લેઈ તાણીયા.
તરકશ તીર કમાન, હેમ જડ્યા હારડા,
સાંજ સોનેરી ગરકાવ, કટોરો છે વાંકડા.
ગરજેડાની ઢાલ, બાલા જોને જળહજો.
એકલડા રાજકુમાર, મહેલમાંથી ઉતરે.

હવે સદેવંત પોતે બની ઠણી મહેલમાંથી ઉતર્યા ને ઘોડેસ્વાર
થઈ ચાલ્યા.

એકલડા અસવાર, દરબારમાંથી નીસર્યા;
સાંજ સોનેરી ગરકાવ, વાગે ઘોડાને ધુધરા.
આવી તરેહથી ઘોડેસ્વાર થઈ વરઘોડા સાથે જાય છે તો સા-
જનના લોક કુંવરનું રૂપ જોઈ ચંચા ખુશી થયા.
મહાજન મોટા લોક, કુંવરને વખાણીયા;
આવ્યા સોનેરીયાં ચોકમાંય તેજ લેઈ તાણીયા.

ન્યાં સદેવંતે કન્યાનો ઘોડા જોયો એટલે રેવંતને ખેંચી તેની
ચડમાં જઈ ઘોડાને ધીમે ધીમે ચલાવા માંડ્યો, પણ સાવરીંગા સદે-
વંતના સામુ જોતી નથી, તેથી રાજા ગુસ્સે થઈને કહે છે કે રાક
મને તો કહેતી હતી કે મારે તમારા વીના ખીજે ભાઈને બાપ છે
ને આતો પરજીવામાં ગાંડાતુર થઈ છે, તેથી ચાત્ર પાછા એમ
ધારી પોતાના રેવંતને ચાળક મારી કહે છે.

દાહરો—હે રેવંત આપણને વળી, ન કરે પરાધરે બાશ.

આ કાગળની વાડીઓ, ને એમાં નથી સોરંગીની વાસ.

સોહલો.

એમાં નથી સોરંગીની બાશ, ને અમથો જીવ મારો ફરેરે ઉદાશ,
જોખન મારૂ બાજેવેશ, હવે લખ્યું છે મારે દેશ પરદેશ.

રાજા કહે છે કે ઘોડા ઘેર ચાલે ? આ કાગળની વાડીમાં સો-
રંગીની વાસ ક્યાંથી હોય ને અમથા ઉદાશ થવું પડે છે. આવા
રીસનાં વાક્ય સાંભળી શાવળીંગા વિચર કરે છે કે રાજાના સામુ
ન જોયું તેથી રીસાયા, પણ શું કરું ? આટલા લોકમાં કેમ બોલાય
જો પુલેકુ હિતરે ને હું વહેલમાં ગણેશ આગળ વર તોરણ આવે
ત્યાં સુધી એકલી રહીશ. તે વખત સીના રૂપે આવે તો મેળાપ
ચાય એમ ધારી પોતે રાજાને સમજાવે છે.

દાહરો.

સુંદર શ્રીફળ હાથે ધરીને, ગોરી ચુડીઓર ખખડાવે,
અધીર ઓઠી ચુંદડીને, વળી શાનુમે સમજાવે.

સાવળીંગા પોતે એક હાથમાં શ્રીફળ લઈ મીઝે હાથ હંચો
કરી ચુંદડીને ધુધટો તાણી ચુડીઓ ખખડાવતી રાજાને બનાવ્યું
કે તમે સી થઈ મારે મોહાલે આવો. સદેવંતે ચતુર હતો તે

સમજી ગયો કે મને સ્ત્રીના વેશે તેડે છે, એમ ધારી પોતાને મોહેલો
આવ્યો હવે વરઘોડો ફરતો ફરતો ધર આગળ આવ્યો ને ઉતર્યો.
એટલે શાવળીંગા ગણેશ આગળ જઈ બેઠો અને સાહેલીઓ સરવે
આવા લાગી. હવે સદેવંત કુવરે રાણી પાટમદેની પેટીઓ ઉઘાડી
તેમાંથી સોળે સણગાર લેખ પહેર્યા, અને જે રાણીની અમુલ્ય સાડી
હતી તે પહેરી, હીરા જડીત વાળી પણ પહેરવા જાય છે પણ વેહે
વીના નાકમાં રહેતી નથી, તેથી વળખાં મારે છે, એટલામાં રાણી
પાટમદે વરઘોડો જોવા અમાશી ઉપર ચડી હતી તે નીચે રંગ મો-
હોલમાં આવ્યાં. તો સદેવંત સ્ત્રી બનીને બેઠા છે ને નાકમાં વાળી
રહેતી નથી તે દખાવે છે એટલે રાણી પાટમદે ઓચીંતા કહે છે કે
રાજા વેહ ન હોય તો હાવો આ સોયો ધાલી વેહ પાડું. સદેવંત
પાટમદેને જોઈ મનમાં શરમાય છે.

ચોપાઈ—કેમ કરી રહેશે મહારાજ, વેહે વીનાની વાળીયું,
નર બાગી થઈ છે નાર, તે તો મેં બાળીયું.
પુરુષ તણો જોને વેશ, તમારોરે લાજશે.
ઢળતી મેલતા ઢાલ, તે આ ચુંદડી કેમ છાજશે.

ઢાલ બાંધતા હતા તે ચુંદડી કેમ શોભશે ને આથી તમારો
મરદનો વેશ લાજશે, તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

કવીત—રાજનકી રીત ગઈ, મીત્રતાસે પ્રીત ગઈ.

નારકી પ્રતીત ગઈ. જહાં રહી જીવ બાયો હે.
સેખનકો બાવ ગયો. પંચનકો નાવ ગયો,
સાયકો પ્રભાવ ગયો, જુઠહી સો આયો હે.
મેઘનકી વૃષ્ટી ગઈ, ભુમીસે તો નીરટ ગઈ.
સૃષ્ટીને વીપ્રીત હોઠ ધાયો હે,

કીજીએ સહાય કપાળ કહત હે કવીરાજ;

કઠીણ કાળ કાલી કાસ ચલે આયો હે.

હે આ ! તું મને શિખામણુ દે છે પણ એમાં મોટા મોટા મરક થઈ ગયા છે તે સાંભળી રાણી કહે છે કે કાંઈ તમારા જેવા નહીં થયા હોય કે પરમેશ્વરે મરદનો અવતાર આપ્યો છે ને હાથે વતી આનો અવતાર ભોગવવા હજી છે? માંસ ખાતા કહે તે હાડકાં ફાટે બાધી ફરતા દશે ? રાજા કહે-રાંડ તું તારી જાંઘ હાથેવતી ઉઘાડી બોજી ખુલે છે, પછી રાણી રાજા ધણું ચીડાય માટે છાનાં રક્ષાં અને સદેવંત મેહેલમાંથી ઉતરી રમણુમ કરતા સાવળીંગા પાસે ગયા, ત્યાં બાયડીઓ ગાય છે ને હયાડય થઈ રહી છે. તજે પેસવા નય છે તો બાયડીઓ મોઢા મારી બહાર કઢાડે છે. ને રાજા ધકકા પાટુ ખાતા થાક્યા, પછી નીરાશથઈ કહે છે-રાંડે મારી મશકરી કરવા સાથ તેડાવ્યો, એમ જાણી પોતે મેહેલની સામે જઈ સરમવાન થઈને બેઠા. ને આંખમાંથી ઝરઝર આંસુ ઝરતા માંડયાં સાવરીંગા રાજાને જોવા સારૂ ઝડપે આવી જીવે છે તો રાજા વેગળે બેઠા છે ને આંખમાં ઝરઝરીયાં આવ્યાં ને પછી ત્યાં રહી કહ્યું.

ગોપાઈ—ઉતારાની એકાંત, રૂડેસાં જાણીએ.

છેલ જખીલા શામ, આવોને મોજ માણીએ.

આ અલખેલા રાજ મેલે તમે આવીયા,

ગોપીયુ કરા વેશ, બલા, તમે બખવીયા.

આવું સાંભળતાં સદેવંતે ઉંચું જોયું એટલે સાવરીંગાએ ધસા-રત કરી કહ્યું કે આ પાછળ થઈ બારીએ આવો ! સદેવંત ત્યાં થઈ સાવરીંગાના મેહેલમાં ગયા. ત્યાં પલંગ ખુરશી ફાય અને પોટયો

ઢાળી મુકી છે તેના ઉપર મખમલનાં ઓશીકાં વગેરે તરેહ તરેહનાં
ખીજાનાં પાથરી દીધાં છે, અને રાજને ખાવા માટે દુધ, સાકર,
બદામ, પીસ્ટા ચાશરી, દ્રાક્ષ, અખોડ, ડીસમીસ, અંગુર અને
નાળીએરી વીગેરે નાના પ્રકારનાં મેવો મુખ આગળ લાવીને મુક્યો
છે અને મુખવાસ સારા પાનસોપારી, એલાયચી, જાયફળ, જાવંત્રી
તજ લરીગ અને કસ્તુરી એવા અનેક પ્રકારના ખુશબોદાર તેજના
લાવી મુક્યા છે. અને તમામ રંગ મહેલમાં અતરની ખુશબો ઉડી
રહી છે. તે જોઇ સદેવંત ધણો ખુશી થયો કે આવું સુખ મેં મારી
રાણી સાથે નથી જોય્યું ? પછી સાવરીંગાને કહે છે.

જેમતેમ કરી બેઠાં જોડાજોડ કહું એક વાતડી,

શાવળીંગા તુજ વીણુ મમ જસે મારી રાતડી.

નાના થાજે નાર, પુરી તમારી પ્રીતડી.

હેતેને પ્રીતે કાય, આલો રાણીજીની રીતડી;

મુખ દિઠે દુખ થાય, જ્યારે નેણાં જાળીએ,

ચડ્યો કસુખી રંગ, તે ધોઇને ટાળીએ,

સઉથી ઉતમ જાત તમારી નાતડી.

સુણ શાવળીંગા નાર, માનો અમારી વાંતડી.

હે શાવળીંગા ! કાલે તો તું પરણીને ઘેર જઇશ, માટે તું મારી
રાણીની રીત પાછી આપ, એટલે હું મારે ઘેર જઈ તે સાંભરી
સાવરીંગા બોલી.

દાહરો—આ જોમેથી જાઓ નહી કહુંને વળી રહોને આજીની રાત

આવી એકાંત નહી મળેને, રાજ કરાને બાલેરી વાત

એ પાઘ... સ રાં સારાં સુંદરીરે, આપ્યાં બેસવા ખીજાણાં;

જાજમને ગલેય, પાથરણાં પાથર્યાં

અક્ષમેલ રાજ, અક્ષમેલા તારી જાણીએ;

છેલ જખીલા શ્યામ, આવોને મોજે મારું એ.

હે રાજ ! હું તો આ જીભથી જાણો નહીં કહું ને આવી
તમને એકાંત નહીં મળે, માટે બેસો ? પછી બંને પક્ષગપર બેઠાં
હવે સદેવંત કહે છે.

દોય કરી જોડ કાઢ, કામની તને કરમર,

આપું માલ અપાર, સાસરવાસો હું કરું.

સમજી થાજે નાર, પુગી તમારી પ્રીતડી,

હેતને પ્રીતે આલ, મુને રાણીજીની રીતડી.

હે સ્ત્રી ! હજી સુધી તારે ને મારે કંઈ છે નહીં; મારે મને
મુકી દે તે સાંભળી સાવરીંગા કહે.

નહીં આપું રાણીજીની રીત, સાંભળો વાતડી,

નથી ગતી જરાય, માજનીઆની નાતડી.

કડવા લાગે છે કાઢ, વેપારી અને વાણીયા,

પહેરાવો પાટમદેના શણગાર; કરી લેજો રાણીયાં.

હે રાજ ! હું તમારી રાણી થઈ ચુકી છું.

ના ના કહેતાં નાર, પરાણે ના હોય પ્રીતડી;

મહારાજનને ઘેર ના આપું રાજવાળાની રીતડી,

રાજવળાની મતલબ, તે જાણે અમારી રાણીયાં,

મોજ ક્યાંથી માણો, વેપારી તમે વાણીયાં.

હે સ્ત્રી ! તું પરાણે પ્રીત કરી એમાં શું ? તે સાંભરી સા-
વરીંગા પોતે રહન કરે છે.

જી કરીને કાઢ રાજ તમે મને છેતરી;

આવા નમેરા નાથ, માથે તમે ઝાઝી કરી.

આતમ પ્રાણુ આધાર જીવું નહીં તે જાણીએ;

સાચુ માનને શ્યામ, પ્રાણુ અમે તો પાડીએ.

હે રાજા ! તમે જ્યારે એમ કરશો ત્યારે હું મારા પ્રાણુ મુ-
કીશ તે સાંભળી સદેવંત કહે છે.

સમયરોમાં ચેરો તારો થાય, તેતો અમે જાણીએ;

લયડતી ચાલતો વર, ગમતો નથી વાણીયો.

રાજા દયા લાવી શાવળાંગાનો આગ્રહ જોઈ મહા કામાતુર
થઈ રહ્યા ને શાવળાંગાની કાટમાં હાથ નાંખી પલંગપર જઈ બેઠા
પછી રાજા થઈ સદેવંતને કહે છે.

મુંગીપરના રાજ્ય, પધાર્યા મારે ઢોલીએ;

ધન ધન મારો અવતાર, લાખેણો લદાવો લીજીએ.

હમયા કરાં હેત બેઢેરે બતાવ્યા;

જ્યાં ધણા પ્રેમમાં એક એકના ગળામાં હાથ નાંખી બેઠા છે
એટલામાં લીલાવતી નણુંદ તેની ખીજ સાહેલીએ અને દેવજીવ્યાસ
કન્યાચુડો ને પાનેતર પહેરવાનું લઈને આવ્યા ને શાવળાંગાને બહા-
રથી હાંક મારી તે સાંભળી સાવળાંગા કહે છે કે કેમ કરીશું રાજા
કહે ભોગ તારા મેં તો તને કહ્યું હતું કે તું મને અહીંથી જવા
દે; પણ તને વાતોનો રસ ધણો રહી ગયો હતો હવે તારી નજરમાં
આવે તેમ કર ? તે સાંભળી શાવરીંગા કહે છે.

કંથા તમે દેવજી જાઓ, ત્યાં અમે આવશું

વળી સધળા બોલ ત્યાં અમે પાળશું;

રમસું સારી રાત, મેજ આપણ માણસું;

અમે પરદેશી મેમાન, સવારે છીં યાલસું

હે રાજા ! તમે શું કરવાને મુજાઓ છો, તમે દેવળમાં જાઓ
અને હું પણ ત્યાં આવું છું તે સંભળી સદેવંત કહે છે.

દીવસ આયમ્યા પછી કેમ પગ બહાર મેલીએ;

આપણુ ઉતમ જાત, વેણુ કેમ કાઢીએ.

કામની દેવળ માંય અમે તો નહીં આવીએ;

કહું સાચી વાત, રહ્યમાં જાણીએ.

હે શાવળીંગા ! આપણે સારા માણસના છોર થઇને રાતે કેમ
બહાર નીકળાય ? તે સંભળી શાવળીંગા કહે છે.

કયા દેવળ કાચ, અમે તો આવસું;

વાઢી અમારું શીષ શક્તિને ચડાવસું;

જે જે સાચી ખોટી વાત, સવારે સંભાળસું;

પદમણી કહે છે રાય, પ્રાણુ અમે પાડસું.

તમે નહીં આવો તો અમે ત્યાં માથુ કાપી શક્તિને અર્પણુ
કરીશું તે સંભળી સદેવંત કહે છે.

કામની સેને કાઞ, પ્રાણુ તમે પાડશો;

ઠાલા અમારા શીર પર, દોષ તમે ચડાવશો.

હે સ્ત્રી ! તારો પ્રેમ મારા ઉપર ધણો છે, તેથી હું દેવળમાં
જમે તેમ કરીને આવીશ એમ કહીને રાજા નીચે ઉતરે છે, રસ્તામાં
શાવળીંગની નણુંદ લીલાવતીને અથડાઇ સદેવંત ચાલતો થયો તેથી
લીલાવતી શાવળીંગાને કહે છે.

કાનો કીવો સંગ, રંગ રસ લેખ ગયો;

વહુજી સાચું માન, એ નારી કે નર હતો ?

વહુજી શાવળીંગા ! આ ગયો તે મને પુરૂષ જેવો લાગે છે.

અમે બણતાં એક નીશાળ, એછે રાજાની કુંવરી;

આવી હતી મુજ પાસ, મળવા હરખે ભરી.
જમતાં એકજ થાગ, સુતાં એકજ સેજડી,
નશુંદ સાચું માન, હરખી સાહેલડી

હે લીલાવતી રાજની કુંવરી ને મારે બાળપણમાં બેહેનપણું
છે તે મળવા આવી હતી, એટલામાં ગોર ચુડો લઇને પહેરાવવા
આવ્યા શાવળીંગા કહે છે કે હું તો ચુડો પાનેતર પહેરવાની નથી
ને પરણવાની પણ નથી, માટે તમે મને કાંઈ ઉપાય બતાવો.
વળી તેણે ગોરને રાજ કરવાની લાલચ બતાવી એટલે ગોરે જણ્યું
કે આ રાંડે ધાર્યું હશે તે અંતે કરશે, ને હું મેલીશ એટલું મારું
જશે, માટે “ વર કન્યા મરો ” એમાં મારે શું ? એવું ધારી
ગોર કહે છે.

કાંઈ સરસ ઉપાય શોધો, શું અમારું જાય;
કહેશે તે કરશું અમો, કારજ તમારું થાય.

આવું સાંભળી શાવળીંગા ખુશી થઇ ને ગોરને હજાર રૂપી-
યાની વીટી પેહેરાવી દીધી, ને ગોરને કહ્યું કે મારી લગ્નગીયા
દાસીને મારો શણગાર પેહેરાવીને બેસાડું જે તેને પરણાવીને ધુધરો
તણાવી જાતીવાસે લેઈ જાએ. આવું સાંભળી ગોરે પહેલાં તો લપ-
કારા લીધા, પણ વીટી ભણી નજર કરી એટલે હોંમત આવી ને
બોલ્યા કે બેન કવી શીકર નહીં ? હું કાંઈ ઓછો ચતુર નથી ? એમ
તે મારી બુદ્ધિ મોભાગ્ર જેવી છે, આવું સાંભળી શાવળીંગાએ દાસીને
લાકડે માંકડુ જડી દીધું ને વીધી પ્રમાણે પરણાવ્યાં.

હવે શાવળીંગા દાસીના શણગાર પહેરીને જાતીવાસે ગઇ ને
પેશાબનું નામ દઇ ઓરડામાં એકાંતે હારે દાસીને લેઇ ગઇ અને ત્યાં
પોતાનો પોશાક બદલ બદલ કરી દીધો ને દાસીને કાઠી મુકીને

પોતે શેઠની પાસે મધ જતાજ શેઠની આંખો અંજાઈ ને તેજ
સ્થંભ ત્યાંથી પ્રગટયો દીવસે વીજળી તો હોયજ નહી એમ ધારી
ભયભીત થયા પછી તો ધીરે ધીરે જોયું તો શાવળીંગા ઝાળખાઈ
ઐટલે રાત્રે આશ્ચર્યથી પોતાના પક્ષગમાં બેસાડી વાત ચીત કરતાં
શેઠનું કામ વોહવળ થઈ ગયું, તેથી કહે છે કે હે સ્ત્રી! હવે આપણે
સુષ જન્મ્યે ? કારણ કે રાત ગઈ છે ત્યાં શાવળીંગા બોલી.

હાહરે!—પ્રેરે માનીતી માનતારે, મને મળશે રૂપાળા કંથ;

પ્રથમ પુણ્ય મહાદેવનેરે, વળી આવી સ્થળ એકાંત.

આવું સાંભળી રૂપાળા શેઠ તો બહુ ખુશી થયા ને બોલ્યા કે
તે બહુ માથાકુટ કરી દેખાય છે, પણ બળ્યું આવી તે બાધા રા-
ખાતાં હૃદયું, આટલી રાત્રે એકલાં કેમ જવાય ? બીક ન લાગે ?
શાવળીંગા મહાદેવના મંદીરમાં જઈને ઉભી. રાત અધારી ધીર છે.
નાના વીધના પ્રાણીઓથી ચોપાસ ભય હિત્તજ થાય છે જાણે આ-
મથી આવશે કે આમથી ? તેમાં વળી દેરાનાં કમાડ વાસેલા છે
માટે શાવળીંગા કહે છે.

રેન અધારી હું એકલીરે, ખાવા ધાય છે પરવત પહાડ;

બાર ઉધાડો મારા સાહેબારે, મારા વેરો થયા છેરે ઝાડ.

હે રાજા ! આ ઝાડનાં પાંદડાં ખડખડ થાય છે ને મને બીક
લાગે છે. હમણાં મારૂં કાળજી ફાટી જસે, માટે ઝટપટ કમાડ ઉધાડો
તોય સદેવંત બોલતો નથી ત્યારે ફરી બોલી.

ચાર દીશાએ હું જોઈ વળી ને, થાડી કરી શોર બકાર.

કાંતો સદેવંત સુષ ગયો, ને કાં તો મરી ગયા છે ચોર.

શાવળીંગાએ જાણ્યું કે રાજા જો હોય તો મારો સાદ સાંભળી
બોલ્યા વીના રહેજ નહી, તેમ રાજા વચન આપીને આવ્યા સિવાય

પણ રહે નહીં? માટે કાછોટો વાળી દહેરા ઉપર ચઢી શીખર ઉતારી
 માંસ પેઠી ને જીવે તો દીવા બળે છે ને રાજ બર ઉંઘમાં સુતાએ
 ને પોપટ પણ પાંજરામાં છે. શાવળીંગાએ ધણા સાદ કીધા તથા
 ઘાઝી બાઝીને તેને ધણો હલાવ્યો, પણ કોઈ બોલતું નથી, ત્યારે
 માયું કુટીને કષ્પાંત કરતી હાથ વડે માથાના વાળ ઉખાડે છે એવડે
 મરવાનો પણ વચાર કર્યો. આટલું જોયું ત્યારે પોપટને ખાતરી
 થઈ એનો પ્યાર સંપૂર્ણ છે. ત્યારે પોપટ શાવળીંગાને કહે છે.

માં કુટ માં કુટ કામની, ત્યારે ઘેને ભરાયો ભરચાર;

રાજ ઉઠશે પ્રભાતમાં માન સાયું શાવળીંગા નાર.

અરે શાવળીંગા તું શીદ મરે છે? સદેવંતને કેદ ચઢી છે તેથી
 બોલતો નથી, તે સાવળીંગા કહે છે.

સુણો સોભાગી પોપટા, તું તો પન્નબવનો મારો વીર;

સુતા સદેવંત જગશે ત્યારે, કહેજે સત્રજી તું ધીર.

હે પોપટ! સદેવંત જાગે તો કહેજે કે એ તો આવીને ગઈ.
 ત્યારે પોપટ કહે જો તું સદેવંતને હાથે ધાવ લખી જ, એટલે તેમને
 પકડી પ્રતીત થશે પછી શાવળીંગાએ સદેવંતના હાથમાં ધાવ લખવામાંડ્યા.

નાકરેસરની કીધી લેખાણી, તે વળી શાહી તંબોળની આર;

ધાવ હાથેલીમાં લખીયાને, વળી સારા સરારે સમાચાર.

પુરુષ લટકતી પાધડીને વળી ઠેને થાણો થાય;

એની સમજણુ દ્યો સદેવંત તારે. તો પગ ન ધરશે બહાર.

ડોશી મળે ધરખારમાંને, વળી બહેરા મળશેરે બજાર;

એવી સમજણુ દ્યો સદેવંત તારે, તો પગ ન ધરશે બહાર.

આટો કુટોને ઘી ધડારે, રાજ છુટે કેશે જોને નાર;

વણુ દીલે વીઝ મળે તો રાજ પગ ન દેખે બહાર.

ધરડો ધરડોને સાંઠીઓને, વળી ટપકાકુટ કુંભાર;
 એની સમજણુ થ્યો સદેવંત તારે, તો પગ ન દેજો બહાર.
 કુંભ ધડાને કાળરાંરે, વળી આશારે બાંધી નાર;
 એની સમજણુ થ્યો સદેવંત તારે, તો પગ ન ભરજો બહાર.
 વાંકડી મુછોને માંજરોને, જેને હમ્મએ ન હોય વાળ;
 એવે શુકને આવશે તો રાજ નીશ્ચે ખુટશે કાળ.
 ડાખાજમણી તેનર બોલેને, વળી રાજ આડી ઉતરે મંજાર;
 એવે શુકને નવ આવજોરે, રાજ પગ ન ધરશે બહાર.
 છાણુ પહાણુને રેકરે, ને વળી શુકને રાજદરઆર;
 સુકે લાકડે સગેવરે તમને ધાતક લોહ નીરધાર.
 હે રાજ ! એવા શુકન જોઇએ ન આવશે ! પછી પોપટ કહેકેએ
 કરતાં સારા શુકન લખ કે તે જોઇને આવે ? પછી સારા શુકન લખે છે
 કારે ઘડે કૂતારકા, જેને જોળે અખાણું જવ જર;
 એવા શુકન તમે આવશે તારે, મળશે શાવળીંગા નાર
 કુંભ કરવા ચીખરી ને, વળી હનમંતને હમણાં;
 જાતાં તો જમણાં બધાં, ને વળતાં ડાબી બધાં.
 છીંક ડાબી ધા જમણીને, વળી મકું ઉપરાતુંરે જાય;
 એવે શુકને જો ચાલીએ, તો સેજે મેળાવો જોને થાય
 સદેવંત ધોડો હાકજોરે, તો સમુદર પાર ઉતરે.

યોપાધ—સારા સારારે શુકન જોઇ, વાલમ વેહેલા આવજો,
 નાના મોટા સંગાણુ, મેળા નવ લાવજો.

મહારાજ આવો તો એકલા આવજો, પોપટ કહે લખી રહી;
 શાવળીંગા કહે હજી લખવું છે, ને હાથોળીઓ તો બરાઈ મધ હવે

ક્યાં લખું ? પોપટ કહે આ કમાડે લખ પછી કમાડે લખે છે.

સોહલો—આખો આસુડાની ધાર, કામની ધાવ ધાવ લખે કમાડે.

જેખન મારું બાળેવેશ, કાં મેલી જાઓ પીયુ પરદેશ.

ચાપાઈ—આખો આસુડાની ધાર, અલખેલી ઉઠીયાં,

પરીતોના પરીયાણ, તેતો અમે જાણિયાં,

આલીછે રાણીજીની રીત, તે કમ વેંઢાળે વાણીયા

સુણ સદેવંત રાય. અમલ ક્યાં તમ આશરે.

હું છું બાળ કુમાર, જઈં છું સાસરે.

હે મહારાજ ! તમે બોલતા નથી તો હવે હું કુંવારીને કુંવારી

સાસરે જઈં છું, આવી તરેહથી શાવળીંગા બોલી એટલે મંડપની

બત્રી પુતળીઓએ દાંત કહાડ્યા તે જોઈને શાવળીંગા પુતળીઓને કહે છે.

હાહરો—સુણ થંભાવે સુણ થાંભલી, સુણ બત્રીશ પુતળીયાં;

સદેવંત જાગે સાખ પુરજોરે, મારી સગી બેનડીયાં

પુતળી કહે—તારી બેન થઈ ને સદેવંતની સાળી થઈ સાખ

કાણ પુરે ! ત્યારે સાવળીંગા ગરજની મારી કહે છે.

સુણ થંભાને સુણ થાંભલીને, સુણ બત્રીશ પુતળીયાં

સદેવંત જાગે સાખ પુરજોરે, મારી સગી નણદલીયાં,

સાવળી ગા ધાવ લખી રડીને જતી વખત મરે કહે છે.

ધાવ લખીને ઉઠ્યા, વળી મનમાં કરેરે વિચાર;

સુતો મેલીને આલીયાં મને ધડીએ ન લાગીરે વાર.

પીયુ તમને સત કહુ, તે વાત માનો નીરધાર.

સારા સુકન જોઈ આવજોરે; નીકર પગ ન ધરસો બહાર,

એવી રીતના ધાવ લખીને પોતે ઘેર આવીને સુઈ રહી સવા

રમાં જન વીદાય કરવા માંડી તે વખત શાવળીંગા વિચાર કરે છે કે હું મારી સાહેલીએને મળુ તો ખરી એમ કરતાં વાર થાય તો રાજ આવે પહેલે એમ ધારી સાહેલીએને મળવા જાય છે એટલે તેની લીલાવતી નણુંદ ખોલી કેહવે સાહેલીએની માયા મુકી દો ને હવે ઘેર જઈને મારો બાઈ તમારી બધી હોશ પુરી કરશે હવે રાજ તો હજીએ આવ્યો નહીં. માટે શાવળીંગાએ રથમાં બેસતી વખતે પોતાનો મોતીનોહાર હતો તે તોડી નાંખીને વેચવા બેઠી તો પણ રાજ તો આવ્યો નહીં પછી નીરાશ થઈને પોતે રથમાં બેઠી એટલે ચાલતે ચાલતે પાંચ ગાઉ આવીને બાતુ ખાવા બેઠાં એવામાં એક જોવાળીઓ ત્યાં થઈને જતો હતો, તેને શાવળીંગાએ જાનેમાને એક દાગીનો આપીને કહ્યું કે તું અહીં બેસજે ને સદેવંત રાજ આવે તો કહે જે કે શાવળીંગા તો ગઈ પણ તમને બધી વીસારતી નથી, માટે તમે તેને મળી આવો પછી સરવે ખાઈને ચાલતાં થયાં ને બધી દહાડો રહ્યો તે વખત જન પારા નગરમાં વાજતે ગાજતે આવો તે વખતે માળશુ શાવળીંગાને પુછ આપવા ગઈ ત્યાં શાવળીંગાને હિદાય જોઈ પુછવા માંડ્યું કે તમે હિદાય કેમ થયાં છો ? જે વાત હોય તે મને કહો, હું તમારી વેચાણ છું મારી સાથે પડેો રાખશે નહીં શાવળીંગા કહે કે તું મને વચન આપ એટલે હું તને બધી વાત કહું એવું સાંભળી માલશુ સમ સોગન ખાધા.

નગરમાંથી જીને આવતાંને, મેંતો કીધાં બહુ ચરીત્ર;

તોએ ના આવ્યો મારો સાહેબોરે, માલશુ મારે નથી ખીજશુરે પ્રીત.

હે માલશુ ! સદેવંત રાજને મલવા મેં બચ્ચી કળા કરી પણ તેતો મળ્યા નથી, તેના વીના આ જગમાં ખીજનું સાંભળીને માલશુ કહે કે બધું તું કાંઈ તે વિષે ફીકર રાખી નહી, હું તને

એલવી આપીશ ? એમ કહી ઘેર ગઇ. હવે સદેવંત સુતો છે તે ઉઠ્યે
ને જુએ તો કાંઈ માલમ પડ્યું નહીં.

કાંતિવાણીક બોળવીને, વળી કાંતિ ગઈ તે જોય,

પરનારીશું પ્રીતડી, તમે કદીએ ન દરશો કાલ,

આપાધ—મેજુલે ન દરશો કાલ, પરનારી શું પ્રીતડી.

લઈ ગઈ જોને તેહ, રાણીની રીતડી.

પ્રીતના પરમાણુ, તેવા મેં જાણીયા.

કડવા કીધા રાજન, વહાલા કીધા વાણીન

એવી રીતે ક્રોધ કરીને રાજ જોડ્યો, તેવામાં પોપટ કહે કે
રાજન ! તમને કાંઈ ખબર તો છે નહીં ને કાલો કોન શીદ કરો છો ?
તમારી પાસે આવીને તમને જગાડવા માંડ્યું પશુ તમે જા-
ગ્યા નહીં ત્યારે ધાવ લખીને ગઈ. ત્યારે રાજ પોપટને કહ્યું કે તે
મને કેમ ન જગાડ્યો ? માટે તને મારી નાંખીશ. એવું સાંભળીને
પોપટ કહે કે હે રાજ ! નાહક શીદ મારો છો ? મને છુટો મુકો હું
મારે ગઈ ત્યાં જઈશ એમ કહેવાથી રાજએ પોપટને છુટો મુક્યો.
તેથી તે છડીને જતો રહ્યો, પછી ઉદાસ થઈને પોતાને ઘેર આવીને
એક ઘોડો લેવા સારૂ ધરમાં ગયા, તે વીમા રાણીએ દીઠા, એ-
ટલે તે કહેવા લાગી કે, હે રાજ શાવળીયાએ તમને માંડાતુર બના-
વી દીધા છે, તે હું જાણું છું, પણ વીચાર તો કરો કે મારા જેવી
રાણી છતાં તમે એક વાણીયાની છોકરીમા શું વધારે દીધું ?
તે છુટ જોવા બની ગયા છો ? ત્યારે રાજ કહે છે.

વાહ નારી ફરાં નેણ, બમેર ફરી પાંખડી,

સુંદર ચોર મજાઠ, આંજી જેની આંખડી

ધોલ ચંગાચંગા નેણ, લાગે બહુ પ્યારીઆ,

શાવળીંગા સમ રૂપ રસાળ, નાવે બીજી નારીયાં.

હે સ્ત્રી શાવળીંગા બરાબર બીજી કાષ્ઠ દુનિયામાં નથી ને
તું એક દાશી બરાબર છું એવું સાંભળીને રાણીને રીસ ચડી
તે કહે છે કે શાવળીંગા ઉપર આટલો બધો મોહ છે તો કેમ પેલા
વાણીયાને લેખ જવા દીધી.

બવર પુરૂષ લેખ જાય, જતાકે તેને રોકીએ;

શું મોહોડુ લખને શામ, ગપાટો ઠોકીએ;

તમે કહેતા હતા નથી કાચ, તે તો છે વાણીયા.

લેખ ગયા રૂપાશેઠ, તમારી રાણીયાં,

હે રાજા ધીકકાર કે તમારી શાવળીંગા વહાલી હતી, તેમ
છતાં તેને લેખ જવા દીધી સાથે તમને નાનમ છે એવી રીતના રા-
ણીના મરમના બોલ સાંભળીને સદેવંતને ધણો કોડું ચઢ્યો તેથી
રાણીને કહ્યું કે તું શું કરવા બડબડાટ કરે છે ? જો તો ખરી એને
લાવીને પટરાણી કરે તોજ માફનામ સદેવંત ! એટલુંજ કહીને
પોતે તેજ વખતે એકલો ઘોડાપર સ્વાર થઈને ચાલી નીકળ્યો. તે
દરવાજો આવ્યો એટલે ખારોટ શાવળીંગાને વળાવીને પાછો આવતો
હતો તે સામે મળ્યો, છે નેને સદેવંતે કહ્યું કે શાવળીંગાની શી બખર
છે ! ખારોટ કહે એણે તો તમને મળવાને ધણીવાર કરી પણ
તમે આવ્યા નહીને હવે તો દશ માટે પોંકી હશે એવું સાંભળીને
તેણે ઘોડો તાકીદથી ચલાવ્યો અને પાંચ માટે ગયા એટલે ત્યાં
ગાવાળીયો રાજાને દેખી કહે છે.

હાહરો.

સાજ સેનિરિ જરકશી, ને વળી અલમેલા અસ્વાર

હિભારહોને મારા ઠાકરા, તો કહું શાવળીંગના સમાચાર.

હે રાજા ! ઘોડો ઉભો રાખો કું તમને શાવળીંગાના સમાચાર
કહુ ? તે અહીં મને ખેસારીને ગધ છે ને કીધું છે કે રાજા આવે
તો કહેજે કે શાવળીંગા તમારી વાટ જોઈ હમણેજ ગધ એવું
સાંભળીને રાજા ચાલતો થયો. એવામાં રાત પડી તેથી રસ્તામાં
એક દેવળમાં જઈને ઘોડો બાંધીને સુખ્યો તરસ્યો સુધ રહ્યો હવે
શાવળીંગાની પાસેથી માલણુ ગધને સાવલીંગા એકલી બેઠી છે.
એવામાં શેઠ દુકાનેથી આવ્યા ને કહે છે કે ચાલો રંગમહેલમાં સુધ
રહીએ ? સાવલીંગા કહે કે હાલ મારે નેમ છે ? મેં પીયરથી આ-
વર્તા માનતા માની છે કે ખેમખુસલ સાસરે પહોંચીશ તો સાત દી-
વસ સુધી એકાંત સુધ રહીશ એવું સાંભળીને શેઠ તો ખુશી થયા
કે મારી સ્ત્રી મહાયતુર છે. એમ વિચારીને પોતે રંગમહેલમાં જઈ
છત્ર પલંગ ઉપર સુતા અને સાવલીંગા મહેલની બહારની બાજુ
છળમાં ઝડપી કાઢેલો હતો તેમાં જઈ સુતી છે એવામાં મધરાત્ર
સાવલીંગા ઉદાસ થઈ કહે છે.

ઐયાપાદ—ઉંચારે મહેલ આકાશ ત્રંબાળુ જળ હળે.

વરસે પાઉશ મેગ, નદીએ નીર ખળજળે.

રાત અંધારી ધોર, નથી કાઈ બેઠીયા;

કંઈ તમારા કાજ, તજ છું ઢાલીયા.

એવી રીતે સોચ કરતાં સવાર થયું એટલે સાવળીંગાની દાસી
અને ગામના રાજાની કુંવરીની દાસી બન્નેને દાસતી હતી તેથી તે
રાજા નદીએ નાવા જાય છે. હવે એ દિવસ તે નાહવા ગઈ છે.
અહીંયાં સદેવંત પણુ તેજ નદી ઉપર આવી પાણી પીવા બેઠો,
પણુ પોતાની પાસે વાસણુ નથી અને ખોખેથી પીએ તો હાથેથી
અથવા ખાવ ધોવાઈ જાય, માટે જનવરની પેઠે મોહોટેથી પાણી

પીધું તે જોઈને શાવલીંગાની દાસી કંકવતી કુંવરીની દાસીને કહે
 કે બેઠેન ? આ કાક મોહોડે પાણી પીએ છે તે ગાંડા જવો હશે
 કે શુ ? તે સાંભળીને કુંવરીની દાસી હોશીઆર છે તે કહે છે કે એ
 કાંઈ કામી પુરુષ છે એના હાથે ધાવ લખેલાં છે અને કાંઈ મેટા
 આણસ છે જવો તેવો નથી. એમ કહીને ખંતે જણીઓ ધર બણી
 આલી ને કંકાવતીની દાસી તો ઘેર જઈને બાંધને કથું કે તમે
 ઇચ્છાવર વરવા ધારો છો માટે મનખો સફલ કરવો હોય તો તમારા
 હાથક વર નદી કિનારે આવ્યો છે. હવે શાવલીંગાની દાસીએ પણ
 બધી વાત સાવલીંગાને કહી તે સાંભળીને સાવલીંગા વીચાર કરવા
 લાગી કે નહીં સદેવંત કુંવર આવ્યા હશે ? માટે માલખુ આવે તો
 ખખર કઠાવું ? એવો વિચાર કરે છે અને કનકાવતે તે પોતાની દા-
 સીને તથા કેટલીક સખીઓને લેઈને તે નદી ઉપર ગઈ ત્યાં સદે-
 વંતને બોલાવવાને ખુબ નખરાં કરે છે પણ સદેવંત તેના ઉપર
 કાંઈ ધ્યાન રાખતો નથી. તોપણ કનકાવતીએ બોલાવવા સાથે
 પોતાનો મોતીનો હાર તોડીને મોતી લઈને કાગડા ઉડાડવા લાગીને
 ચીરમાં કાંકરા નાખી પછાડે છે. વલી નખવતે ટીપે ટીપે ધડા
 ભરવા લાગી, પણ સદેવંત તેના સામું જોતો નથી. ત્યારે
 કનકાવતી બોલી.

નખવતે ધડા મેં ભર્યોને, વળી મોતીએ ઉડાડ્યા જોને કાગડા;
 કાંકરે તીર પછાડ્યાં ને, વળી તોએ ન બોલે ઠગ.

એ રીતનું તેનું બોલવું સાંભળીને કુંવરે વિચાર્યું કે મને ઠગ
 કહી માટે હું ઉત્તર આપું.

નથીરે શહેર ગેરી માહરને; કાંઈ નથીરે બોલ્યાનો લાગ;
 એવી વિસાળ ના કરે તો, કહી નાવે વીજોગનો તાગ.

હે સ્ત્રી મારે બોલવાનો લાગ નથી, ને બહી મારે
 શહેર નથી ને વળી હાલવા જઈ તો મારા વિજેમનો તામ કહી
 ના આવે ! એ રીતનું સદેવંતનું બોલવું સાંભળીને કનકાવતી મોહીત
 થઈને ખુબ કામાતુર થઈ. તે વખતે નીમ લીધો કે વર તો આવે
 નહિ તો ખીજા લાઈ ને ખાપ, સદેવંત કહે હે સ્ત્રી એ વાત
 કરીશ નહી કેમકે તું રાજની કુંવરી છે તે માટે તને કોઈ નહિ કહે
 પણ માર તો માથું જાય. એવું સદેવંતનું વચન સાંભળીને કનકા-
 વતી કહે કે તમારા સામી કોઈ આજિ ઉઝી કરે તો તેની આજિ
 ફાડાવું ને તમે મરો તો હું પણ જોડે મરું. તે વારે કુંવર કહે છે
 કે તું કાણ ને હું કાણ ! મારે કોઈ તારી સાથે કામ નથી ? ત્યારે
 કનકાવતી કહે કે રાજ મારા જેવી નહી મળે ? માટે હાથમાં આ-
 વેલો હીરો ખોશા નહી, એવું સાંભળી સદેવંત કહે તારા જેવી
 તો મારે ઘેર લુડીઓ છે એવી રીતે રાજ કહે છે, પણ કનકાવતી
 ધારે છે કે એતો ગમે તેમ બોલે પણ મારે તો સારૂ લગાવું
 જોઈએ. એમ ધારીને કહે છે.

હું છું તમારી નારીયાંને, તમે પ્રીતમ મારા સુગળ;
 વરવું તો તમને વરવું, નહિતો મુકીશ મારા પ્રાણ

હે રાજ ! તમારી સ્ત્રી થઈ મુકી છું, માટે તમે વરસો તો
 ઠીક છે નીકર હું મરીશ. એ રીતે કહીને, કનકાવતી પોતે પોતાના
 મહેલમાં ગઈ હવે શાવળીંગા માલણની વાડ જુએ છે એવામાં મા-
 ણણ આવી તેને શાવળીંગા કહે કે જે મારા પ્રાણપ્રીય સદેવંત
 રાજ નહી ઉપર આવ્યા છે, માટે તેમની પાસે ધોડા છે તે તારે
 ઘેર ઉતારજે, અને પછી આવના બેશ લેવરાવી મારા મહેલે મો-
 કલજે, બ્યારે હું તેમને નિર્મલ ત્યારે અન્ન પાણી લેમશ. તે વારે

માણસ પણ વખત જોઈને બોલી વાત તો ખરી પણ મને ખરચી
 પાણી-તે સમજી સાવળીમાંએ શેઠની પેટીમાંથી પચાસ મોહરો
 કહાડીને આપી તે લેઈ ખુશી થઈને માલણે કનકાવતીને મહેલે પુલ
 આપવા મંત્ર તેને કનકાવતી કહે કે મારા લાયક જેવો જોઈએ
 તેવો નર નદીને કીનારે આવ્યો છે તેને તેડી લાવીને મારી સાથે
 પરણાવીશ તો તારો શુભ કદી નહિ ભુલુ ? એમ કહીને એક હજાર
 રૂપિયાનો દાગીનો માલણને આપ્યો; તે લેઈ કહે કે આઠ કાંઈ શીકર
 સખશો નહિ આજ હું તેજ કામ કરવાની છું એમ કહી માલણ
 ઘેર આવી તેનો ધણી કહે કે રાંડ આટલી બધી કેમ માર થઈ તે
 વારે માલણે પેલો અવેજ દેખાડ્યો એટલે માળીભાઈ તો રાજ થઈ
 કહે કે હવે હું તને કદી કંઈ નહીં દહું ને હવે તારી નજરમાં આવે
 તો કાંઈ હાથાનો કુટ્યો અને ખીસાનો તર હોય તેની દોસ્તી કરીને
 આપણે ઘેર તેડી લાવજે, ધણી તેને ખાઈને ખોખું કરીશું માળીની
 એવી રજા મળી, તેથી માણસ તો તેજ વખત જોકું લઈને નહી
 હપર આવી તે સદેવંતને જોઈ નખરા કરવા લાગી સદેવંત વીચાર
 કરે છે કે આ બધું ગામ આવું છે કે શું પણ જેના માટે આપણે
 અહીંયાં આવ્યા છીએ તેનો મેળાપ કેમ થાય ? જો ઘોડો ના હોત
 તોહું એકલો ગામમાં મને તેમ ફરી ખચર કહાડત, એરી રીતનો
 વીચાર કરે છે, એટલામાં માલણ પાસે આવીને પુછે છે.

કીયારે દેશના તમે રાજવીને, વળી કીયારે તમારાં ગામ;

શારે કારણ તમે આવીયારે, વળી શું છે તપારે કામ.

હે મહારાજ ! તમે કયા દેશના રાજા હોને અહીંયાં શા કામે

આવવું પડ્યું છે ? માલણનાં આવાં વચન સાંભળી સદેવંત કહે છે.

નથીરે અમે રાજવીને, વળી છેટે અમારાં ગામ;

આવ્યા છીએ પરદેશમારે, ભુંડી ચાકર રહ્યાનું કામ.

હે સ્ત્રી ! અમે રાજા નથી પણ પરદેશમાંથી ચાકરી કરવા આવ્યા છીએ તે સાંભળીને માળણ કહે છે.

ચાકર ભોગ નથી સાહીબાને વળી સો સો નોકર તમ ધર હોય આવ્યા હો કુળવંતીને કારણેને, વળી અસત્ય વચન ના કહોય.

હે મહારાજ ! તમે ચાકર ભોગ નથીને ને તમે જે કારણે આવ્યા છો । ને હું જાણું છું આવા માલેજુનાં વચન સાંભળી સદેવંતનખાત્રી થઈ કે નહીં એણે મોકલેલી, પણ એનું નામ એની પાસે દેવરાવું । પરેલું કહીશ તોએ નહીં હોય ત્યારે ફજેતી થશે માટે પુછું ? તેને એમ કહી કહે છે.

સોહલો.

કાણુ નગરમાં રાજા રાજા કરે, અને કોની કોની દવાઈ ફરે, તારા શહેરમાં મુખીયાં કાણુ કાણુ છે તે વાત મુજ આગળ કહો.

હે સ્ત્રી ! તારા નગરમાં કાણુ રાજા રાજા કરે છે ને કોની દવાઈ ફરે છે તારા શહેરમાં મુખીયાં દુઃખીયાં કાણુ છે તે મને કહે માલણુ સદેવંતનું કહેવું સાંભળીને કહે છે.

રાજા વીરમદે રાજકરેને, પૃથવીરાજની દવાઈ ફરે;

એક દુઃખીયારી રૂપાશાની નાર, તેના તમે ઘાગો છો શણુમાર.

હે મહારાજ આ ગામમાં વીરમદે રાજા રાજ્ય કરે છે ને પૃથુરાજની દવાઈ ફરે છે, દુઃખીયારામાં એક રૂપાશા શેઠની સ્ત્રી શાવળીંગા છે ને તેના તમે પરમપ્રીય છો. આવાં માલેજુનાં વચન સાંભળીને સદેવંત હચી પડ્યો ને કહે છે કે હવે તું મને તારે ઘેર લઈ જા ? પ્રથમ તો મારા મનમાં એવું આવ્યું હતું કે હમણાં એક આવી હતી તેવીજ તું હપ્રથ, પણ હવેથી તને મારી બેન ગણીશ. તુને આજથી મારી બેન ગણું, ને તારા સાસરીયામાં વડાઈજ કરે નવું પહેરાવું દક્ષણનું ચીર, કરી લે મને વાલેસરી વીર;

માલણ સદેવંતને કહે છે કે મારે તો ચીર જોષ્ટુ નથી, પણ એક વચન આપો ? ત્યારે સદેવંતે વચન આપ્યું. માલણ કહે છે જે હમણાં સી આવી હતી તેને તમારે પરણવી પડશે. સદેવંત કહે કે એ વાત કરવી નહિ ! માલણ કહે કે ત્યારે તમે સાચાખોશ નથી ? સદેવંત કહે એક વખત મને શાવળાંગા મળે તે પછી એને પરણીશ. માલણ કહે કે તમે ગમે ત્યારે પરણજો પણ એને પરણ્યો તો તમારું કામ થશે કેમકે એ રાજની કુંવરી છે ને તમે તેની એથે જશો. તોજ શાવળાંગા મળશે નહીં તો મહારાજ તમારી ને શાવળાંગાની વલે કરશે. પછી માલણ સદેવંતને લેઈ પોતે અગાડીને રાજ પછાડી એવી રીતે ઘેર આવે છે, ત્યારે પોળના લોકો સદેવંતને પુછે છે કે કાઈ તમે કાણ છો ? ત્યારે સદેવંત તેમને જવાબ દે છે.

અમે જાતના સોદાગર છીએ, આ બાઈના પીયરમાં રહીએ;

મારે એને ફગી દાળજા છે, ને તે મારે મને ભાઈ ભાઈ કહે.

સદેવંત આંખી રીતે લોકોને જવાબ આપતો માલણની પાછળ પાછળ તેમને ઘેર ગયે; માલણે નાહવા સારું હિનું પાણી કરી નવ-રાખ્યો ને રસોઈ તૈયાર કરાવી કહ્યું કે મહારાજ ! જમવા આવો ? ત્યારે સદેવંત કહે કે હું તો તેને નજરે જોઈશ ત્યારે અત્ર પાણી લેઈશ, નહીં તો લેનાર નહીં. માલણ કહે કે મહારાજ તમે જમો તો અરુ એને તો જોગી થશે ત્યારે દેખશે. પછી સદેવંત કહે કે જોગી થઈ એને જોઈ આવું પછી જનીશ ? માલણ કહે કે એમ કરો ? પછી સદેવંત પોતાના શરીર ઉપર ભમૂત ચડાવી દીની ને માથાના વાળ છુટા મુકી હાથમાં ઝોળી ઝંડો લઈ પોતે અઅધુત બની તૈયાર થયા પછી માલણ કહે છે કે તમે તેના મેહેલ આમળ બેરીકરથી જાજો. કાઈ તમને રોકશે નહીં, કેમકે તમારે સારું તો એ સદામત

આપવાનું માંડી બેઠી છે. માલણનું વચન સંભળી પોતે શહેર
જાણી ચાલ્યા.

ચોપાદ—જુટે કેશ રાય, નગરમાં ચાલીયાં;

જશુત ઝોળી હાથ, ખાવે હાથ ઝાલીયાં.

અછતવાળા અતીત, નગરમાં ચાલીયા.

સારા શહેરના લોક, ચાકડે ચડાવિયા;

જ્યારે સદેવંત ડોલથી આવા શાવળીંગાના મેહેલ આગળ સો-
નેરીયા ચોકમાં જઈ અલેખ જગાવીયો અને સદેવંતનો અવાજ સં-
ળગી શાવળીંગા વીચાર કરે છે.

એ તો મારો સ્યામ, તે તો નિશ્ચે જણીએ;

આવોને કરીએ એકાંત, સાકરો તો વેચીએ.

જ્યાં શાવળીંગા ઝડપે આવી જુવે છે તો સદેવંત દીડો પછી
ખુશી થઈ રાગને કહે છે.

દાહરો.

પગરે પ્રમાણે પહેરિ ચાખડીને, રાગ છુટારે મેલ્યા જોને કેસ,
સુણ સુણ રાય સદેવંતારે, તેં તો જલો જાગ્યો વેશ,

હે મહારાજ ! તમે મારા કહ્યા પ્રમાણે ખરોખર જોગીને વેશ
જાગ્યો છે પછી સદેવંત શાવળીંગાને શણગાર સજેલા જોઈ કહે છે

ભારે રૂપ જોને આગળીરે, તારા મનમાં જોને નથી ટેક;

સુણ સુણ રાણી શાવળીંગારે, તેં તો જગાડ્યો મારો વેશ.

ચોપાદ—સજ્યા છે સોળ શણગાર, વળી પાડ્યા છે પટીયાં;

જેયાં પ્રીતોનાં પરીણામ છુટી હોય લટીયાં.

હે સ્ત્રી ! તેં તો મારા બેખને એજ લગાડી, કેમકે જો મેં
જોગીને વેશ લીધો તો તારે મારી માફક દીલગીરીમાં રહેવું જોઈતું

પણ તે તો શયમાર સજીને વળી પટીયાં પાડ્યાં છે. માટે જો
શાયી પ્રીત હોય તો છુટાં રાખતાં જોઈએ, આવાં સદેવંતનાં વચન
સાંભળીને શાવળીંગા કહે છે.

સન્માં છે મેં લોક લાજને કાજ, પાડ્યાં છે પટીયાં;
હર્ષયામાં ઝાઝી છે હામ, છુટાં છે લટીયાં.

હે મહારાજ ! મેં તો ઉપરથી લોકાત્રે દેખાડવા સાર શયમાર
સંભળ્યો છે ને પટીયાં પાડ્યાં છે, પણ મારા હર્ષયામાં તો છુટકાંજ
છે એવી વાત કરે છે. એટલામાં એની નણુંદ લીલાવતી આવીને
કહે છે કે જન્મવાની વખત થઈ છે ને તમે કેમ બેસી રહ્યાં છો
શાવળીંગા લીલાવતીને જોઈ મનમાં (વળી આ પાપ ક્યાંથી આવ્યું)
હવે રાજ સાથે વાત થશે નહિ ને વરસાદ આવવા માંડ્યો માટે
તેને લોટ આપવાનું બાનું કરી હોંડે જઈ વાત કરી આવું એવું ધારી
નણુંદને કહે છે.

સાહસે.

મેહુલો વરસે કાળી ધાર, બાળુડો જોગી ઉભો છે દવાર;
બાળો જોગી બહાર બીજે, તેને કહોતો બાઈ અમે બીક્ષાદીજે.

હે બાઈ ! આ જોગી બહાર પવજે છે તેને કહો તો બીક્ષા

આપી આવું લીલાવતી જોગીનું નામ સાંભળી ઝરખે જુવે છે તો
કાઈ મહા તેજસ્વી રાજ્ય અંશ જેવો દીઠો.

કવિત.

તારેકી જાતમાં ચંદ્ર છુપે નહી, રવી છુપે નહી બાદલ છાયા;
રાડ પડે રજપુત છુપે નહિ, દાતા છુપે નહી ધર મંગન આયા.
અંચલ નારિકો નેન છુપે નહી, પ્રીત છુપે નહી પીઠ દેખાયા;
કવી મંગ કહે સુણુ શાહ અકબર કર્મ છુપે નહી ભમુતવગાયા.
પછી લીલાવતીએ મનમાં ઓળખ્યો કે મને એના પીયરમાં

ધક્કા માર્યો હતો એવા છે. એવું ધારી રાશ કરી શાવળીંગા કહે છે.
સોહસો-ખજો નથી એજે આવનવોર, ને ઉતરે વહુ એ તમારાં ચીર;

જો બન્યો દિલે લાંઠ, ને એવા તો લંગોટા ફરે સોને સાઠ.

હે ભાભી ! તમે તો જાણતા હસો કે કાક જોગી છે. પણ આ
તો કાક ઠગ છે, સાવળીંગા કહે કે આપણે શું ? ગમે તે હોય, આ-
પણે તો તેને અધ્યાત્મ જાણીને આપવું છે. આવું સાંભળો લીલાવ-
તીને રીસ ચઢી ને સિપાઈને બોલાવીને કહ્યું કે આ જોગીને મારી
કહાડો. ને હવેથી કાઠ પણ બીખારીને અંદર આવવા દેશો નહિ. પછી
સીપાઈએ સદેવંતને ધક્કા મારીને કહાડ્યો. હવે સદેવંત શાવળીંગા
ની ઉપર ક્રોધ કરીને કહે કે રાંડે મને ધક્કા મરાયા પછી માત-
ણી પાસે જઈ બધી લડીકત કહી માલણ કહે કે ભાઈ તું જમી
સે ને હું એની પાસે જઈ તને કાઢે મજે એવો બંદોબસ્ત કરી
આપીશ, પછી સદેવંતે ખાધું હવે માલણ પુલ લઈ શાવળીંગાના
મહેલે ગઈ સાવળીંગાએ માળણને જોઈ તેના ખોળામાં માથુ મુકી
ધુશકે રોવા બેઠી; અને કહ્યું કે મારી નણુંદે એમને કહાડી મુકાવ્યા
અને સીપાઈને હુકમ કર્યો કે હવેથી કાઠ બીખારીને પેસવા દેવો
નહીં ! માલણ કહે કે તું શીદને ચીંતા કરે છે, એવા તો સો ઉપાય
કરી તારા મોહોલે મોકલીશ શાવળીંગા કહે કે એ વાત ખરી પણ
મેં શેઠને સાત દીવસનો વાયદો કર્યો હતો, તે સાત દીવસ આજ પુરા
અશે, માટે કેમ કરવું ! હવે તો કંઈ ઉપાય જોળ નહીં તો મરવું
પડશે તે સાંભળી માલણ કહે કે તું એમ કરજે કે શેઠ તારી પાસે
આવે તે વારે કહેજે કે મેં સાત દીવસનો નીયમ લીધો હતો પણ
હવે મારી આટલી હુશ પુરી કરો કે આપણે બાગમાં ઉજાણી જઈએ
ત્યાં સોગટા બાજુ રમી જમીને ઘેર આવ્યા પછી તમે કહેશો તેમ

કરીશું. પછી શેઠને કેક ખવરાવીને બાગમાં સુતો મુકીને હું અને સદેવંત બાગની પાછળ બેસીશું ને પછી તું મારી પાસે આવજો એટલે સરવે ઉપાય કરીશું હવે માલણના કલ્યા પ્રમાણે શાવળીંગાએ શેઠને કહ્યું. પછી શેઠ પણ મોહને લીધે હા કહી, બીજે દીવસે શેઠ એક બે ચાકર અને શાવળીંગાને સાથે લઈને બાગમાં ગયા છે હવે રસોઈયો રસોઈ કરે છે ને શેઠ તથા શાવળીંગા બાજુ બેઠે છે તેમાં શાવળીંગા દોહડા બોલતી જાય છે ને સદેવંત બાગની પાછળ બેઠા છે તે સાંભળે છે.

દોહડો—સાવધાન થઈ સાંભળોને, વળી બેઠા બેઠારે જોને બહાર; તમ કારણ અમે આદર્યું, ને વળી પડ પાસા પોઆર.

બોપાઈ—સાંભળ માર વેણ, તું મનમાં સાચું ધાર; એમ અને તેમ જલદી કરો, પડ પાસા પોઆર. તે સાંભળી શાવળીંગા કહે છે.

દોહડો—હવે ઉતાવળ મત કરો ને, વળી ઝાઝી નથી કાંઈ વાર; દેવ જુગે મેળો દેવનુંને, વળી પડ પાસા પોઆર. એવું સાંભળી સદેવંત કહે છે.

દેહરું દિહું જાને દેવનુંને, વળી દરશન કરવારે જોય; દરશન તો પરશન નહીને, વળી પડ પાસા પોઆર. હંસ ગયો સરોવર વિશે ને, વળી પડ પાસા પોઆર.

એવી રીતનું બંનેનું સામાસામું બોલવું સાંભળીને શેઠ કહે છે કે એ કાણ બોલે છે ? એટલે શાવળીંગા કહે છે કે આ બાગનો દેવ છે તે અદ્રષ્ટ થઈને બોલે છે, પણ તે આપણને વીધન કરશે માટે તમે કાંઈ ડરશો નહીં. હો આ ગોળી મારી પાસે છે તે બાગમાં એટલે કાંઈ બીક લાગશે નહીં ? આ ગોળી મારા બાપને ઘેરથી

એક વીણાના બળવાન પાસેથી મંગાવીને લાવું છું તે ખાય તો કોઈ
જીવ પક્ષીતથી ખીંદે નહીં ? એમ કહીને માળજીની આ પેલી કંઈની
ગોળી આપી. તે શેઠે ખાધી એટલે થોડીવારમાં બેભાન થઈને ઉંઘવા
લાગ્યો. પછી શાવળીગા દીશાએ જવાનું ખાનું કરીને સદેવંત પાસે
મઠ ને શેઠ તો પડી રહ્યો. પછી સદેવંતને શાવળીગા બેને માલજી
તે રાજની કુંવરી કનકાવતી પાસે તેડી ગઈ, રાજને આવતો જો-
ઈને શાવળીગાને અને રાજને પક્ષંગ ઉપર બેસાયાં પછી ત્રણે જણ
વાતો કરવા લાગ્યાં. હવે સદેવંતની દુશીયારી જીવાને કનકાવતી સ-
મસાઓ પુછે છે.

સોંધામાં સોંધુ કયુ કયુ રાજ વહાલામાં વહાલું શું હોય;
દેખતામાં દેખતો કીયોને રાજમાં અંધામાં અંધ જોને કાય.

વરધમાં શું હસવાપણું, રાજ કીયાનમાં ગુણ;
અતિ સુખ શેમાં રહ્યું ને, વળી સુખે સુવેરે નહી કુણ.

તે સાંભળી સદેવંત કનકાવતીને ઉત્તર આપે છે.

રાજ કહે રાણી સાંભળોને, વળી પુછ્યો તેનોરે પાર;
અકલ નથીરે કાંઈ એવડીરે, રાણી રાખજે તમે ભાર.

સોંધું જે મક્ત મજોને, વળી જીવથી વહાલું નહી કાય;
જાની આંખે દેખતોને, વળી અજાની અંધજ હોય.

હસવિ વરધની વરણાગીને, વળી ગુણ હરી ગાયન માંય;
સુખ અતિ સંતોષમાંને, વળી કળજીગથી સુખે ન સુવાય.

હે રાણી તમે પુછ્યું તેનો આ જવાબ. તે સાંભળી કનકાવતી
હરી પુછે છે ને સદેવંત ઉત્તર આપે છે ।

ગાય વીયાણી માંદરે ને, રાજ વાછડું વાડારે માંય;

દોનારી જુલે પારણે ને, તેનાં છોડાં લશકર માંય.

શુરો રણ સંભામે ચડે ને, વળી શસ્ત્ર તે બાંધે સાર;

અંકુક બોળી જામગીરે, રાણી પુછવાનો તેનો પાર.
 પડી પછી ભાગી નહી, ને વધી કકડા થયા બે ચાર,
 વમર પાંખે ઉડી ગઇને; રાજા તેનો કરોને વીચાર.
 બોગી પુરૂષને આવતિ તે, છુંડી જગત વિશ્વગમ;
 સુર્ય પછી ચંદ્ર બોગવેરે રાણી રાત કહી તમે તેહ.
 લંક લપેટણુ સીતા હરણુ રાજા, રહીરે લંકાપતી રામ.
 જીસ કારણુ કૌરવ હણ્યાને, તમે મુશ્કરી મારા નાવ,
 સૌથી સરસ વખણાય છે, રાણી મલકાપરી માલહીર;
 રાણી પુછો પ્રેમથીરે, જોતો કામની ઓઢણુ ચીર.
 અંગ કાળુને હાંત ઉજળા, ને વળી ચાલે જે નર ચાશ;
 સાસુ વહુને દીકરીરે, એતો ત્રણેનો એક ભરથાર.

સોળ સજે કામનીને, તેમાં રહેરા એ સચગાર;
 ગજદંત ચુડો શામતોરે, તે કામની કર શોભે સાર.
 સોપારી જેવડું સોગઠડું, ને વળી તકનો ત્રીજો ભાગ,
 એ સોગઠે રતન જડ્યાં, એક ધરતી ને ખીજું આભ
 નગરમાં જોને નાગી ફરેને, વળી વનમાં પડર ચીર;
 તે માંદનાં ફળ લાવજો, મારી સગી નણંદના વીર.

હે રાણી ! પુછવાની ઇચ્છા હોય તો પુછ કનકાવતી રાજાનું
 ચચન સાંભળી ખુશી થઇ અને વડાણાનું પહોર થયું એટલે પોતાના
 પીતાની પાસે જઈ કહે કે હે પીતા ! જે હું જળદેવને ઇચ્છાવર વર-
 વાને રાજા ગાગર બેડીયાં પુજતી હતી તેથી અને મારી મરજી પ્રમા-
 ણે વર મળ્યો છે વીરમદે રાજા કહે છે કે કાણુ છે ? કનકાવતી કહે કે
 રાજા શાલીવાહનનો કુંવર તે સદેવંત આપણા નગરમાં આવ્યો છે
 રાજા કહે કે અહીંયાં તેને એકલો આવવાનું શું કારણુ છે ? ત્યારે કનકાવતી
 કહે કે તેના સહેરમાં નગર શેઠની કુંવરી સાવળીંગા કરીને આપ

આમના રૂપાશા શેઠ પરણીને લાગ્યા કહે છે પણ તે પરણી નથી
 કેમકે તે કુંવારી હતી તે વખતથી સદેવંતને વરી ચુકી હતી; તેથી
 કપટથી એક દાસી સાથે પરણાવ્યા હતા, પણ ત્યાર પછી સદેવંતને
 અને તેને મેળાપ થયો નહી તેથી તેને રૂપાશા અહીં લાગ્યા હતા
 પણ હાલમાં તે સદેવંત પાસે આવી છે ને આપણા મહેલમાં તેમને
 મેં બેસાડ્યાં છે, માટે મને પણ તેમની પામે પરણાવો ? હું પણ મ-
 મની સાથે સદેવંતને વરી ચુકી છું, પછી રાજાએ તે વાત કબુલ
 કરી પણ શાવળીંગા પરણી નથી તે વાતની ખાતરી કરવાને શેઠને
 બોલાવીને પુછ્યું, ત્યારે કહે કે હું પરણ્યો છું શાવળીંગા કહે કે
 તમે દાસીની સાથે પરણ્યા છો, અને ના પરણ્યા હોય તો દેવજી
 મારને બોલાવો ને પુછો તે બધું કહેશે ! પછી રાજાએ શેઠને કહ્યું
 કે કેમ કરવું છે ! શેઠે વિચાર્યું કે જેનું દીવસ મારા ઉપર બીજકુલ
 નથી તેમ છતાં ઘેર આવવાની નથી ને જગર જસ્તીથી તેડી
 જઈશ તો આખર મોતની નીશાની છે. જેને એક વાર તો કેક
 ખતરાવીને ગઈ. તે બીજે દલાડે માલુમ પડી; માટે જવાદે ! વળી
 બીજ પરણીશું ? એમ ધારી શેઠ કહે કે એની પુત્રીમાં આવે તેમ
 કરે ? તેમાં મારી કાંઈ અડચણ નથી ? એમ કહેવાથી રાજાએ જાણ્યું કે
 આ કુંવારીજ છે, પછી રાજાએ પોતાની કનકાવતી કુંવરી તથા સા-
 વળીંગા બંનેને પરણાવાવા માટે ઘડીયાં લગન લીધાં ને પોતે ચોરી
 બાંધીને પરણાવી પછી રાજાએ એક મહેલ તેમને રહેવા સારું જુદો
 આપ્યો તે મહેલમાં બંને સ્ત્રીઓની સાથે સદેવંત ખુબ રંગભોજ
 કરતાં ફટલાએક દીવસ થયા, પછી શાવળીંગા કહે કે હે સ્વામી આ-
 પણે હવે તો આપણા શહેરમાં જઈએ તો ઠીક. એવું સાંભળી સદેવંત
 રાજા વીરમહેતી પાસે રજા માગી કે હવે અમને અમારે દેશ વીદાય

કરો. પછી રાજ્યએ તેમને ઘોડા, હાથી, માડીઓ વીગેરે કટકું એક ધન
આપીને વીઢાય કર્યા તે વખતે જયક ભાટ વીગેરે લોકો દાન લેવાને સદે-
વંતની પાસે આવ્યા છે તે લોકો તરેહ તરેહના સવધયા તથા છપા
અને નક્તા બોલીને સદેવંતને ખુશી કરે છે તે નીચે મુજબ:—

કુંડળીઆ—કહે દીન દરવેશ, હુકમ ખીન પાંદ ન અવંદા;

દરબુહાર કીરતાર, તુંહી કયા કરેગી બંદા.

બંદા બાજુ જુક હે, મત સચી કર માન;

કહાં ખીરબક્ત ગંગ હે, કહાં અકબરખાન,

કહાં અકબરખાન, જુલકી રહે ભલાઈ;

ફતે સંગત દે, કદિ જીટ ચક્કના ખાઈ.

બંદા બહોત ન પ્રલીએ, ખુદા ખમેગા નહી,

જોર જુલમ કીજીએ મરત લોકકે માંહિ.

મરત લોકકે માંહિ, મુજરઆ તુરત બતાવે;

જો નર કરે ગુમાન, તેહી નર ખતા ખાવે.

કહે દીન દરવેશ, સમજલે ગોફલ ગંદા;

ખુદા ખમેગા નહી, બહોત મત કુત્રીએ બંદા.

કલજુમ અંજે રાજમે, આયો અધારો જોર;

ચોર કરે કાટવાલકું, ઉલટા દંડે ચોર.

ઉલટા દંડે ચોર, જોર કાટવાલ ન ચાલે;

શાખા વજર, લાંચ લલ અન્યા બોલે.

કહે દીન દરવેશ, ધર્મકો રહે ન પછયો;

ગળિય માયોં જય, રાજ કલજુમકો આયો.

પવધએકે શહેરમે, પાતરે કરી ફુકાન;

તેલ જલાયા ગાંઠકા, કણુ ન પામી માન.

કચુ ન પામી માન, પાતર દિવમે ખુબ રોધ;
એ બડવેક શહેરમાં, નીરત આપતી ખોઈ.
કહે દીન દરવેશ, લેખ બવધયાકા;
તું ના સમજી નાર, શહેર હે પવધયાકા.

શહેરો—પુરપ સુખ કારણ સાયર તમે અગર બંધકા હેત;
લટકત પણ પહોંચત નહિ, પલક જીવ લેત.
સી રહો મોતી છીપકે, તું કયું ડરતા હીર;
જશકે દરપત જો રખે, જશકે સાનસોં મનકા નીર.
હાથીને કહે છે.

કહીસર તેરે શીર બશે, રણ કહાફન શુર;
તીન લોક થાપન કરે, તું કયું ડરત ધુર;
જવાબ—કહીશર તો સરપણ બયા, દંત બાજ કીયો મુંડ;
જોર જુલમ ન કીજીએ, મરત લોકકે માંહી.
મજ ચાલ લે પછ પદમણી, શીરપર ધુર;
દુર પટકુ મેરિ આયકું કરમ કય હો જય.
કયા કરં વેરી નેણકું મન પખેલા મીલ જય;
વાણ તું દિશે પાપીઆ, થાય રદતકો વાસ.
જેતી દેખત સખીયાં, તે શું બંધિત આશ,
નેણ પદારથ નેણ રસ, નેણ નેણ મીલંત.
અબણ્યાકી પ્રીતડી, પહેલાં નેણ કરંત;
નેણ મારે તો નેહ કરે, નીતો તારાં નેણ નીરવાર.
મેં હરણ તું પારધી, મને જોત બાન મત માર.

કવીત—કાજલી કાલી રેખ, દાંતુમે ખીરાજે મેખ;
કરમકા એસા લેખ, દેવરકું દીજીએ.

ચલતી જેઠકા ચાલ. મુખાનેની ઝાઝમાલ;

કેશર ગુમાલ પુલ, પુજનકુ આપ હે.

ચંદ્રજળ પહેરે ચીર, નીચ જાત તો દીશે નીર,

એસી તો સ્વરૂપ રખા હેલી આપ હે.

કેત હે કનકસેન, કાકીલાસે બોલે બોલ;

હમશે નહી બોલે તોખી, ઝમ દુવાપ હે.

કુપાત્રકી પ્રિત કેશી, ખાત ખીન ખેત જેશી;

મહોમત માન કેશી, વાકું ચીન્હ જાણીએ.

મુજ ખીન માલકેસે, શુંદ્ર ખીન નાર જેસે;

ફોજ ખીન તોપ, કેસે, હોદા ખીન હસન જેશે.

દોલન ખીન દાન દે, વાકુ દેવા કરિ માનીય;

કેત હે ફકીરદીન માનસકા તોલ, એક બોલમાં પીછાનીએ.

ઈંદ્રવિજય-સવધયા.

કેશ દીયે શીર શોખકે કારણ, ને દીયે જુમ દેખનકું;

કાન દીયે કુછ ખાત સુનાવત નાક દીયા કુછ બાસનકું.

હાથ દીયે કુછ દાનકો કારણ, પાઉ દીયા પંચ ચાલનકું;

કવી ગંગ કહે સુણુ શાહ બકઅર, પેટ દીયા પત બોવનકું.

નીચકી ચાકરી જુખ કરાવે, નીરમળ વશકુ મેલ લગાવે;

જુખ નમાવે વિદેશ વિપદમાં દિન દુઃખ સમ તુલ્ય કટાવે,

કવી ગંગ કહે મુખસમ નહી દુઃખ પાપણી જુખ અમલ કરાવે.

જોગીયા સીપી કલંધર તપાસ એહી ડાંગ રેખ મારે કછોટી;

વિર મધુર મુસાફર જંગમ શેખવાહી મૃગ માટતી માટી;

જોગી જપ જપે નિરંતર યાત્રી, કિરત હે જગમે મોટી,

સોઠા હે હિસ દાસ નિરંતર રોટી ખીના સખ ખાત હે ખોટી.

હવે જે જયક તથા બાટ વગેરે જે લોકો દાન લેવા આવ્યા હતા તે લોકોને ઉપર લખેલા દોહરા ને જાણ્યા વગેરે ગાઇ સંભારાવી સદેવંતને ખુશી કર્યો, તેથી સદેવંતને તમને રૂપીયા વગેરે ખુબ દાન આપ્યું. પછી પોતાને ઘેર જવાને તેણે રથ ચાલતો કર્યો, તેમાં બે સ્ત્રીઓ કનકાવતી ને શાવળીંગા તથા ઘોડા તથા ગાડીઓમાં બેસીને ત્રીજે રીવસે સદેવંત પોતાના આપના ગામની બાજે બે આવીને પોતાના આપને સરવે હકીકત સાથે ખજર મોકલી, જેથી રાજા શાલીવાહને થોડો ગુસ્સે થઇ વીચાર કર્યો કે મારે એકજ કુંવર છે મારે તેની મરજી પ્રમાણે ચાલવું એમ ધારી પોતે સદેવંતના સામઝ ગયા ને પોતાને મેહેલ તેડી લાવીને સદેવંતની માતાએ તે સ્ત્રીઓને તથા સદેવંતને દરખ બેર પોખી લીધાં.

ચોપાદ્ય—ધી ધી વાગ્યાં ઢોલ, શહેર પોતાને આવીયાં;

આવ્યા મેહેલની માંય, મોતીડે વધાવિયાં.

મરીખ મરીખના કાય, દુઃખ સરવેનાં દાપીયાં;

સરવે રાણી શીર મોડ, શાવળીંગા પાટોધર થાપીયાં.

થડ થડ થડકે કાય, કવિશ્વર એમ કહી ગયાં;

રાખ બાંધી શાલીવાહન, નામ તો અમર રહી ગયાં.

દોહરો—અષ્ટ જન્મની આ વાત વાંચો સ્નેહ સહીત;

પણ સુનીતિને વસ રહે, તે પુરો પંડીત.

કબીર કાવ્ય.

આમાં મહાત્મા કબીરનાં દોહરા અને તેમાં રહેલું
ગુઢાર્થ ધણીજ સહેલી ભાષામાં એવો વિસ્તાર પુર્વક સમ-
જાણ્યો છે કે તે વાંચવાથી સુષ્ટી, ઈશ્વરી લીલા. મૃત્યુ વિગે
સમ્બંધીનો ધણીજ ઉત્કૃષ્ટ ખ્યાલ આપે છે ગમે તેવા પાષા
હૃદયવાળા માણસને પણ આ પુસ્તક સારું જ્ઞાન આપી નુત
હૃદયગીમાં પ્રવેશ કરાવે છે. પુસ્તક ફક્ત એકજવાર વાંચવ
થીજ તે વારે વારે વાંચવાની પ્રેરણા કરે એવો એમાં અદભુ-
ત રસ છે. આમાં કુલ ૨૦ અંગ છે અને તે એટલા બધા આ-
કર્ષક છેકે તેનો વાંચવાથીજ સારોખ્યાલ થશે આમાં મહાત્મા
કબીરનો ફોટો પણ અંદર દાખલ કરેલો છે. પુસ્તકનું કદ
૭ા X ૫ા ઇંચ લાંબું પહોળું કાગળ ઝોજ ઉપર પૃષ્ઠ સંખ-
૩૨૦, પાકું રૂપેરી વર્ખવાળું પુઠું છતાં કિંમત રૂ. ૧-૧૨-
પોસ્ટેજ માફ.

મળવાનું ઠેકાણું,

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે.

તથા દરવાજા — અમદાવાદ.

